

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BALKANLARIN JEOPOLİTİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

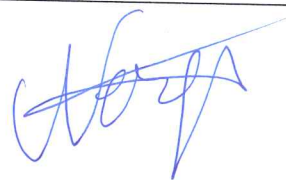

İLKER LİMON

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. SİBEL TURAN

EDİRNE 2013

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlker LİMON tarafından hazırlanmış olan **BALKANLARIN JEOPOLİTİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME** konulu **YÜKSEK LİSANS** tezinin sınavı, Trakya Üniversitesi Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 12-13. Maddeleri uyarınca 27/06/2013 tarihi Perşembe günü saat 15:30'da yapılmış olup, tezin *Kabul edilmesine* ..... ~~OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.Dr. Sibel TURAN (Danışman)	<i>Kabul Edilmesine</i>	
Yrd. Doç. Dr. Nergis ÖZKURAL	<i>Kabul edilmesine</i>	
Yrd.Doç.Dr. B. Hakan AGUN	<i>Kabul edilmesine</i>	

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

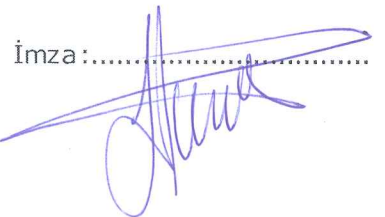
TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10004966
Yazar Adı / Soyadı	İLKER LİMON
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 16099960774
Telefon	5062833228
E-Posta	lim10ilker@windowslive.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Balkanların Jeopolitiği Üzerine Bir İnceleme
Tezin Tercümesi	An Investigation About Geopolitics of Balkans
Konu	Uluslararası İlişkiler
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Uluslararası İlişkiler Bölümü
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2013
Sayfa	149
Tez Danışmanları	PROF. DR. SİBEL TURAN 24508893278
Dizin Terimleri	Jeopolitik=Geopolitic
Önerilen Dizin Terimleri	Jeopolitik kuramlar=Jeopolitic theories Balkanların jeopolitiği=Balkans' jeopolitic Balkanlar siyasi tarihi=Balkans' political of history
Kısıtlama	36 ay süre ile 27.06.2016 tarihine kadar kısıtlı

Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

28.06.2013

İmza:.....

Tezin Adı: Balkanların Jeopolitiği Üzerine Bir İnceleme

Hazırlayan: İlker LİMON

ÖZET

Balkan Yarımadası'nın coğrafi konumu, Avrupa'nın diğere bölgelerine geçit veren, Asya'nın bitişinde ve Afrika'ya yakın olması, bu bölgenin, daima imparatorluklar arasında bir buluşma ve mücadele alanı olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. Balkan Yarımadası, Orta Avrupa'ya ve Akdeniz'e uzanan jeopolitik ve jeostratejik konumu ile önemli özelliklere sahiptir. Eski çağlar bir yana, Balkanların tarihinde büyük bir yeri olan Osmanlılar zamanında, Balkan Yarımadası'nın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi konumu, bu kritik coğrafi bölgeyi, İngiltere, Rusya, Habsburg İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Almanya'nın çıkarlarının çakıştığı bir bölge durumuna getirmiş ve sayısız müdahale, isyan ve savaşlara yol açmıştır.

Üç bölümden oluşan bu tezin ilk bölümünde jeopolitik ve jeopolitik kuramlar irdelenmiştir. İkinci bölümde Soğuk Savaş ve öncesi dönemde Balkanların jeopolitik önemi analiz edilmiştir. Son bölümde Soğuk Savaş sonrası Balkanların jeopolitik durumu ve Balkan ülkelerinin jeopolitiği incelenmiştir.

Anahtar Kavramlar: Jeopolitik, jeopolitik kuramlar, Balkanların jeopolitiği, Balkanlar siyasi tarihi

Name of Thesis: An Investigation About Geopolitics of Balkans

Prepared by: İlker LIMON

ABSTRACT

Geographical location of Balkan peninsula, passing able to other European regions, next to the asia and near Africa, always take part as an assignation and struggle area between imperials in the history stage. Balkan peninsula has important qualities with jeopolitic and jeostratejic position lengthen to middle Europe and Mediterranean. Balkan peninsula, being centre of Osmanlı Empire, has caused numberless struggles, rebellions and wars between England, Russia, habsburg empire, France, Italy and Germany.

The thesis has three chapter and first chapter is about jeopolitic and jeopolitic theorem. In the second chapter, jeopolitic importance of balkans has been analysed in cold war and pre-cold war period. Last chapter is about balkans jeopolitic situation and balkan countries' jeopolitic after cold war.

Keywords: jeopolitic, jeopolitic theories, Balkan's jeopolitic, Balkan's political history

ÖNSÖZ

Balkan coğrafyası, binlerce yıllık medeniyetin beşiğidir ve bu medeniyet beşiğinde birçok ulus kendi kültürünü ve tarihini yazmıştır. Bunun en önemli nedeni jeopolitik konumundan kaynaklanmaktadır. Bu jeopolitik önem çoğu zaman Bölge'yi kaotik bir şekle sokmuştur. Bu coğrafya üstünde uzun yıllar boyunca ne kan ve gözyaşı, ne de anavatanını terk edenlerin hüznü dramları eksik olmamıştır. Balkan coğrafyasının bir parçası olan Türkiye; Osmanlı Devleti'nden gelen mirası ile köklerini bu bölgede bırakmıştır.

Bu tez çalışması üç ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci ana bölümde jeopolitik ve jeopolitik kuramlara yer verilmiştir. İkinci ana bölümde ise Soğuk Savaş sonuna kadar Balkan jeopolitiği analiz edilmiştir. Son ana bölümde Soğuk Savaş sonrası Balkanların jeopolitiği ve bölge devletlerinin jeopolitikası ele alınmıştır.

Değerli fikirleri ile aydınlanma sürecimde dünyama ışık tutan ve tezimde gerek manevi, gerekse maddi desteğini esirgemeyen Saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. Sibel TURAN'a teşekkürleri bir borç bilirim. Tez çalışmam da desteklerini esirgemeyen aileme, sevgili dostlarım; Kutay Battal, Arif Açıkbay, Güzin Taşlı, Soner Akkuş ve eşi Zülbiye Akkuş'a teşekkür ederim. Bugünlere gelmemde en ufak yardımı dokunan herkese ve son olarak, hayatımda çok önemli yere sahip, her ihtiyaç duyduğum anda, huzur, mutluluk ve umut kaynağım olan iki kişiye; Taner Karakuzu ve Zuhal Engin'e hiçbir karşılık beklemezsiniz yanı başımda oldukları için teşekkür ederim.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

A.g.e.:Adı geçen eser

AT : Avrupa Topluluğu

Bkz. : Bakınız.

BH : Bosna-Hersek

BM : Birleşmiş Milletler

E.T: Erişim Tarihi

KFOR : Kosova Görev Gücü

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı

SFOR : İstikrar Gücü

S.S.C.B. : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

UNPROFOR : BM Barış Gücü

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Geleneksel Jeopolitiğin Öğeleri	20
Tablo 2: Arazi Büyüklüğü ile Bağımsızlık Arasındaki Bağlantı	21
Tablo 3: Jeopolitik Teoriler	30
Tablo 4: Jeopolitik Dönemler ve Söylemler	40
Tablo 5: Balkan Devletleri Yüzölçümleri ve Nüfusu	47
Tablo 6: Balkanlarda Osmanlı Egemenliği	54
Tablo 7: Balkan Ülkelerinin Dış Ticareti	63

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Deniz Hakimiyet Teorisi	32
Harita 2: Kara Hâkimiyet Teorisi	34
Harita 3: Hava Hâkimiyet Teorisi	35
Harita 4: Kenar Kuşak Teorisi	36
Harita 5: Balkanlar	46
Harita 6: Yugoslavya Federasyonu Haritası	70
Harita 7: Bulgaristan Haritası	74
Harita 8: Yunanistan Haritası	82
Harita 9: Arnavutluk Haritası	88
Harita 10: Romanya Haritası	93
Harita 11: Türkiye Haritası	97
Harita 12: Bosna-Hersek Haritası	100
Harita 13: Sırbistan Haritası	107

Harita 14: Kosova Haritası	112
Harita 15: Hırvatistan Haritası	116
Harita 16: Karadağ Haritası	119
Harita 17: Makedonya Haritası	123
Harita 18: Slovenya Haritası	126

İÇİNDEKİLER

Özet	i
Abstract	ii
Önsöz	iii
Kısaltmalar Listesi	iv
Tablolar Listesi	v
Haritalar Listesi	v
Giriş	1

1. Bölüm

Jeopolitik ve Jeopolitik Kuramlar Üzerine Bir İnceleme	3
1.1. Jeopolitiğin Tanımı	3
1.2. Jeopolitik Kavramının Tarihsel Gelişimi	6
1.3. Jeopolitiğin Kuramcıları ve Etkileri	15
1.4. Jeopolitiğin Unsurları	19
1.4.1. Değişmeyen Ögeler	20
1.4.2. Değişen Ögeler	23
1.4.2.1. Sosyo-Kültürel Ögeler	23
1.4.2.2. İktisadi Ögeler	24
1.4.2.2.1. Doğal ve Diğer Kaynaklar	25
1.4.2.2.2. Enerji Ögesi	26
1.4.2.3. Siyasi Ögeler	27
1.4.2.4. Askeri Ögeler	27
1.4.2.5. Bilimsel ve Teknolojik Ögeler	28

1.5. Jeopolitik Teoriler	29
1.5.1. Soğuk Savaş Öncesi Jeopolitik Teoriler	30
1.5.1.1. Deniz Hâkimiyet Teorisi	31
1.5.1.2. Kara Hâkimiyet Teorisi	32
1.5.1.3. Hava Hâkimiyet Teorisi	34
1.5.1.4. Kenar Kuşak Teorisi	35
1.5.2. Soğuk Savaş Sonrası Jeopolitik Teoriler	38
2. Bölüm	
Balkan Coğrafyasının Jeopolitiği Üzerine Bir İnceleme	42
2.1. Literatürde Balkanlar ve Balkanlar Kavramı	42
2.2. Jeopolitik Bir Öğe Olarak Coğrafya: Balkanlar Örneği	43
2.2.1. Balkan Devletleri	46
2.2.2. Ulusal Güç Olarak Milliyetçilik: Balkanlar'ın Etnik Dokusu	48
2.3. Balkanların Siyasi Tarihi	52
2.4. Balkanlar'ın Jeopolitik Görünümü ve Oyun Alanı	57
2.5. Jeopolitik Konum: Büyük Güçler ve Balkan Rekabeti	59
2.5.1. Rusya	59
2.5.2. İngiltere	60
2.5.3. Fransa	61
2.5.4. Avusturya	61
2.5.5. Prusya	61
2.6. Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar'ın Jeopolitiği	62
2.6.1. Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar ve Küresel Örgütler	63
2.6.1.1. NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)	64
2.6.1.2. Balkan Federasyonu ve Balkan Paketi	65

2.6.1.3. Varşova Paktı	66
------------------------	----

3. Bölüm

Soğuk Savaş Sonrası Balkanların Jeopolitiği Üzerine Bir İnceleme	68
---	-----------

3.1. Soğuk Savaş Sonrası Balkanlar Coğrafyasına Genel Bir Bakış	68
---	----

3.2. Yugoslavya Federasyonu Siyasi Tarihi Üzerine Kısa Bir İnceleme	70
---	----

3.3. Balkan Devletlerinin Jeopolitik Analizleri	72
---	----

3.3.1. Bulgaristan Analizi	72
----------------------------	----

3.3.1.1. Konumu	73
-----------------	----

3.3.1.2. Nüfusu	74
-----------------	----

3.3.1.3. Coğrafi Özellikleri	75
------------------------------	----

3.3.1.4. Bulgaristan Siyasi Tarihi	76
------------------------------------	----

3.3.1.5. Bulgaristan'ın Politik Yapısı	79
--	----

3.3.2. Yunanistan Analizi	80
---------------------------	----

3.3.2.1. Konumu	81
-----------------	----

3.3.2.2. Nüfusu	82
-----------------	----

3.3.2.3. Coğrafi Özellikleri	82
------------------------------	----

3.3.2.4. Yunanistan Siyasi Tarihi	83
-----------------------------------	----

3.3.2.5. Yunanistan Politik Yapısı	86
------------------------------------	----

3.3.3. Arnavutluk Analizi	87
---------------------------	----

3.3.3.1. Konumu	88
-----------------	----

3.3.3.2. Nüfusu	89
-----------------	----

3.3.3.3. Coğrafi Özellikleri	89
------------------------------	----

3.3.3.4. Arnavutluk Siyasi Tarihi	89
-----------------------------------	----

3.3.3.5. Arnavutluk Politik Yapısı	90
------------------------------------	----

3.3.4. Romanya Analizi	92
------------------------	----

3.3.4.1. Konumu	92
3.3.4.2. Nüfusu	93
3.3.4.3. Coğrafi Özellikleri	93
3.3.4.4. Romanya Siyasi Tarihi	94
3.3.4.5. Romanya Politik Yapısı	95
3.3.5. Türkiye Analizi	96
3.3.5.1. Konumu	97
3.3.5.2. Nüfusu	98
3.3.5.3. Coğrafi Özellikleri	98
3.3.5.4. Türkiye Siyasi Tarihi	98
3.3.5.5. Türkiye'nin Politik Yapısı	99
3.3.6. Bosna-Hersek Analizi	99
3.3.6.1. Konumu	100
3.3.6.2. Nüfusu	101
3.3.6.3. Coğrafi Özellikleri	101
3.3.6.4. Bosna-Hersek Siyasi Tarihi	101
3.3.6.5. Bosna-Hersek Politik Yapısı	103
3.3.7. Sırbistan Analizi	105
3.3.7.1. Konumu	106
3.3.7.2. Nüfusu	108
3.3.7.3. Coğrafi Özellikleri	108
3.3.7.4. Sırbistan Siyasi Tarihi	108
3.3.7.5. Sırbistan'ın Politik Yapısı	110
3.3.8. Kosova Analizi	111
3.3.8.1. Konumu	111

3.3.8.2. Nüfusu	112
3.3.8.3. Coğrafi Özellikleri	112
3.3.8.4. Kosova Siyasi Tarihi	113
3.3.8.5. Kosova'nın Politik Yapısı	114
3.3.9. Hırvatistan Analizi	114
3.3.9.1. Konumu	115
3.3.9.2. Nüfusu	116
3.3.9.3. Coğrafi Özellikleri	117
3.3.9.4. Hırvatistan Siyasi Tarihi	117
3.3.9.5. Hırvatistan Politik Yapısı	118
3.3.10. Karadağ Analizi	118
3.3.10.1. Konumu	118
3.3.10.2. Nüfusu	119
3.3.10.3. Coğrafi Özellikleri	120
3.3.10.4. Karadağ Siyasi Tarihi	120
3.3.10.5. Karadağ'ın Politik Yapısı	121
3.3.11. Makedonya Analizi	122
3.3.11.1. Konumu	122
3.3.11.2. Nüfusu	123
3.3.11.3. Coğrafi Özellikleri	123
3.3.11.4. Makedonya Siyasi Tarihi	124
3.3.11.5. Makedonya Politik Yapısı	124
3.3.12. Slovenya Analizi	125
3.3.12.1. Konumu	125
3.3.12.2. Nüfusu	126

3.3.12.3. Coğrafi Özellikleri	126
3.3.12.4. Slovenya Siyasi Tarihi	127
3.3.12.5. Slovenya Politik Yapısı	128
Sonuç	129
Kaynakça	133
Ek-1	149

GİRİŞ

Jeopolitik kavramını çok önemli görüp önemseyenlerin olduğu kadar aynı zamanda önemsemeyenler ve bu kavrama kuşku ile bakanlar da bulunmaktadır. Bu önemsememenin başlıca sebepleri: Yeni bir kavram olması nedeniyle az tanınması, başka konuların alanlarını kullandığı için o konularla uğraşan insanları tedirgin etmesi ve bu insanları karşısına almasıdır. Tüm bunlara ek olarak Nazi Almanyası'nın II. Dünya Savaşı'ndan önce jeopolitik kavramından kendi dünya egemenliklerini kurmak ve savaşlarını haklı göstermek için yararlanma çabalarına girişmesi gibi kötü kullanımlar da bu kuşku duyan insanların sayısını artırmaktadır.

Bu nedenlerden dolayı jeopolitik kavramına küçümseyici bir yaklaşımda bulunmak büyük bir hatadır. II. Dünya Savaşı'nın yayıldığı alanlara ve oluş şekline jeopolitik görüşlerin büyük bir etkisi bulunmaktadır. Yine bu büyük savaştan sonra oluşturulan ittifaklarda, silah çeşitlerine verilen önceliklerde, devletlerin yeni oluşturdukları politikalarında jeopolitik görüşlerin çok önemli dayanak noktalarını teşkil ettiklerini söylemek hiç de yanlış olmaz.

Jeopolitik düşünce olmadan dünyanın bugün yaşadığı birçok büyük sorunu yorumlamak çok zor olur. Ülkelerin güvenlikleri, politikaları ve planlama öncelikleriyle ilgili kararların bir disiplinden geçmesi ve bütünlük içinde değerlendirilebilmesi için jeopolitik görüş şarttır. Jeopolitik kavramıyla beraber yeni ama yorucu bir fikir hayatı da başlamıştır. Bu kavramla birlikte politika ve strateji gibi alanlarda uygulanacak hareket tarzlarının seçimi, değerlendirilmesi ve yorumu için yapılacak uygulamaların topluca düşünülmesi, bunun içinde yoğun ve sıkıntılı bir düşünce sisteminden geçirilmesi gerekmektedir.

Balkan, Türkçe bir kelimedir, sarp ve sıradağlar anlamına gelmektedir. Bahsi geçen dağlar bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan dağlardır. Balkan kelimesi çok geniş bir anlam içinde kullanılmıştır. Balkan aynı zamanda tecritliğin, geri kalmışlığın, merkeze yakın olmasına rağmen kıyıda köşede kalmışlığın ifadesi olmuştur. Balkan aynı zamanda, rekabet eden güçlerin sürekli hakimiyet altına almak istedikleri bir coğrafyadır. Bu coğrafyayı önemli bir hale getiren toprakları, yer altı veya yer üstü zenginlikleri değil konumudur.

Balkanları jeopolitik açıdan incelemek için önce bir sınır çizmek gerekir. Balkanlar sınırıyla ilgili birçok görüş bulunmasına rağmen en çok rağbet edilen görüş Balkanların batıda Adriyatik, güneyde Akdeniz, doğuda Ege Denizi ve Karadeniz, kuzeyde ise Sava Nehri ve bu nehrin Belgrad yakınlarında birleştiği yerden itibaren Tuna Nehri ile çevrelenen alanı kapsamaktadır. Balkanların kuzey sınırını oluşturan Sava-Tuna Nehri hattı, M.S 395'te Roma İmparatorluğu'nu batı ve doğu olmak üzere ikiye ayırıyordu. Bu sınır daha sonraları ise Katolik-Ortodoks Hıristiyan aleminin de sınırlarını belirlemiştir. 'Balkanlar' ismi etnik ve dini ayrışmayı ve parçalanmayı çağrıştırdığından, bu bölge bazı resmi belgelerde 'Güneydoğu Avrupa' olarak da adlandırılmaktadır. Balkanlar Orta Avrupa'nın Akdeniz'e açılan bir kapısı gibidir. Yugoslavya'nın dağılması dünyanın büyük güçlerinin dikkatini buraya çekmiştir. Bu dağılmadan sonra bölge özellikle Amerika ve Rusya'nın odak merkezi haline gelmiştir. Bu emperyalist devletlerarasındaki çıkar çatışmaları Balkanları jeopolitik ve stratejik açıdan daha da önemli hale getirmiştir.

Bu tez çalışması üç ana bölümden oluşacaktır. Birinci ana bölümde jeopolitik kavramı ve jeopolitik kuramların neler olduğu incelenecektir. Bu bağlam da tezin teorik alt yapısı oluşturulmaya çalışılacaktır. Bu çalışmada özellikle Soğuk Savaş Dönemi'nin jeopolitik kuramlarının neler olduğu ve bu kuramların sonuçlarının irdelenmesi amaçlanmıştır.

İkinci ana başlık Balkan coğrafyasının jeopolitiği üzerine bir analiz şeklinde gerçekleşecektir. Bu süreç genel olarak, bölgenin siyasi tarihi, etnik dokusu, bölgeye hâkim olmak isteyen büyük güçlerin istekleri, bölgede yaşanan savaşlar ve istikrarsızlıklar bağlamında irdelenecektir.

Tezin son bölümünde jeopolitik kuramlar çerçevesinde, özellikle Soğuk Savaş Sonrası dönemin yorumlanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda Balkan devletlerinin tümünün jeopolitik olarak değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

1. JEOPOLİTİK ve JEOPOLİTİK KURAMLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

1.1. Jeopolitiğin Tanımı

Jeopolitik özel bir bilim alanına birdenbire dönüşmemiş, jeopolitiğin teorik ve metodolojik esasları da birdenbire oluşmamıştır. Bunların olması için insanlık uzunca bir teorik ve gelişmeler dönemini geride bırakmıştır.¹

Jeopolitik için çok sayıda birbirinden farklılıklar içeren tanımlara rastlanır. Müstakil bir bilim olduğuna, kendine özgü bir dili olduğuna dair yaklaşımlar vardır. Siyasi coğrafyanın yerine kullanılan aslında hiçbir farklılık içermeyen bir kavram olduğunu ileri süren görüşlerde bulunmaktadır. Buna karşın siyasi coğrafya ile ayrılan ondan farklı bir bilimsel kaygı taşıdığını ve dolayısıyla siyasi coğrafyanın yerine kullanılamayacağını savunanlarda mevcuttur. Tüm bu farklı yaklaşım biçimlerine karşın jeopolitik kavramının taşıdığı anlam ve niteliği konusunda nasıl bir bakış açısının benimsendiğinin ortaya konması gerekmektedir.² Hem geleneksel, hem de modern jeopolitikte, jeopolitik kavramının genel geçer bir tanımı yoktur. XXI. yüzyılda disiplinler arası çalışmaların beşeri bilimlere kattığı en büyük farklılık, “zaman” ve “kolektif bellek” araştırmalarının yanında “mekân” ve coğrafyaya dair araştırmaların ağırlık kazanması olmuştur. Bundan ötürü günümüzdeki tartışmalar mekânın tıpkı bellek gibi kurgusal bir fenomen olarak ele alınmasını gerektiğini, coğrafyanın sabit, hareketsiz ve pasif bir sahne olmadığını savunmaktadır.³ Bu durum aslında şekillenme süreci devam eden ve gelişmekte olan tüm beşeri bilimler için söz konusudur.⁴

Jeopolitik, adı konmadan çok eskiye dayanmasına rağmen, XIX. yüzyılın sonlarına doğru tanımlanma sürecine girmiştir. Bu bağlamda, jeopolitik üç saç ayağı üzerinde hayat bulmuştur. Bunlar; bilimsel, teknolojik ve siyasal temellerdir.

¹ Ali Hasanov, *Jeopolitik*, Babiali Yayınevi, İstanbul, 2012, s.15

² Yasar Hacısaliolu “*Kuramsal ve Kavramsal Bir Çözümleme: Mekân-Güç-Çatışma ve Jeopolitik*”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi / Journal of Strategic Studies* 1(2), 2008, s.25-26

³ Sezgi Durgun, *Memalik-i Şahane'den Vatan'a*, İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2009, s.14

⁴ Ali Hasanov, a.g.e., s.199

I. Çifte bilimsel temel: Görüş ayrılıkları olmasına rağmen, egemen bilimcilik, dünyada bugün gizem yoktur şeklinde kabul görmektedir. Marcelin Berthelot'a göre; "Evrende her şey bulunan veya çok yakında bulunacak olan yasalara göre yönetilir. İnsanın dünya ile olan ilişkileri neden yasalara tabi olmasın?" şeklindedir.

II. Teknolojik temel: Günümüzdeki teknolojik gelişmelerin sunduğu olanaklar çerçevesinde küreselleşen dünyada var olan bilgiye ulaşma ve ulaşım kolaylığı, jeopolitiği algısal olarak etkileyen bir temel olarak karşımıza çıkmaktadır.

III. Siyasal temel: XIX. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan ve güçlenen ulusçuluk kavramı ile birlikte, yaşam alanı olarak belirlenen toprak parçasının genişletilmesinin ve dünya üzerinde bulunan önemli güzergâhlar olarak belirlenen toprak parçalarının elde edilmesi gerekliliği ve arzusu, sömürge imparatorluklarının kurulmasında önemli bir çıkış noktası olmuştur. Bu bağlamda ülkelerin yöneticilerinin bu isteklerini doyurmaları için meşru bir zemin hazırlayan temel jeopolitiğin siyasal temeline dayandırılmasıdır.⁵

Jeopolitik kavramı köken bilimi açısından “geo” ve “politika” terimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Geo; yer, arz yada dünya demektir. Türkçe ’deki karşılığı “siyaset” olan “politika” (politikos) terimi, şehir ve şehir devleti (site) anlamına gelen Grekçe kaynaklı “polis” kelimesinden türetilmiştir. Köken bilimi esasından da anlaşılacağı üzere jeopolitik kavramı, siyasi eylemlilik ile eylemliliğin gerçekleştiği topraksal çevre arasındaki özel ilişkiyi vurgulayan bir terimdir. Genel olarak “coğrafyaya dayanan politika” veya “coğrafyanın yönlendirdiği politika anlamında kullanılmaktadır.⁶

Jeopolitiğin en önemli unsurlarından biri olan ve ya, mahal anlamlarında kullanılan “mekan”, Arapça ’da bir varlık olan kevn’den türetilmiştir. Kevn; olma, var olma, varlık, vücut anlamlarına gelir. Kevn’in fiil hali “kana”; olmak (to be), husule gelmek anlamındadır. Kevn’den türetilen “kain” ise mevcut olan, bulunan var olan, bulunan var olan, varlık (being, to on) karşılığında kullanılır. Kevn’den

⁵ Alexandre Defay, *Jeopolitik*, Çev. İsmail Yerguz, 1. Baskı, Dost Yayınevi, Ankara, 2005, s.14

⁶ Bülent Ulaş, *Jeopolitik Türkiye’nin Milli Güvenliği ve Avrupa Birliği Süreci*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul, 2011, s. 21

türetilen “kâinat” var olan şeylerin cümlesi ve kevnîyat ise kozmoloji anlamına gelir.⁷

Bu bağlamda; tabii bilimleri insanın evreni anlama ve ihtiyaçlarını karşılamak için, doğayı, doğal çevreyi araştırarak, yasalarını bulmaya çalışır ve yararlanma yollarını gösterirler. Diğer bilim dallarına nispetten genç bir bilim olan jeopolitik, siyasetin amaçlarına ulaşması için onun üzerine etkisi olan, temel etkenleri bulmaya çalışır. Jeopolitiğin temel ayağını mekân ve onu meydana getiren coğrafyadır. Araştırma sahası olarak coğrafi temel dayanak yapan jeopolitik; coğrafi öğelerin devlet siyasetine etkisini ortaya çıkaran bilim olarak tanımlanmıştır. Olaylara yön verebilmek için toplumları ve doğayı yöneten yasaları bilmek gerekir. Bu yasaların işleyişi bizim istek ve arzularımıza göre olmadığından bu yasalara karşı çıkmak doğaya karşı direnmek anlamına geldiği için peşinen yenilgiyi göze almak demektir. Bu nedenle devletlerarası siyasetin temellerini ve politik dünyanın değişmez yasalarını saptamak ona göre hareket etmek ona göre önlemler almak gereklidir. Uluslararası sisteme etki eden yasalar nelerdir? Öncelikle bunları saptamak gereklidir. Uluslararası sisteme tesir eden kanunları kötülemek veya yüceltmekle bir şey kazanılmaz rasyonel tutumu tespit etmek için devletlerin dış siyasetini belirleyen temel yapı taşlarının araştırılması gereklidir.⁸

Jeopolitiğin isim babası olan R. Kjellen, bu disiplin için coğrafi teşekkül veya mekân içinde, ilmi olarak devletin tetkikidir. Devlet varlığının tabiat kanunları ve insanların davranışları açısından tetkik ve kıymetlendirilmesidir diyor. C. Haushofer'e göre jeopolitik, "coğrafi bölgenin ve tarihi gelişmelerin etkisi altında değişen siyasi hayat şeklinin üzerinde yaşadığı yer ile münasebetidir. Aynı düşünür jeopolitiği yeryüzü münasebetlerinin siyasi gelişmelerle olan bağlantısının ilmi olarak da açıklamaktadır.⁹

Clover'a göre; "Çok az modern ideoloji, jeopolitik teori kadar hayali ve anlaşılması güç; entelektüel olarak bölük pörçük ve muhtemel bir üçüncü dünya

⁷ Bilal Karabulut, *Strateji Jeostrateji Jeopolitik*, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi 1, Birinci Baskı, Platin Yayınevi, Ankara, 2005, s.27

⁸ Suat Gün, *Klasik Jeopolitiğin Soğuk Savaş Dönemine Etkileri*, (Stratejik ve Jeopolitik Analiz) İstanbul Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.17

⁹ Suat İlhan, *Jeopolitik Duyarlılık*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003, s.35

savaşını başlatacak kadar tuhaf anlamlar içerir." diyerek hem mevcut belirsizliği dile getirmiş, hem de esrarengiz bir anlam yükleyerek bu belirsizliği yüceltmıştır.¹⁰

Morgenthau,¹¹ *Uluslararası Politika Güç ve Barış Mücadelesi* isimli kitabında jeopolitik kavramını şöyle tanımlamıştır. "Coğrafya faktörünü mutlaklaştıran, bu faktörü ulusal gücü belirleyen, bu nedenle ulusların kaderleri üzerinde mutlak etkisi olan bir faktör haline çıkararak sözde-bilimdir (pseudoscience)."

Kısaca özetlemek gerekirse; en dar anlamda insan ve mekân, yani insan ve coğrafya münasebeti olarak tanımlayacağımız jeopolitik bilimi, daha geniş ve çeşitli şekillerde de tarif edilebilir. Bu şekilde jeopolitiği; devletlerin coğrafi özellikleri ile siyasetleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilim veya uluslararası siyasette, coğrafi etmenlerin güç ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi olarak veya sosyal, politik, ekonomik, askeri, kültürel güçlerle siyasi coğrafyanın bir disiplin olarak uyarlanması olarak da tanımlamak mümkündür.¹²

Tanınmış jeopolitik uzmanları tarafından yapılan açıklamaların ortak noktaları incelendiğinde, hepsinde devlet, coğrafya ve politika kavramları ağırlık kazandığı tespit edilmiştir. Bu düşünürlerin ayrıldıkları nokta jeopolitiğin ne olduğu konusudur. Jeopolitiğin bilim, sanat, planlama veya bir uygulama olduğu konusunda anlaşma varamamışlardır.

1.2. Jeopolitik Kavramının Tarihsel Gelişimi

Jeopolitik özel bir bilim dalına birdenbire dönüşmemiş, jeopolitiğin kuramsal ve metodolojik esasları da birdenbire oluşmamıştır. Bunların olması için insanlık uzunca bir kuramsal ve pratik gelişmeler dönemini geride bırakmıştır.¹³ Buna karşı, jeopolitiği çok önemli bulanlar kadar önemsemeyenler ve şüphe ile yaklaşanlar da vardır. Önemli görülmemesi, yeniliği sebebiyle az tanınmasından, yine yenilgi nedeniyle az tanınmasından, yine yenilgi sebebiyle tam yerini

¹⁰ Bülent Ulaş, *Jeopolitik Türkiye'nin Milli Güvenliği ve Avrupa Birliği Süreci*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul, 2011, s. 97

¹¹ Hans J. Morgenthau, *Uluslararası Politika Güç ve Barış Mücadelesi*, Cilt:1 çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s. 207

¹² Ali Külebi, *Türkçe jeopolitik, Türk jeopolitiğinde Sorunlar Olgular Kavramlar Stratejik Yaklaşımlar ve Tehdit Değerlendirmeleri*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2009, s. 3

¹³ Ali Hasanov, *Jeopolitik*, Çev. Azad Ağaoğlu, Birinci Baskı, Babıali Kültür yayıncılığı, İstanbul, 2003, s.15

bulamamasından, diğer konuların sahalarını kullandığı için o konularla uğraşan kişileri huzursuz ederek karşısına almasından kaynaklanmaktadır.¹⁴

XIX. yüzyılın son yıllarında İsveçli siyaset bilimci profesörü Rudolf Kjellen (1864-1922) tarafından kullanılmaya başlanan “jeopolitik” kelimesinin kaderi yüklenen anlama ve kullanım özelliklerine bağlı olarak yerlere ve zamanlara göre değişmiştir.¹⁵ İlk kez Kjellen tarafından 1899 yılında “Ymer” adlı dergide yayınlanan bir makalede kullanılmıştır.¹⁶ Kjellen, 1916 yılında yayınladığı “Devlet, Bir Hayat Şekli” adlı kitabını hazırlarken, büyük ölçüde Friedrich Ratzel’in görüşlerinden yararlandığı anlaşılmaktadır. Ratzel jeopolitik sözcüğünü kullanmış ise de, jeopolitiğin kurucusu bir siyasi coğrafyacı olarak tanınmaktadır.¹⁷

Her ne kadar jeopolitiğin isim babası Kjellen ise de coğrafya ve insan toplulukları arasındaki münasebetlerin incelenmesi oldukça eski dönemlerde başlamıştır. İsmi konmadan coğrafyanın politikaya uygulandığı örnekler vardır.¹⁸ Bu duruma en iyi örneklerden biri Napoleon Bonaparte’ın meşhur her devlet kendi coğrafyasının siyasetini yapar ifadesinin anlam kazanabilmesi için bu ülkenin coğrafyanın bir yandan devletin belli bir dönemde gerçekleştirdiği kendi tasarımı, öte yandan da bu dönemde yararlandığı insani ve iktisadi araçlar olması gerekir. Aksi takdirde bu ifadeden siyaseti belirleyen ögenin ortam olduğu çıkarılabilir ki jeopolitiğin ilk kuramcılarının çoğunun düştüğü bir tuzaktır.¹⁹ Jeopolitik kavramının ortaya çıkışı, tarihsel dinamiklerin değişimi ile yakından ilgilidir.²⁰ Buradan hareketle jeopolitiğin tarihsel gelişimi üzerinde kısaca durmakta fayda vardır.

İnsanın fiziki çevresi ile davranışları arasındaki çevresel münasebetlerin incelenmesi çok eski dönemlere kadar gitmektedir. Aslında jeopolitik akıl yürütmenin uzun bir tarihi vardır. Herodot’un Tukidides’in ve Ariston’un eserlerinde görülebilir. Herodot’a göre Mısırlılar Persler ve Yunanlılar fiziksel

¹⁴ Suat İlhan, a.g.e., s.7

¹⁵ Alaxendra Defay, a.g.e., s.7

¹⁶ Bülent Ulaş, a.g.e., s. 21

¹⁷ Ramazan Özey, *İslam Dünyası’ndan*, Şubat, 1994, Sayı: 096, s. 37, http://dergi.altinoluk.com/index2.php#sayfa=yazarlar&yazar_no=540&MakaleNo=d096s037m1&AdBasHarf=R&limit=45-15-5, ET: 01.02.2013

¹⁸ Bülent Ulaş, aynı yerde.

¹⁹ Alaxendra Defay, a.g.e. s.13-14

²⁰ John Agnew, “Geography Past, Geography Future”, *Progress in Human Geography*, Cilt:30, Sayı:1, 2006, s.115-127.

coğrafi ortamdan etkilenmiştir. Herodot'un "Mısır Nil'in hediyesidir" şeklinde formüle ettiği görüşü coğrafi etkenlerin uygarlık oluşumundaki yerini ortaya koymuştur. Aristo 2300 yıl önce devlet modelini ortaya koyduğunda nüfus ile toprak arasındaki oranı ve her ikisinin de niteliklerinin esas olarak vurgulamıştır. Başkent in ihtiyaçlarını ordunun ve donanmanın niteliğini sınırları ve diğer etkenleri gözden geçiren Aristo bunların belirleyici öğelerinden birinin fiziki çevre, bilhassa da iklim olduğunu savunmuştur.²¹

Eski Yunanlılar, toplum ile coğrafya arasındaki münasebetlerle ilgilenmiş ve Eflatun devlet ile o devletin üzerinde yaşadığı arazinin ilişkilerini araştırmıştır. Benzer çalışmalar İbn Haldun gibi düşünürler tarafından İslam coğrafyasında da yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar ve fikirlerin jeopolitik kavramının ortaya çıkışında ve ayrı bir bilim dalı olarak şekillenmesinde önemli etkisi olmuştur. Bu sahadaki gelişmeler bilhassa coğrafi keşifler ile daha büyük önem kazanmıştır.²²

Antik Romalı siyasetçi, hukukçu ve hatip Marcus Tullius Cicero (MÖ 106-43) Roma imparatorlarının jeopolitik görüşlerini yansıtan çok sayıda konuşmasında ve eserlerinde siyaset, jeostrateji ve diğer konularda pek çok yenilik ortaya koymuştur. Cicero uzun süre ayakta kalacak bir devlet kurmak ve uzun süreli bir egemenlik tesis etmek için tarihi, coğrafi, siyasi, stratejik sorunların tamamını göz önünde bulundurmak gerektiği tezini savunmuştur. Cicero'ya göre kurulacak devletin veya kentin yerine çevresine, doğal ve coğrafi ortamına, devlet idaresine ilişkin yasalara, ahlak normlarına ve diğer özelliklere ait sorunların ciddi bir şekilde çözüme kavuşturulması gerekmektedir.²³

Roma İmparatoru Julius Sezar (MÖ 100-44) coğrafi öğelerin ülke fetihlerine karşı engelleyici etkilerini incelemiş, "Galya Savaşları" adlı eserinde coğrafya ile politika arasındaki münasebetleri açıklamaya çalışmıştır. Tarihçi ve coğrafyacı Strabon (MÖ 63 – MS 24) Roma İmparatorluğunu incelediği "Coğrafya" isimli eserinde, büyük bir siyasi yapının sağlam bir merkezi hükümetle idare edilebileceği

²¹ Bilal Karabulut, *Strateji Jeostrateji Jeopolitik, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi 1*, Birinci Baskı, Platin Yayınevi, Ankara, 2005, s.37-38

²² İhsan Bakar, *Jeopolitik Yaklaşımlar Çerçevesinde Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Rus Yönelişleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniv. Sos. Bil. Ens., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD., Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul, 2006, s. 7-8

²³ Ali Hasanov, a.g.e., s.31

ve devlet mekanizmasının iyi işlemesi için de yetkilerin bir kişide toplanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.²⁴

Göktürklerin Orhun anıtları Metinleri (732-735) analiz edildiğinde; Bilge Kağan'ın, Türklerin kendilerini dış saldırıya karşı savunmaları için Ötüken Ormanları bölgesinin çok uygun olduğunu ve bu bölgenin asla terk edilmemesi gerektiğini vurguladığı görülmektedir. XI. Yüzyılın büyük devlet adamı, Selçuklu veziri Nizammülmük "Siyasetname" isimli yapıtında temel tezlerinde coğrafyayı temel referans noktası olarak kullanmıştır. Geniş ülkeli bir imparatorluk, Nizamülmülk'ü bilhassa ilgilendirmektedir.²⁵

Roma İmparatorluğu'nun çöküşü ve Hristiyanlığın yükselişinin ardından bilim ve bilim insanlığı Avrupa'da neredeyse bastırılmıştır lakin coğrafya, Müslüman dünya da bilhassa da Arap tüccarlar, tarihçiler, gezginler ve filozoflar arasında yeniden hayat bulmuştur. Bunlar içinde en meşhurlarından biri yukarıda kısaca değinilen Abd-al Rahman İbn-i Haldun'dur. Bu yazar, XIV. Yüzyılın sonunda ayrıntılı bit otobiyografi yazmıştır. Yazar, dönemin en güçlü siyasi öğeleri olan aşiret ve şehirler ve bunlarla ilişkili olarak bölgelerin fiziki çevresinin belirlediği işgaller hakkında tezler ortaya koymuştur. Siyasi birimlerin doğasına ilişkin araştırmaları siyasi birleşme ve parçalanmalara ilişkin kuramlara ve sonunda devlet varlığının periyodik doğasına ilişkin bir kavrama yol açmıştır.²⁶ Devletin kuruluşu bağlamında İbn-i Haldun'un ortaya koyduğu en temel kavram "asabiye"dir. İbn-i Haldun toplumsal birliğin oluşması ve sürdürülmesini, Arapça "tutmak, bağlı olmak" anlamına gelen "asabe" kökünden gelen bu kavramla temellendirilir. Farklı araştırmacılar tarafından "yakınlık bağı", "topluluk duygusu", "dayanışma duygusu", "ortak ruh", "toplumsal uyuşma", "toplumsal dayanışma", "milliyetçilik fikri", "askerî ruh" gibi karşılıklar verilen bu kavram, İbn-i Haldun'un düşünce yapısında toplumları ilkelikten medeniyete doğru ilerleyişinin temel güdüleyici toplumsal bağı olarak yorumlamak mümkündür.²⁷

²⁴ Bülent Ulaş, a.g.e., s. 22

²⁵ Bilal Karabulut, a.g.e., s.38

²⁶ Bilal Karabulut, a.g.e., s.39

²⁷ Mustafa Yıldız, "İbn Haldun'un Tarihselci Devlet Kuramı", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, Güz, Sayı: 10, s.41

İbn-i Haldun açık bir şekilde coğrafi olayların sosyal yaşam ve ulusların kaderleri üzerinde etkisi olduğunu dile getirir. İbn-i Haldun'da bir eğilim olarak doğanın insan üzerindeki determinasyonunu karakterize eden iklimci düşünce, düzenin geçmişiyle çelişik değişimlere kuşkuyla bakılmasını tavsiye etmektedir. Bu tavsiye Montesquieu örneği bağlamında sistemin meşrulaştırılması gibi bir yakıştırmayı da daha inandırıcı kılmaktadır. İbn-i Haldun'da halefi Montesquieu gibi geçmişin aklını aklayan bir tarih anlayışını ve bu kabil bir tarih anlayışının bize benimsetebileceklerini benimsemektedir. Bununla birlikte bu teorideki en tehlikeli yan, teorinin insanlar arasındaki farklarla doğanın koşullandırmaları arasında kurduğu düşünsel bağlantıdır. İklimler düşüncesi insanlığın eşitsiz varoluşunu doğanın bir gereği gibi sunulmasını kolaylaştırır. Bu da ırkçılığa yol açar. İbn-i Haldun'a göre ılıman kuşağın insanlarındaki bir manada kendisinin de dahil olduğu kuşağın insanlarındaki üstünlük yalnızca medeni olmak açısından değil, aynı zamanda insan olmak açısından da söz konusudur. İbn-i Haldun insanı ahlaki bir şekilde tanımladıktan sonra iklimlerle ahlaki yetkinsizlik ve yetkinlik arasında bir doğru orantı kurmaktadır. Esaslandırılmasının kritik unsuru "normal" sözcüğüyle aracılığıyla anlatmak istediğidir. İbn-i Haldun'a göre iklimler normal insanı yaratır; normal insan ise ahlaklı insanı. Bu manada erdem coğrafyayla sınırlanarak kendi tamlığına ulaşır.²⁸

Avrupa'da Rönesans Dönemi'nin büyük düşünürü, İtalyan filozof Niccolo Machiavelli (1469-1527) siyasi literatürde daha çok realist ve pozitivist bir jeopolitik teorisi olarak değerlendirilen Askeri-Stratejik Teori'nin kurucusu olarak kabul edilmektedir. "Prens" isimli yapıtında önerdiği pozitivist anlam teorisiyle devletlerarası münasebetlerin ve devletlerarasında ki bağların gerçek manzarasını ve amaçlarını gözler önüne süren düşünür, devletlerin dış siyasetini milli çıkarlarına dayalı bir güce bağımlı olarak yürüttüklerini ortaya koyar.²⁹

XVI. ve XVII. yüzyıl Fransız yazarları bu geleneği takip etmiş az önce yukarıda atıfta bulunduğumuz Montesquie, idare yapısının belirlenmesinde iklim ve bitki örtüsünün önemini altını çizmiştir. Montesquie, tarım ve siyasi yapı ve

²⁸ Armağan Öztürk, "Düzenin Meşruluğu Sorunu Bağlamında İbni Haldun Felsefesinin Değerlendirilmesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı: 63-1, s. 188-189

²⁹ Ali Hasanov, a.g.e., s.37

işgaller, bulunulan yer, toprak verimliliği ve idare arasında oldukça karmaşık bir ilişki gözlemlenmiştir. XVII. yüzyılın ortasında William Petty, devletlerin gücünde karasal ve demografik öğelerin yerini, etki alanı kavramını, başkentlerin rolünü ve diğer siyasi coğrafi konuların etkisini tartışan çalışmasını yayınlamıştır.³⁰

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, Prusyalı askeri teorisyen Adam Heinrich Dietrich van Bulow (1757-1807) 1799 tarihli “Modern Savaş Sisteminin Ruhu” isimli eserinde geometrik bir strateji sistemi geliştirmiş ve bu sisteme dayanarak büyük devletlerin küçük devletleri yutacağını, Avrupa’da çok sayıda ki devletten geriye onbir devlet kalacağını ve hiçbirisinin daha fazla genişleyemeyeceği tezini öne sürmüştür. Almanya ve İtalya’nın ulusal birliklerini sağlamasından sonra ortaya çıkan Avrupa haritası Bulow’un öngörülleri arasındaki benzerlik ilgi çekicidir.³¹

Uluslararası ilişkilerin ve jeopolitik bağların IV.-ve V. Yüzyıllardaki idealist dini yaklaşımdan farklı idealist bilimsel modelini Yeni Çağ Avrupa’sında Alman filozof Immanuel Kant (1724-1804) önermiştir. Realistleri insanlık karşıtı görüşleri nedeniyle suçlayan Kant, eserlerinde bireyler ve devletlerarasındaki münasebetlerin savaşız, çatışmasız, hâkim-mahkûm ilişkisinden uzak bir modelini önermiştir. Kant’ın önerdiği modelde yeryüzü savaşlardan ve çatışmalardan uzak ideal bir insan topluluğu düşünülmektedir. Sürekli Barış Teorisi’ni 1795 yılında açıklayan Kant, milletler ve uluslararası münasebetleri cumhuriyet idaresi temelinde kurmayı ve “sürekli barış” yine bu temel üzerinde geliştirmeyi önermiştir. Alman halkının duygularına tercüman olan Kant her türlü savaşa, bu arada Alman burjuvasının can attığı savaflara da nefret beslemiş ve realistleri sert bir dille eleştirmiştir.³²

XVIII. yüzyılda coğrafya sahasında kaydedilen gelişmeler önce siyasi coğrafyanın sonra jeopolitiğin doğuşunu hazırlamıştır. Bu dönemde Sorbonne’de öğrenci olan Turgot’un 1850 tarihli “Siyasi Coğrafya” adlı çalışması sayesinde, siyasi coğrafya kavramı ilk kez literatüre girmiştir. Bu çalışmada coğrafyanın çeşitli doğa bilimleri ve insan bilimleri ve beşeri bilimleri ile münasebetleri irdelenmiş,

³⁰ Bilal Karabulut, a.g.e., s.40

³¹ Bülent Ulaş, a.g.e., s. 25

³² Ali Hasanov, a.g.e., s.38

öncelikle doğa bilimleri sonra tarih, iktisat politika gibi beşeri bilimlerinin verileri ile politik olayların ilgilerinin araştırılması gerektiği tezi ileri sürülmüştür.³³

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Carl Ritter, Berlin’de İbn-i Haldun’unkine benzer biçimde devlet büyümesinin döngü teorisini geliştirmiştir lakin bu kuram daha çok organizmalara benzerliğe dayanmaktadır.³⁴ Carl Ritter’in yasaları için doğaya sormalıyız düşüncesi gereği, alan incelemelerinin yapılması bir zorunluluktur. Bu düşünce, coğrafya araştırmalarının esasını oluşturur. Günümüzde cereyan eden küresel olaylar karşısında, mekânın örgütlenmesinin daha iyi anlaşılabilmesi, birlik teşkil eden ünitelerin tespit edilmesi ve araştırılması daha da önem kazanmıştır bu yüzden dünya da gerçekleşen politik gelişmeler, iktisadi olaylar, çeşitli insanî krizler ve savaşlar, bölgesel bilgilerin ve buna dayalı yorumların geliştirilmesi veya değiştirilmesi zorunluluğunu doğurmaktadır.³⁵

Her ne kadar beşeri coğrafya bilim dalının kurucusu olarak Ritter tanınsa da bu adı taşıyan ilk yapıtı, yine bir Alman coğrafyacı olan Friedrich Ratzel (1844-1904) vermiştir.³⁶ Ratzel devletin coğrafi ve siyasi sistemlerini biyolojik organizmalara benzeten fikirleriyle kendinden sonra Hayat Alanı (Lebensraum) adıyla gelişecek Alman Jeopolitik Ekolü’nün temellerini atmıştır. Ratzel, sınırlara, devletlerarasındaki toprak elde etme mücadelesinin belirli bir zamandaki sonuçlarını belirleyen geçici işaretler gözü ile bakıyordu. Sonunda dünya hâkimiyeti için devasa bir mücadeleye girecek olan birkaç güçlü ve karmaşık yapıya sahip olan devletin ortaya çıkmasına neden olacak biçimde, küçük siyasi bölgeler, daha büyükleri tarafından eritilecekti.³⁷

1896 yılında Ratzel devlet büyümesinin yedi kuralı olarak adlandırdığı kuralları ortaya koymuştur. Bunları şöyle sıralamak mümkündür.

I. Devlet sahası, aynı kültüre sahip nüfusun yayılmasıyla birlikte büyümektedir.

³³Bülent Ulaş, a.g.e., s. 25

³⁴ Bilal Karabulut, a.g.e., s.41

³⁵ Kenan Arınç, “Coğrafi Metodoloji Açısından Bölgesel Coğrafya, Bölge Bilimi ve Coğrafi Bölgeler”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 60: 13-24, s.15

³⁶ Bilal Karabulut, a.g.e., s.41

³⁷ Sait Yılmaz, *Jeopolitik ve Strateji*, s.1, [http://usam.aydin.edu.tr/IEOPOLITIKVESTRAJEJI\(3a4a\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/IEOPOLITIKVESTRAJEJI(3a4a).pdf), ET:01.02.2013,

- II. Toprak bakımından büyüme, diğer gelişme taraflarının bir sonucudur.
- III. Bir devlet daha küçük üniteleri absorbe ederek büyümektedir.
- IV. Sınırlar devletin gücünü ve gelişmesini yansıtan çevresel organdır; bu yüzden sürekli değildir.
- V. Devletler gelişmeleri esnasında siyasi bakımdan savunmasız toprakları ele geçirmeye çalışmaktadır.
- VI. Gelişme güdüsü, gelişmemiş devlette yüksek seviyede gelişmişlik uygarlıklardan gelmektedir
- VII. Karasal büyüme eğilimi bulaşıcıdır ve geçiş sürecinde artmaktadır.³⁸

1930'larda Ratzel'in fikirleri Nazi Almanya'sının Lebensraum'u ele geçirmesi, ilerlemeleri ve doğal kanunlara uygun olarak mukavemet edilemez genişlemesinin ilham kaynağı olmuştur.³⁹ Ratzel'in XIX. yüzyılın son yıllarında ortaya koyduğu, devleti bir canlı bir organizma olarak ele alan ve gelişimi için toprak kazanımları haklı kılan görüşleri oluşturmaktadır. Öte yandan teknolojik gelişme, uluslararası çeşitli yeni ulaşım türlerinin geliştirilmesi, bölgeler arası uzaklıkların azalması, milletlerin bağımsızlık anlayışlarındaki değişiklik; kısaca küreselleşme, coğrafyanın eski önemini yitirmesine yol açmış küreselleşme ile birlikte coğrafya eskisi gibi önemli olmaktan çıkmıştır.⁴⁰

Ratzel'in düşüncelerinin ABD'ye aktarımını öğrencisi Ellen Churchill Semple tarafından olmuştur. Semple'de mekânda yayılmayı çok önemli bir olay olarak görmüş ve "Var olmak mücadelesi gerçekte alan mücadelesi demektir." tezini savunmuş lakin Ratzel'in bu coğrafi felsefesi Almanya dışında en çok Kjellen tarafından benimsenmiştir.⁴¹

Ratzel'in görüşlerinden etkilenen, jeopolitiğin isim babası Kjellen, 1916 yılında "Hayat Formu Olarak Devlet" adlı eserinde yapıtında gerçek jeopolitik ve özel jeopolitik kavramlarını ortaya atmıştır. Kjellen'e göre 'gerçek jeopolitik basit, kesin sınırlarla belirli, özel jeopolitik ise sahip olunan mekânın kalitesidir. O da

³⁸ Bilal Karabulut, a.g.e., s.42-43

³⁹ Sait Yılmaz, aynı yerde.

⁴⁰ İsmail Hakkı İşcan, "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı: 2, Yaz, 2004, s. 56

⁴¹ Bilal Karabulut, a.g.e., s.44

selefi Ratzel gibi biyolojik devleti savunan ve emperyal yayılmayı doğallaştıran bir tutum içindedir.⁴² Görüşlerini büyük ölçüde Ratzel'in "Siyasi Coğrafyası" nda ki devlet fikrine dayanmaktadır ve politik olayların coğrafi verilere bağlı olduğu düşüncesini daha da geliştirmiştir.⁴³

Kjellen, coğrafyanın devletinin oluşumu üzerindeki etkisini incelemiş ve devletin varlığını devletin gücünde görmüştür. Bu gücü hukukunda koruyucusu olarak değerlendirmiştir.⁴⁴ 1918 yılında 1. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra yayınlanan "Bir Siyaset Sistemi Taslağı" adlı kitabında; yaşayan bir organizmaya benzetmiş⁴⁵ ve aynı eserde ortaya attığı "Devlet Teorisi" bir devletin siyasi ve mekânsal gelişimini belirleyen beş alanı kapsadığını görüşünü belirtmiştir. Bunlar;⁴⁶

I. Jeopolitik: coğrafi organizma olarak devlet öğretisi yahut devletin mekândaki görüntüsü burada devleti imparatorluk olarak ele almıştır.

II. Kratopolitik: Hükümet ve kurumlar siyaseti, hüküm etme ve hükümranlık amaçların yönelik devletin hukuki organizasyonu.

III. Etno/Demopolitik: Siyasi organize olmuş devletin davranışlarının taşıyıcısı olan insan yığını, nüfus. Devleti, dil, din ve ırktan farklılaştırarak halk olarak ele alır.

IV. Ekopolitik: Devletin iktisadi yapısı.

V. Sosyopolitik: Toplum olarak devlet öğretisi.

Kjellen,'in jeopolitik görüşleri siyaset bilminde devletlerin araştırılmasını amaçlayan lineer bir yapı geliştirmeye yöneliktir. Klasik jeopolitiğin kendisinden önce ki düşünürleri Mahan, Ratzel ve Mackinder gibi Kjellen'de zamanında siyasal bilimler disiplinine egemen anlayışların tersine devletin tabii be organik niteliklerini vurgulamıştır. Bu sıralamada görüleceği gibi jeopolitik, devletin beş niteliğinden

---

⁴² Ferit Temur, "Jeopolitik Gerçekler ve Küre Hâkimiyet Kuramı", *Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi*, BİLGESAM, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=449:jeopolitik-gercekler-ve-kuere-hakimiyet-kuram&catid=122, ET: 21.10.2012

⁴³ Yılmaz Tezkan ve M. Murat Taşar, *Dünden Bugüne Jeopolitik*, Ülke Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 96

⁴⁴ Suat İlhan, a.g.e., s.32

⁴⁵ Bülent Ulaş, a.g.e., s.45

⁴⁶ Bilal Karabulut, a.g.e., s.45

ilkidir ve devlet toprağın araştırılmasını kapsamaktadır. Jeopolitik, devlet kavramını iç politik hukuk öznesi olmaktan çıkarıp öncelikle dış politik öznesi yapmasıyla devletlerin hayatta kalma mücadeleleriyle siyasetin bir yardımcı bilimidir. Kjellen'e göre devlet yaşayan bir organizmadır. Bu organizmanın gövdesi alanıdır. Devletin yönetim merkezi ülke içindeki nehirler ve karayollarıdır. Demir yolları ise damarlarıdır. Bu kuramda daha da ileri gidilecek olursa devleti sadece yaşayan bir organizma değil aynı zamanda bilinci sahip bir organizma olarak kabul etmiştir. Tıpkı bireylerde olduğu gibi bu organizma değişmeyen bir takım yasalara bağlıdır. Bir devlet gelişebilir veya son bulabilir. Kjellen, devleti üç esas öğeye sahip bir büyük kuvvet şeklinde düşünmüştür. Bunlar genişlik, hareket serbestisi, içeride birlik ve beraberliktir.⁴⁷

1.3. Jeopolitiğin Kuramcıları ve Etkileri

Jeopolitiğin kuramcıları arasında en tanınmış düşünürler şunlardır:

I. ABD'li Deniz Albayı Alfred Thayer Mahan (1840-1914);

II. Alman Frederik Ratzel (1844-1904);

III. Fransız Vildan de la Blanche (1845-1918);

IV. İsveçli yönetim uzmanı Rudolf Kjellen (1864-1922);

V. İngiliz coğrafyacı Halford J. Mackinder (1861-1947);

VI. Alman coğrafyacı General Karl Ernst Haushofer (1869-1945);

VII. Amerikalı Nicholas J. Spykman (1893-1943)

I. Alfred Thayer Mahan: Dünya hâkimiyeti için deniz hakimiyeti tezini savunan bu teori, Amerikalı Amiral Alfred Thayer Mahan (1840-1914) tarafından geliştirilmiştir. Mahan, Amerika Deniz kuvvetlerinde görevli bir Amiral ve tarihçidir. 1886-89 ve 1892-93 tarihleri arasında, donanma tarihi ve stratejileri konusunda ders verdiği Amerika Harp Kolejinde başkanlık bulunmuştur.⁴⁸ Mahan eserlerinde genel hatlarıyla; deniz ve denize hâkim olmanın milletlerin varoluşunda önemli etkiye sahip olduğunu, milletlerarası çatışmalarda deniz hâkimiyetinin önemli sebeplerden

⁴⁷ Aynı yerde, s.45-46

⁴⁸ İsmail Hakkı İşcan, a.g.m., s.64-65

birisi olduğunu ileri sürmüştür. Düşünür, denizleri, uçsuz bucaksız, sınırlarını hâkim olan gücün belirleyeceği bir ulaşım aracı olarak görmektedir.⁴⁹

İkinci Dünya Savaşı veya 1945 sonrasında, Mahan'ın tezlerine çok değer atfedilmiş olmalı ki, Soğuk Savaş döneminde her iki süper güç de (ABD- SSCB) denizlerde hâkim olma mücadelesini vermiştir. Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen krizlerin en büyüğü olan Körfez Krizinde ve 11 Eylül 2001 terör saldırısı sonrasında ABD liderliğinde Afganistan'a yapılan müdahalede, Amerikan ve İngiliz deniz güçlerini ne derece önemli olduğu bir kere daha ortaya çıkmıştır.⁵⁰

II. Frederik Ratzel: Yükselme safhasındaki Alman milliyetçiliğinin bir ürünü olan, siyasi coğrafyanın kurucusu sayılmaktadır.⁵¹ Ratzel, bir devletin sahasını ve coğrafi konumunu her şeyin üstünde tutar. O, bu iki kavramla donanmış bir coğrafyanın, bir insan topluluğuna veya bir millete bazı üstünlükler sağladığı görüşündedir.⁵² Ratzel'in tezlerinden, Nazi Almanya kurucusu Adolf Hitler'in ciddi bir şekilde etkilenmiş olması ki, Almanya'nın güç ve toprak yayılcılığı için, tabiat determinizminin etkisi altında yazılan yazıları değiştirilmiş, geliştirilmiş şekilde "Nazi Jeopolitiğinde" yerini bulmuştur.⁵³

III. Halford J. Mackinder: Ünlü İngiliz coğrafyacı Halford Mackinder, İlk jeopolitik kuramı "Kara Hakimiyet Teorisi"ni ortaya koymuştur.⁵⁴ Mackinder 1904 yılının Nisan Coğrafya Dergisi'nde (The Geographical Journal) yayınladığı "The Geographical Pivot of History"⁵⁵ (Tarihin Coğrafi Mihveri) ve 1919 yılında yayınladığı "Democratic Ideals and Reality"⁵⁶ (Demokratik İdealler ve Gerçek) adlı

⁴⁹ Badri Shantadze, *Gürcistan'ın Komşuları ile İlişkileri ve Jeopolitik Etkinin İncelenmesi*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Ens. Uluslararası İlişkiler ABD. Bursa, 2006, s.8-9

⁵⁰ Aynı yerde.

⁵¹ Ferit Temur, aynı yerde.

⁵² Emin Baydil, "Sovyetlerin Yıkılmasından Sonra NATO'nun Yeni Hedefleri ile Ortadoğu Bölgesi Arasındaki İlişkiler Üzerinde Jeopolitik Bir Değerlendirme" *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:19, 2010, s. 4

⁵³ Badri Shantadze, a.g.e., s. 10

⁵⁴ Aynı yerde.

⁵⁵ Orijinal Metin için bkz. Mackinder, *The Geographical Pivot of History*, <http://intersci.ss.uci.edu/wiki/eBooks/Articles/1904%20HEARTLAND%20THEORY%20HALFORD%20MACKINDER.pdf>, ET:21.03.2013

⁵⁶ Bkz.

http://www2.lse.ac.uk/researchAndExpertise/units/mackinder/pdf/08_0420%20Template_2.pdf, ET:21.03.2013

eserlerinde “Heartland” (Kalpgâh) kavramını ortaya atmıştır. “Kim Doğu Avrupa’ya hükmederse Kalpgah’a hâkim olur, kim Kalpgah’a hâkim olursa dünya adasına hükmeder, kim dünya adasına hükmederse dünyaya hâkim olur.” Mackinder, “dünya adası”ndan birbirine bağlı olan Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarını kastetmekteydi. Kalpgah ise Avrasya’dır ve şu coğrafyayı kapsamaktadır: Asya’nın kuzey kıyıları buzlarla kaplıdır ve buralardan kara içine girmek mümkün değildir. Üç büyük nehir Lena, Yenisey ve Obi, Sibirya içlerinden kuzeye doğru akarlar. Bu nehirlerle okyanusa ulaşmak mümkün değildir. Sibirya’nın güneyindeki nehirler de okyanusa dökülmez. Volga ve Ural nehirleri Hazar Denizi’ne, Sir-i Derya ve Amu Derya nehirleri de Aral gölüne akar. Hazar Denizine ve Kıta içine akan bu nehirlerin havzaları Asya’nın neredeyse yarısını kapsar.⁵⁷ İkinci Dünya Savaşı sırasında Mackinder, Kalpgâh kuramını yeniden düzenleyerek, bu bölgenin daha önemli hale geldiğini tezini savunmuştur. SSCB Almanya’yı işgal ederek savaştan galip çıkarsa, dünyanın büyük bir kara gücü devleti olacağını varsayıyordu. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Mackinder geliştirdiği tezden dolayı eleştirilere maruz kalmıştır.⁵⁸

IV. Rudolf Kjellen: Her ne kadar Mahan, Deniz Hâkimiyeti Kuramını, Mackinder de Kara Hakimiyet Kuramı’nın temellerini daha önce atmış olsalar da, “Jeopolitik” kavramını ilk defa İsveçli bir siyaset bilimcisi olan Rudolf Kjellen, 1899 yılında “Ymer” adlı dergide yayınladığı makalesinde kullanmıştır.⁵⁹ Ratzel’in çalışmalarından etkilenen siyasetçiler, politik olayların coğrafi verilere dayandığı düşüncesini daha da geliştirmiştir.

V. Karl Ernst Haushofer: Alman coğrafyacı Karl Ernst Haushofer, Kjellen’in eserlerinden faydalanmış ve onu geliştirmiştir. Jeopolitiği pozitif bir ilim dalı olarak benimseyen düşünür, elde edeceği jeopolitik veriler doğrultusunda dünyayı değiştirmeye çalışmıştır. Hitler’in Kavgam’da⁶⁰ ortaya attığı “Lebensraum”

⁵⁷ Rabia Rahimbayeva, “Kalpgah ve Kenar Kuşak Teorileri”, <http://www.turkishnews.com/tr/content/2010/12/08/kalpgah-ve-kenar-kusak-teorileri-2/>, ET:21.03.2013

⁵⁸ Badri Shantadze, a.g.e., s. 11

⁵⁹ Bülent Ulaş, a.g.e., s. 21

⁶⁰ Adolf Hitler’in hayatını, siyasi görüşlerini ve nasyonal sosyalizmin ilkelerini açıklamış olduğu otobiyografik kitap. Hitler’in başarısız bir darbe girişimi sonucunda hapse girdiği dönemde, Landsberg cezaevinde, dostu Rudolf Hess tarafından kaleme alınmıştır. Kitabın orijinali iki ciltten oluşmaktadır. Birinci ciltte, yaşamını, politik görüşlerinin oluşumundaki etkenleri, Yahudiler hakkındaki ilk düşüncelerini ve bu fikirlerinin hangi yönde, nasıl geliştiğini; neden bu düşüncelerinin oluştuğunu anlatmaktadır. Bu bölümde savaş anıları da dâhil olmak üzere şahsi anılar fazladır ve dönemin sosyo-

(Hayat Alanı) kavramının fikir babası olduğu kabul edilen Haushofer, yaptığı radyo konuşmalarıyla, yazdığı eserlerle de Alman halkının yayılma ve genişleme düşüncesini tetiklemiştir.

VI. Nicholas Spykman: Amerikan bilim adamı “Kenar Kuşak Teorisi’nin” (Rimland) kurucusudur. 1942’den Soğuk Savaş’ın bittiği 1990’ların başına ve hatta bugüne kadar Amerikan Dış Politikası’nı en çok etkilemiş ve birçok konuda teorik olarak yönlendirmiş olan, Spykman, Kenar Kuşak Kuramı’nda şunları belirtir: Kim Kenar Kuşak’a hükmederse Avrasya’ya hâkim olur; kim Avrasya’ya hâkim olursa dünyanın kaderini belirler.⁶¹ Mackinder’in Kalpgâh ve Kara Hâkimiyeti Kuramına karşı, “Avrasya’ya hükmeden, dünyaya hükmeder” tezi ve bu tezini açıklayan “Kenar Kuşak Teorisi” ile sahneye çıkmıştır. Avrasya’nın, özellikle Batı Avrupa ve Güneydoğu Asya’yı “Kenar Kuşak” olarak adlandıran Spykman, 1944 yılında vefatından sonra, çalışma arkadaşları tarafından kitaplaştırılan ve Barışın Coğrafyası adı verilen eserinde kuramıyla ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “Mackinder’in tezi yanlıştır. Eğer Eski Dünya’nın güç siyaseti için bir slogan gerekiyorsa bu, Kim Kenar Kuşağa hükmederse Avrasya’ya egemen olur; kim Avrasya’ya egemen olursa dünyanın kaderini kontrol eder olmalıdır.” Spykman’ın tezinde güç kullanımı ve güç dengesi çok önemli yer tutar. İsmi geçen yapıtta zaten gücü, güç siyaseti ve savaşı inceleyerek başlamaktadır.⁶²

VII. Aleksandr Dugin: 1962 yılında Moskova’da doğan Aleksandr Dugin 1998-2004 arasında Duma başkanlığının stratejik ve jeopolitik sahasında danışmanlığını yapmıştır. 2002-2003 yıllarında Avrasya Birliği Partisi’nin liderliğini yapan Dugin, 2003 senesinde Uluslararası Avrasya Hareketi’ni kurdu. 2002’den bu yana Izvestia, Literaturnaya Gazeta, Vremya Novostey gibi ulusal yayın organlarında köşe yazarlığı yapan Dugin’in çok sayıda makale, kitap ve çevirisi bulunmaktadır. SSCB’nin dağılmasından sonra ki dönemin en etkin Rus düşünürü olarak kabul

---

siyasi yapısı incelenmektedir. İkinci cilt ise Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisinin parti programı ve ideal devlet yapısı üzerine yazılmış bir doktrin olmakla birlikte, Almanya’nın ileriki dönemlerine dönük fikirlerini beyan ettiği ve öğütler verdiği bir kitaptır.

⁶¹ Baha Erbaş, “Avrasya’nın Geleceği ve Türkiye” *USA SABAH*, http://www.usasabah.com/Yazarlar/baha_erbash/2011/05/16/avrasyanin-gelecegi-ve-turkiye, ET:22.02.2013

⁶² Badri Shantadze, a.g.e., s. 11

edilmektedir.⁶³ Düşünür'e göre jeopolitik çözümleme, üç esaslı düzleme ayrılabilir. Tarih, strateji, coğrafya ve dünya gerçekliğini iki tür medeniyetin – Kara ve Deniz medeniyetinin – uyuşmazlığı olarak nitelendiren disiplin “jeopolitik” diye adlandırılmalıdır. Bu esaslı bir yaklaşımdır ve birtakım sorunların incelenmesinde jeopolitik yöntemin daha ayrıntılı uygulanan tüm diğer biçimleri bu ilkeden kaynaklanmaktadır.⁶⁴

Jeopolitiğin düşünürlerin ardından şimdi jeopolitiğin öğelerine değinmekte fayda vardır.

1.4. Jeopolitiğin Unsurları

Geleneksel jeopolitik, günümüzdeki ve gelecekteki güç ve hedef ilişkilerini fiziksel ve siyasal coğrafyayı esas alarak incelemektedir. Diğer bir ifadeyle, bütün güç öğelerinin coğrafi alanda ve verilerle siyasete verdiği yönü belirlemektedir.⁶⁵ Siyasal coğrafya, fiziksel coğrafya, biyolojik coğrafya, sosyal coğrafya, antropoloji, kültür ve uygarlık tarihleri, sosyal ve siyasal bilimler gibi birçok bilim dalını kendi metotlarına göre inceleyen ve bunlardan yararlanıp güncel olaylar üzerine hüküm vermeye çalışan jeopolitik, ampirik bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir. Jeopolitiğin başlı başına bir bilim olmadığı ve siyasal coğrafyanın bir kısmını teşkil ettiği de öne süren görüşlere yukarıda yer verilmişti lakin siyasal coğrafya genel olarak siyasal faaliyetlerin mekâna bağlı olarak değişikliklerini incelemektedir. Siyasal coğrafya, yeryüzünde siyasal bölgelerin dağılışı, siyasal bakımda niçin önem kazandıkları ya da geri kaldıkları konusunda rol oynayan coğrafi etkenlerle, bunların mekan dahilinde karşılıklı ilişkilerini incelemektedir. Siyasal coğrafya alanının esas unsuru bir bütün olarak dünyadaki siyasal bölgelerin dağılışıdır.⁶⁶

Stratejinin mekân, kuvvet ve zaman olmak üzere üç ögesi bulunmaktadır. Klasik jeopolitiğin de öğeleri genel olarak paralellik göstermektedir lakin jeopolitiğin öğelerini değişen (dinamik veya beşeri) ve değişmeyen (statik veya coğrafi) olarak

⁶³ “Aleksandr Dugin’e Göre 21. Yüzyılda Rusya’nın Avrasya Politikası Nasıl Olmalı?” *Uluslararası Politika Akademisi*, <http://politikaakademisi.org/aleksandr-dugine-gore-21-yuzyilda-rusyanin-avrasya-politikasi-nasil-olmalı/>, 05.04.2013

⁶⁴ Aleksandr Dugin, *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım*. çev. Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul, 2010, 341-347.

⁶⁵ İhsan Bakar, a.g.e., s.22

⁶⁶ Aynı yerde.

ikiye ayırmak mümkündür.⁶⁷ Değişen öğelerin stratejideki karşılığı, kuvvettir yahut güçtür. Jeopolitik, coğrafi konum, toplumlar, toprak üstü ve altı kaynaklar, sermaye hareketleri, manevi ve ideolojik etkenler vb konularla ilgilenmektedir.⁶⁸

Tablo 1: Geleneksel Jeopolitiğin Öğeleri

Değişmeyen Öğeler	Ülke ve bölgenin sınırları, dünya üzerindeki yeri, işgal ettiği alan, coğrafi bütünlük vs.
	Coğrafi karakteri (ada, kıta, kenar veya kıta içi devleti olma durumu)
Değişen Öğeler	Sosyo-kültürel değerler
	İktisadi değerler
	Siyasi değerler
	Askeri değerler

Kaynak: İhsan Bakar, a.g.e., s.23

Bu tabloyu kısaca değinmekte fayda vardır. Değişmeyen öğeleri (stratejik öğelerden mekân karşılığı): ilk olarak ülke veya bölgenin hudutları, arz üzerindeki yeri, işgal ettiği alan, coğrafi bütünlük vb. ikinci olarak coğrafi karakteri (ada, kıta, kenar ve kıta içi devleti olma durumu) olarak kabul etmektedir. Değişen öğeler (stratejik öğelerden kuvvet karşılığı): 1.sosyo-kültürel değerler, II. İktisadi değerler, III. siyasi değerler ve son olarak askeri değerlerdir. Jeopolitiğin değişen ve değişmeyen öğelerine kısaca değinelim.

1.4.1. Değişmeyen Öğeler

Değişmeyen öğeler ya da coğrafi öğelerden alan yahut saha, jeopolitikçiler tarafından en fazla önemsenen, kuvvet olarak görülen bir öğelerdir. Saha, coğrafi bütünlük, iktisadi ve askeri değerler ve politik sistemle desteklenince daha çok değer kazanmaktadır..

I. *Ülkenin Yeri ve Bölümleri: (a) Arazi ve Fiziki Yapı; (b) Arazinin şekli.*

(a)*Arazi ve Fiziki Yapısı;* Devletlerin siyasi bölünmelerinin ana ögesi arazidir. (Siyasi bölünmeye dil, din ulusçuluk, ideoloji gibi etkenlerde etki eder.) Arazi aynı zamanda kuvvetin dayanak noktasıdır. Arazi belirli bir fizikî şekil ve

⁶⁷ Bilal Karabulut. a.g.e., s. 33

⁶⁸ İhsan Bakar, a.g.e., s.22

iklimle kendini ifade eder. Yaşamaya uygunluk, yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle kendini gösterir.⁶⁹

Milletler için kutsal ve dokunulmaz addedilen, devletin arazisi, yani toprakları, siyasi bölünmesinin temel ögesi, kapsamı, fiziki yapısı, görünüşü ve nihayet jeopolitiğin özel bir önem verdiği durumu ile karakterize edilir. Arazi insanların doğduğu, yaşamını sürdürdüğü ve onun zengin kaynaklarından istifade ettiği mekândır diye tanımlamak doğru olacaktır.

Her ne kadar değişmeyen öge olarak ele alınsa da insanların müdahalesiyle arazini şekli ve kıymeti değişebiliyor. Kurak arazilerin sulama ve diğer endüstriyel çalışmalarla yeniden kazanılması, kısır olan toprakları kıymetlendirir. Doğalgaz, petrol, altın gibi madenlerin bulunması ve işletilmesi de bölgenin gelişip kalkınmasında büyük rol oynar.

Arazinin büyüklüğü büyük araziye sahip devletlerin elindeki kaynakları güç haline dönüştürebilmesi ulaşım ve mal değişim kapasitesini geliştirmesine bağlıdır. Büyük arazilere sahip ülkelerde farklı iklimler görülür. Bu durum çok çeşitli yiyecek ve hammadde kaynaklarının üretilmesine, her türlü ziraat ürününün yetişmesini sağlayabilir. Bu imkânların güç haline dönüştürülmesi devleti meydana getiren bireylerin eğitim derecesine, toplumun sosyal yapısına, çalışkanlığına ve örgütlenmesine ve iyi idare edilmesine bağlıdır. Çoğunlukla büyük alana sahip olan ülkeler bağımsızlıklarını daha kolay korurlar. Huntington tarafından 1938 yılında yapılan araştırmalarda arazi büyüklüğünün bağımsızlıkla orantılı olduğunu tespit etmiştir.⁷⁰

Tablo 2: Arazi Büyüklüğü ile Bağımsızlık Arasındaki Bağlantı

Yüzölçümü (Mil2)	Bağımsızlık Yüzdesi
0-10.000	12
10.000 - 100.000	27
100.000 - 400.000	43
400.000 ve üstü	56

Kaynak: Suat Gün, a.g.e., s.60

⁶⁹ Suha Göney, *Siyasî Coğrafyada Başlıca Görüşler*, Cilt: 2, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1979, s.103-118

⁷⁰ Suat Gün, a.g.e., s. 59-60

(b) *Arazinin şekli:*

Şekil, herhangi bir devletin sınırlarının çizdiği biçimdir. Şekil, dikdörtgen ince, uzun, dairevi, kare biçiminde olabilir. Şeklin kuvvetler bölgesine göre ve düşman devletlere göre yönü arazinin değerini yükseltebilir yahut azaltabilir. Dairesel ve kareye yakın biçime sahip olan devletlerin savunması kolay iç ulaşım ve değişimi daha elverişlidir. Muhtemelen tek merkez gelişir ve merkeze bağlılık artar. Bu duruma örnek olarak Fransa, Almanya gösterilebilir. Boyu eninden fazla olan devletlerde birden çok merkezin gelişmesi daha olasıdır, bir uçtan diğer uca ulaşım zorlaşır, devletin kısa kenar istikametinde savunulması zor olur. Bu devletlere örnek vermek gerekirse; Şili, Arjantin gibi. Ayrıca, Sovyetler Birliği'nin güneyden kuzeye savunma imkânı, doğu batı yönüne göre daha zayıftır. Ayrıca devletlerinin kuvvetler bölgesine olan yönü ve sınır uzunluğu dış politikaya etki eder. Kuvvetler bölgesine sıçramak için üs vazifesi görür. Bu yüzden Rusya yüzyıllardan beri Anadolu'yu emniyet alanı içinde görmüş sıcak denizlere ulaşmak istemiştir.⁷¹

II. Coğrafi konum

Coğrafi konum; bir ülkenin veya devletin bulunduğu toprak parçasının, dünya üzerindeki yerine denir.⁷² Bir ulusun kuvvetine temel teşkil eden en istikrarlı faktörlerin o ülkenin coğrafyası olduğu açıktır.⁷³ Jeopolitik konum, coğrafi konumun değeri ile birlikte, dünya ve bölge güç merkezlerine dünya siyasi yapısına, siyasi bölünmeye göre ülkenin bulunduğu yeri ve durumu açıklar. Görüldüğü üzere jeopolitik konum coğrafi konumdan daha geniş kapsmalıdır. Coğrafi konum güç değerlendirmesiyle desteklenirse jeopolitik konuma ulaşılır.⁷⁴

Devletin coğrafi konumu; ülkenin dünya üzerinde işgal ettiği yeri tanımlar ve enlem – boylam ölçüleriyle ifade edilir. Coğrafi konumun en önemli ölçütü enlemlerdir. Enlemler ülke hangi iklim kuşağında yer aldığını gösterdikleri gibi ülkenin coğrafi özellikleri içinde belirleyici nitelik arz eder. Yapılan analiz ve değerlendirmeler ışığında en uygun yaşama koşullarının iki yarı kürede 20⁰ ile 60⁰ enlemleri arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafi konum; ülkenin dünyada ki

⁷¹ Aynı yerde, s.63

⁷² Ramazan Özey, *Merkezi Türk Hâkimiyet Teorisi*, 21. Asır Yayınevi, İstanbul, 2010, s.40

⁷³ Hans Morgenthau, a.g.e., 140

⁷⁴ Suat İlhan, a.g.e., 96

kara kitleleri denizler ve okyanuslarla münasebetlerini denizlere çıkış imkanlarını da ifade etmektedir.⁷⁵

1.4.2.Değişen Öğeler

Ülkelerin içinde buldukları duruma göre değişken önem arz eden öğelerdir lakin iktisadi ve sosyo kültürel öğeler diğer öğeleri etkilemektedir. Genelde bir bütün olan değişken öğeler, siyasi değerler, sosyal ve iktisadi değerler, kültürel değerler ve askeri değerlerdir. Bütün bu öğelerin toplu olarak değerlendirilmesi coğrafi esasa dayalı olan ulusal gücü oluşturur. Değişen öğeler bir bütündür. Ayrıca beşeri öğelerin zaman zaman önceliği ve alanları görülmektedir. Değişen öğelerden her birinin varlığı diğerinin varlığı içinde vazgeçilmezdir. Sosyal gücün değeri ekonomik, politik ve askeri gücün değerlerini de belirler. Aynı belirleme ve şekillendirme diğer öğeler içinde geçerlidir. Ayrıca bütün beşeri öğelerin düzeyi birbirleriyle ilgili ve birbirlerine bağımlıdır.⁷⁶

1.4.2.1.Sosyo-Kültürel Öğeler

Kültürel yapı bir insan topluluğunu millet ya da ulus haline getiren kültürel değerler ile milletin geleceğe yönelik birliklilik duygusunu canlı tutan sosyolojik ve psikolojik değerleri ve bu değerler ile ilgili uygulamaların toplam milli güce etkilerini kapsamaktadır.⁷⁷

Bir milletin uluslararası arenada elinde bulundurduğu ağırlığın üzerinde de belirleyici tesirlere sahiptirler. Antropolojinin kültür kalıbı kavramı ile karşılaştırılan ve bir milletin yapısından daha sık ortaya çıkan belirli entelektüel ve karakter nitelikleridir. Coleridge şöyle der:

“...Fakat bütün bir ulusun içinde nefes alıp veren görünmez bir ruh vardır. Buna, hep benzer şekilde olmasa da, herkes katılır. Halkın erdemsizliklerine renk ve karakter kazandıran böylece belirli kelimelerle ifade ettiğim bir eylemi Fransızcadakinden ve İspanyolcadakinden farklı kılan bir ruhtur. Savunduğum tarihi bir muamma olarak kabul etmedikçe reddi imkansız bir gerçektir. Aynı şekilde

⁷⁵ Bülen Ulaş, a.g.e., s.117

⁷⁶ Suat İlhan, a.g.e., s.43

⁷⁷ Bülent Ulaş,a.g.e., s.130

ulusların farklarına, birbirlerinden farklı derecelerde yüce veya alçak oluşlarına, kısacası (Büyük Xantipus yönetimindeki Kartacalıların daha sonra kendi adamları olan Hannibal yönetimindeki Kartacalıların örneğinde olduğu gibi) Sadece tek bir büyük adamın tarihi tesadüften ibaret etkileriyle yaptıklarına veya olduklarına rağmen bir ulus olarak varlıklarını koruyabilmelerinin ve bireylerin değişmesinden gelip geçmesinden sonrada devam etmelerinin bu ruhun eseri olduğunu savunuyorum...⁷⁸

Buradan yola çıkarak şu tespiti yapmamız doğru olacaktır; sosyo-kültürel değerini yükseltmesi için nüfusun eğitilmiş, modern teknolojik ve iletişimsel bilgilere vakıf, sanatsever, sağlıklı, sağlam bir aile yapısına sahip, doğurgan, genç ve dinamik olması gerekiyor. Dil, din, ırk, tarih ve kültür birliği, ülke içinde bütünlük sağlar. Bu değerler komşu ülkelerinkine de yakınsa onlarla iyi geçinmeye ve bölgesel güçlenmeye zemin hazırlar.

1.4.2.2. İktisadi Öğeler

İktisadi coğrafya denilince; tarım, hayvancılık, madenler, sanayi ve teknoloji, enerji kaynakları, balıkçılık, ormancılık, ulaşım, ticaret ve turizm gibi faaliyetler akla gelir ve insanlık için kısaca gelir kaynağını oluşturur. Bu faaliyetlerin azlığı yoksulluk fazlalığı ise zenginlik ile özdeşdir. İktisadi kaynaklar, bir ülkenin dünya hâkimiyetinde söz sahibi olmasında ana etkidir. Öyle ki ekonomik potansiyeli yüksek bir ülke daha bulunduğu coğrafya söz sahibidir.⁷⁹

İktisadi güç jeopolitiğin esas dayanağı olan güç etkeninin oluşmasında temel faktördür. İktisadi güç diğer milli güç öğelerine katkısı ve insan hayatını doğrudan etkilemesi sebebiyle nedeniyle maddi temeli oluşturur. İktisadi gücü etkileyen çeşitli etkenler bulunmaktadır. İktisat politikası tercihler politikasıdır. İktisadi gücün güç oluşturması veya balon yaparak büyümesi öteki milli güç faktörlerini değişik biçimlerde etkiler. İktisadî kaynakların güç oluşturması ülkede yaşayan insanların kabiliyetine, eğitim derecesine, yeteneklerine, yeraltı ve yer üstü kaynakları işleme

⁷⁸ Hans Morgenthau, a.g.e., s.62-63

⁷⁹ Ramazan Özey, a.g.e., s.74

yeteneğine dayanmaktadır. Bunu başarabilmek eğitim sisteminin yapısına, yönetimin kabiliyetine, dış dünyanın şartlarına bağlıdır.⁸⁰

Jeopolitikte iktisadi öğeler dış politikayı etkileyen ve politik güce doğrudan katkı sağlayan stratejik seviyedeki ham maddeler, maden ve mineraller, enerji kaynakları ve ulaştırma gibi ana unsurları kapsar. İktisadi öğeleri iki ana başlıkta incelenebilir.

1.4.2.2.1. Doğal ve Diğer Kaynaklar

Bir milletin diğer uluslar karşısındaki kuvvetini belirleyen ve nispeten istikrarlı bir diğer faktör de doğal kaynaklardır.⁸¹ Kaynakları genel olarak iki sınıfa ayırabiliriz: Birincisi tarım ve balıkçılık; ikincisi ise petrol, doğalgaz, kömür, altın ve diğer madenlerin çıkarılması ve kullanılmasına kadar geçirilen bütün aşamalar.

Tarım, hayvancılık, madencilik, ormancılık, balıkçılık, el sanatları, sanayii turizm ve ticaret gibi faaliyetlerin tümünü içine alan iktisadi faaliyetler bir devletin yer politikaları ve askeri durumlarını belirlemede büyük rol oynar. Bu faaliyetlerin hepsinin toplu olarak etkilediği gibi, her birinin ayrı ayrı önemli etkileri görülür.⁸²

Bugün gıda sektöründe değeri gittikçe artan balık deniz ürünleri dünya ekonomisinde önemli bir yer tutar. Açık deniz balıkçılığı ve kara içi akarsu ve göl balıkçılığı olarak önem kazanan balıkçılık etkinlikleri bugün hemen hemen dünyanın her ülkesinde yapılmaktadır. Ancak iktisadi değer taşıyan balıkçılığı çok az ülke yapmaktadır. Dünya balıkçılığında söz sahibi olan ülkeler; Çin, Peru, Japonya, Şili, ABD, Rusya, Hindistan, Endonezya, Tayland ve Güney Kore'dir. Bu ülkeleri; Filipinler, Kuzey Kore, Norveç, Kanada, Danimarka ve İzlanda takip eder.⁸³

Dünya maden bölgelerinin dağılışına kısa bir göz atılacak olunursa, özellikle süper güçlerin toprakları üzerinde yahut onların kontrolü altında olduğu görülür. ABD'nin Appalach Kömür Madeni Bölgesi, Teksas Petrol Havzası, Göller Bölgesi Demir Cevheri Yatakları, dünyanın en zengin maden yatakları arasındadır.

⁸⁰ Muzaffer Erendil, "Milli Gücün Ana Ögesi: Ekonomik Güç", *Stratejik Etütler Bülteni*, Gen. Kur. ATESE. Başkanlığı Yayını, No:66, 1979, s.60-66

⁸¹ Hans Morgenthau, a.g.e., s.144

⁸² Ramazan Özey, a.g.e., s.75

⁸³ Aynı yerde, s. 80-81

Diğer yandan dünyanın diğer bölgelerindeki maden yatakları (Ortadoğu petroleri, Güney Afrika altın yatakları gibi), süper güç olan ABD'nin dev şirketleri tarafından işletilmektedir. Dünya ticaretinde madencilik ürünleri başlıca üç urupta toplanır; bu ürünler arasında dünya ihracat değerlerine göre ham petrol, demir dışı metaller, endüstriyel mineraller önemli yere sahiptir. Dünya ticareti ele alındığında çelik, bakır, kurşun ve kalay gibi geleneksel metallerin kullanımı düşerken, ileri seramik malzemeler, plastik ve polimer kökenli malzemeler gibi ileri teknoloji malzemelerinin kullanımının giderek arttığı görülmektedir.⁸⁴

Bir ülkenin bu kaynaklar açısından zengin olması gelişmesi ve güçlenmesi bakımından iyidir lakin kaynakların çıkarılması ve işletilmesine gücü yetmeyip ve bunun yapılması için dışa bağımlı olması durumunda, kaynakların gereği gibi değerlendirilememesi ve ondan yararlanamaması söz konusu olabilmektedir. Kaynak bakımından zengin olmasına rağmen, kendisi fakir olan birçok Afrika ülkesi bu duruma en iyi örnektir.

1.4.2.2.2. Enerji Ögesi

Kennedy, askeri gücün onu besleyebilecek yeterli zenginlik kaynaklarına dayandığı ve bu kaynakların da ancak verimli bir iktisadi, sağlıklı işleyen bir maliye ve üstün teknolojik atılımlarla sağlandığının her dönemdeki hükümdarlar tarafından idrak edildiğini ifade etmekte ve en önemlisi “uluslararası sistem içindeki çeşitli imparatorlukların ve devletlerin yükselişleri ve çöküşleri, zaferi her zaman en büyük maddi kaynaklara sahip olan tarafın” kazandığını büyük devletlerin güç savaşlarının sonuçlarının doğrulandığını savunmaktadır. Bu çerçevede ülkelerin sahip oldukları iktisadi güçlerin, uluslararası düzeyde kendi varlıklarını ve güvenliklerini sağlayabilecek askeri kapasiteleri kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Günümüz koşullarında sahip olunan enerji kaynakları, iktisadi gelişimin bir gereği olması yanında uluslararası nüfuzun da bir aracı haline gelmiştir.⁸⁵

⁸⁴ Aynı yerde, s.81-84

⁸⁵ Muhittin Demiray ve İsmail Hakkı İşcan, “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik Ve Jeopolitik Arka Planı” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:28, Ağustos, 2008, s.157

Mevcut kaynakların azalması şu anda bile çekişmelere sürüklemekteyken, ileride daha farklı kaynaklardan enerji üretimin olacağı ve bunun uluslararası dengelerde ciddi tesir yapacağı gözükmemektedir.

1.4.2.3. Siyasi Öğeler

Siyasi gücün analizinde esas olarak bir ülkenin iç ve dış siyasi işleyişine odaklanarak, sistemin düzeneği irdelenmelidir. Bu noktada siyasi yapının kurumsallaşma düzeyi ve idari yapının tüm öğeleriyle bütünsel davranabilme yeteneğine odaklanılmalıdır. Buna göre incelenen devletin siyasi yapılanmasının bir senfonik uyumun olup olmadığı da ele alınmalıdır. Senfonik uyum, bir devletin tüm öğelerinin aynı hedef aynı ülkü birliği içinde milli çıkarlara odağında bütünleşebilme kabiliyeti olarak tanımlanabilir. Tıpkı bir senfonide yaşadığı gibi tüm enstrümanlar tek başına bir değerdir ve ürettiği sesler ilgi uyandırır ancak bu enstrümanlar bir araya geldiğinde ortak bir ses üretirler ve bu ses çok daha güçlü bir şekilde ve belli bir düzen ve ahenk içinde kendini ifade eder. Bu durum aslında bir devlet için siyasi yapının güce dönüşmesinin ölçüsüdür. Buna bağlı olarak iç politik gücün niteliği açısından şu unsurlarda irdelenmelidir; anayasal düzen ve kanunlar, siyasi partiler ve siyasi iktidar ve devlet yapılanmasıdır.⁸⁶

Bir devletin güçlü siyasi yapısı, o ülkenin coğrafi öğelerinden kaynaklanan eksiklikleri giderme olanağına sahiptir. Aynı şekilde negatif etki de oluşturabilmekte. Devlet idaresi ile ilgili tarihi birikim, yönetimin kalitesi ve benimsenen model, hukuki yapı, birey hak ve özgürlüklerinin düzeyi, adalet, din, vicdan ve fikir hürriyeti ve vatandaşların yönetime katılma heves ve derecesi, jeopolitiğin coğrafi öğelerini bir güç haline getirme ve diğer beşeri öğelerin bu gücü kullanması için örgütlenme imkan ve fırsatını verir.

1.4.2.4. Askeri Öğeler

Bir milletin askeri bakımdan sahip olduğu güç insan ve silahlarının nicelik ve niteliğine, bunların askeri kurumun çeşitli dallarındaki dağılımına da bağlı bulunmaktadır. Bir millet teknolojik savaş yeniliklerini çok iyi biliyor olabilir. Askeri liderleri bu teknolojik yeniliklerden taktik ve stratejik alanda nasıl

⁸⁶ Yasar Hacısalioglu, a.g.m., s.34

faydalanılması gerektiğini biliyor olabilir fakat aynı millet tamamıyla yahut bölümleriyle üzerine düşen vazifeleri yerine getirecek güce sahip bir ordu kurumunda yoksunsa hem askeri hem politik yönden zayıf kalır. Böyle bir ordunun vazifesi bakımından çok büyük yahut çok küçük bir ordu olmaması gerekir. Bir milletin kuvvetli olmak için büyük bir orduya sahip olması zorunlu bir koşul mudur? Yoksa hiç olmazsa barış döneminde, çok iyi yetiştirilmiş ve eğitilmiş, çok iyi silahlandırılmış küçük çapta birliklerle takviye edilmiş bir kara ordusu ile yetinmesi mümkün müdür? Her zaman savaşa hazır muzaffer askeri birlikler eğitim görmüş ihtiyatlardan daha mı önemlidir? Su kesimi büyük bir satıh işgal eden gemilerin modası geçmiş midir? Uçak gemileri yararlı bir iş görebiliyorlar mı, yoksa bunların da mı modası geçmiş midir? Kaynakları ve sorumlukları bakımından bir millet ne büyüklükte bir ordu besleyebilir? Milli gücün korunması için barış döneminde büyük sayılar da uçak üretimi gerekir mi? Yoksa teknoloji de ki çok hızlı değişiklikler yüzünden aynı millet aynı emel için elindeki kaynak olanakları teknolojik araştırmalara harcaııp ileri teknolojiye dayanan fakat az sayıda silahlar üretimine mi önem vermelidir? Bir milletin niceliksel özde ki bu sorulara vereceği yanıtların yanlış yahut doğru olması o milletin gücü üzerinde dolaysız bulunacaktır.⁸⁷

Ülkenin askeri yapısını, milli savunma sanayinin varlığı ve düzeyi; strateji ve teknoloji üretme kapasitesi; uluslararası güvenlik örgütlenmeleri içindeki yeri; caydırıcılık etkisi ve ülke insanların askerlik kurumuna bakış açısı oluşturur.

1.4.2.5. Bilimsel ve Teknolojik Öğeler

Bilimsel ve teknolojik sahada etkin ve yeterli seviyeye ulaşamayan bir devletin diğer güç öğeleri ne kadar gelişmiş olursa olsun güçlü bir devlet olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Bilimsel ve teknolojik yapı diğer bütün güç öğeleriyle karşılıklı etkileşim içindedir. Bir milletin bilimsel ve teknolojik alanda gelişim süreci; birbirini izleyen tüketim, üretim, yönetim, araştırma, geliştirme, yeni keşif ve icatlarda bulunma ve bilimsel öğreti oluşturma aşamalarından geçilmesine bağlıdır.

⁸⁷ Hans Morgenthau, a.g.e., s.156-157

Bir milletin kültürü ancak bilimsel ve teknolojik gelişmesi oranında medeniyete dönüşebilir. Kültür milli; medeniyet ise evrensel bir kavramdır. Medeniyetin kaynağı bilim ve teknolojidir. Medeniyet, milletlerin bilimsel anlayışı ve yapısına bağlı olarak gelişir yahut geriler. Bilimin ilk kaynağı felsefedir. Bunu, kaynağını dinden alan bilim aşaması izlemiş ve bu ikisinin bir tür birleşiminden skolastik bilim anlayışı doğmuştur. Buradan pozitif bilim aşamasına geçilmiştir. Günümüzde milli kültürü evrensel bir medeniyete dönüştürmenin tek yolu pozitif bilim anlayışı ve teknolojik gelişmedir.⁸⁸

Bu unsur son 20 yılda, daha önceki 200 yıldan daha hızlı ve kapsamlı gelişme göstermiştir. Uzay teknolojisi, nükleer gücün yakıt olarak kullanılması, bilgisayar teknolojisi ve nihayet insan hücrelerinin şifrelerinin çözülmesi gibi gelişmeler, dünya çapında ve bölgesel eksendeki askeri ve sosyal dengeleri sarsacak bir boyuta ulaşmıştır. ABD, Japonya ve Almanya hem bölgesel olarak hem de dünya çapında güç merkezi oluşturmuşlardır. Diğer devletler ise aynı teknolojiyi taklit etmeye çalışmışlardır.

1.5. Jeopolitik Teoriler

Devletlerin gücü ile hâkimiyet alanının genişliği ve bu genişlik üzerinde bulunulan yerin etkisi çok sayıda bilim insanı tarafından incelenmiştir. Güç ve hâkimiyet alanının genişliği ve bunun kaynakları üzerine çalışan jeopolitikçilerin düşüncelerinin sistematik hale gelmesi jeopolitik teorilerin gelişmesine imkân tanımıştır.⁸⁹ Jeopolitik teorileri Soğuk Savaş öncesi ve sonrası diye iki ayrı ana grupta toplayan bilim insanları olduğu gibi Kıta Avrupası Ekolü ve Anglo sakson ekolü diye sınıflandıran bilim insanları da mevcuttur. Bu durumu bir tabloda göstermek daha doğru olacaktır.

---

⁸⁸ Bülent Ulaş, a.g.e., s.128

⁸⁹ Hamza Akengin, *Siyasi Coğrafya Mekan ve İnsan Yönetimi*, 2. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2012, s. 24

Tablo 3. Jeopolitik Teoriler

Soğuk Savaş Öncesi Teoriler		Soğuk Savaş Sonrası Teoriler
Fiziki Coğrafyaya Dayalı Teoriler	Kuvvete Dayalı Teoriler	Francis Fukuyama ve Tarihın sonu Teorisi
Kara Hakimiyet Teorisi	Deniz Hakimiyet Teorisi	Samuel Huntington ve Medeniyetler Çatışması Teorisi
Kenar Kuşak Teorisi	Hava Hakimiyet Teorisi	Barry Buzan/ Galde Segal ve Medeniyetler Bütünleşmesi Teorisi
		Zbigniew Brzezinski ve Büyük Satranç Tahtası Teorisi
		Robert Chase/ Emily Hill/ Paul Kenndy ve Eksen/ Mihver Devletler Teorisi
		Eleştirel Jeopolitik ve Söylem Analizi
		Topraksızlaşma Teorisi
		Barış / Karmaşa Bölgeleri Modeli
		Büyük Ortadoğu Projesi

Kaynak: Bilal Karabulut, a.g.e., Ali Hasanov, a.g.e., ve Suat İlhan a.g.e., bilgilerine istinaden oluşturulmuştur.

1.5.1. Soğuk Savaş Öncesi Jeopolitik Teoriler

Bir disiplinin saf ve uygulamalı boyutları çok değişiktir. Her bir jeopolitik dünya görüşü ülkenin konumunu ulusal amaçlara göre değerlendirilmesi gerektiğini varsaydığından çeşitli yorumlar arasında çok ortak nokta vardır. Güçlü inanç sistemlerinin yakın bağları ve dış ilişkileri yüksek belirsizlik atmosferi nedeniyle jeopolitik aşırı derecede ideolojik olma riskini sürdürmektedir. Bir başka yolla da açıklanabileceği gibi jeopolitik ne azami olarak taban bulmuş ne de kendisini değer yüklü varsayımlar karşısında koruyabilmiştir.⁹⁰

II. Dünya Savaşı'nın ardından jeopolitik mekanların iskan edilmesi ve mekanlar üzerinde kontrol sağlanmasında yeni ve daha ileri teknolojilerin kullanılması, yeryüzünün herhangi bir noktasına nükleer füzelerle darbe indirme olanağının gerçeğe dönüşmesi, insanlığın stratejik, taktik ve balistik füzelere sahip olması ve diğer teknolojik gelişmeler sayesinde mevcut jeopolitik münasebetler bütünüyle değişikliğe uğradı. Bu gelişmeler o güne kadar Amerikalıların zihninde var olan "jeostratejik güvenlik önlemi olarak okyanus" kavramını alt üst etti. Yeryüzündeki güvenlik sistemini daha fazla karmaşıktırdı. Yeni jeostratejik

⁹⁰ Bilal Karabulut, a.g.e, s.46-47

gerçeklikler evrensel boyutta felaketlerle sonuçlanabilecek devletlerarası ve bloklar arası çatışmaları arttırdı.⁹¹ Şimdi, Soğuk Savaş öncesi dönemin jeopolitik kuramlarını incelemekte fayda vardır.

1.5.1.1. Deniz Hâkimiyet Teorisi

Bu tez çalışması Balkanları kapsadığından, bu bölge için Deniz Hâkimiyet Teorisi'nin çok büyük bir önemi yoktur. Bu yüzden Deniz Hâkimiyet Teorisi'nin genel hatları üzerinde durulacaktır. Amiral Mahan, deniz hakimiyetinin dünya hakimiyetinin anahtarı olduğu görüşündedir.⁹² Mahan'a göre deniz siyasi olarak öncelikle büyük bir caddedir veya daha iyi bir tanımla, üzerinde bütün yönlere gidilebilecek fakat belirli nedenlerden ortaya çıkmış patika yollar üzerinde insanların hareket ettiği, belirli yönleri diğerlerine tercih ettiği bir sahadır. Deniz ulaşım yollarının serbestçe kullanılması güçlü bir milli iktisadın oluşmasına ve dolayısıyla güçlü bir devletin ortaya çıkmasına sebep olacaktır.⁹³

İktisadın temelini teşkil eden mal değişimi yani ticaret ağırlıkla deniz yollarıyla yapılmaktaydı. Mahan'ın deniz yollarına ve bu yolları kontrol altında tutmak için deniz gücüne verdiği önemin bir diğer sebebi de sömürgeciliğin o dönemde ki uluslararası ilişkilerin mihrini oluşturmaktaydı. Sömürgelemlerle sömürgeci devletlerarasındaki irtibat ve ham madde trafiğinin sadece deniz yolu ile yapılıyor olması söz konusu mihrinin iktisadi mantığını oluşturduğu açıktır.⁹⁴

Mahan'ın "The Influence of Sea power upon the French Revolution and Empire, 1793-1812" adlı eserini 1912 yılında yayınlamış ve bu eserin "Elements of Sea Power" (Deniz Gücünün Unsurları) başlıklı giriş bölümü büyük ilgi çekmiştir. Mahan'ın donanma militarizmini tavsiye eden dönemin yayımlı politikalarına meşrutiyet sağlamış ABD ve İngiltere'de büyük yankı uyandırmıştır.⁹⁵ Özellikle dönemin ABD Devlet Başkanı Theodore Roosevelt tarafından büyük destek almıştır.⁹⁶ Kendisinden sonra gelen denizciler tarafından bir teori haline getirilen bu görüş,

⁹¹ Ali Hasanov, a.g.e., s.276

⁹² Suat İlhan, a.g.e., s.47

⁹³ Yılmaz Tezkan, *Jeopolitik Yazılar*, Ülke Kitapları, birinci Basım, İstanbul, 2007, s. 24-25

⁹⁴ Yılmaz Tezkan, *Jeopolitikten Milli Güvenliğe*, Ülke Kitapları, İstanbul, 2005, s.25

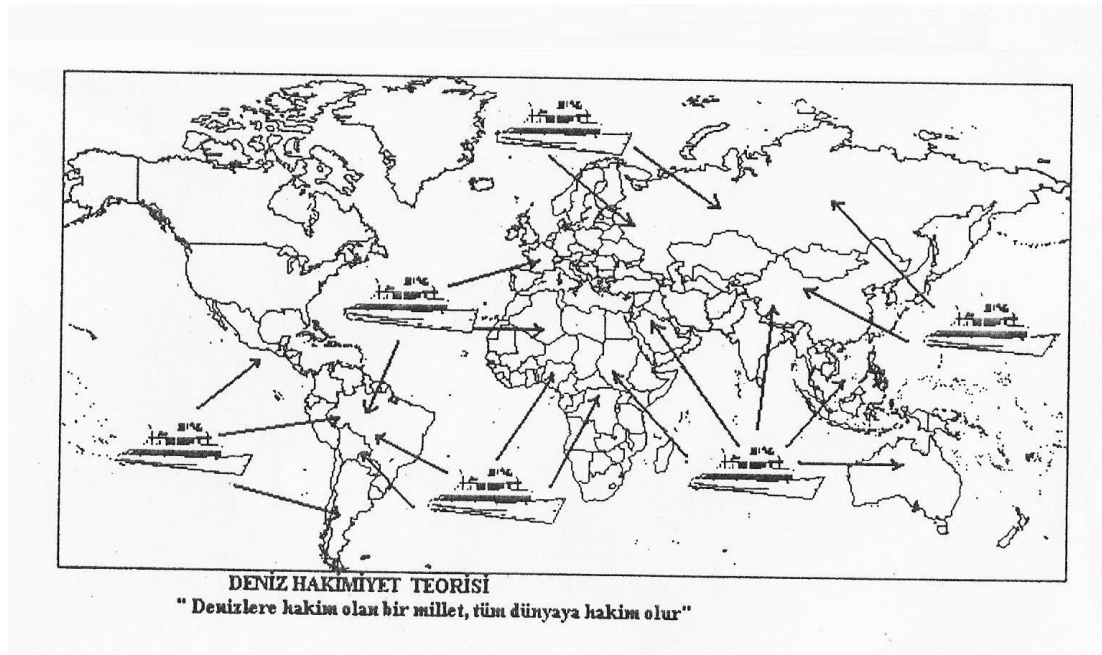
⁹⁵ Bülent Ulaş, a.g.e., s.28

⁹⁶ Aynı yerde, s.27

özellikle de İngiltere, Japonya, Amerika, Rusya ve Almanya'nın politikalarında etkisini göstermiştir.

Mahan; ülkenin coğrafi konumu, fiziksel coğrafyası, ülke topraklarının büyüklüğü, nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu milli karakter ve hükümetin niteliği olmak üzere altı başlık altında toplamıştır.⁹⁷

Harita 1: Deniz Hakimiyet Teorisi

Kaynak: Ömer Sağıroğlu, Dünya Hakimiyetine Giden Yol: Büyük Ortadoğu Projesi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara, 2005

Gerçekten de dünyanın üçte ikisinin sularla kaplı olduğunu göz önüne alırsak dünya hâkimiyetinde mutlaka sağlanması gereken bir deniz hâkimiyeti kendisini hissettirir. Fakat asıl olan kara hâkimiyeti olduğu için hava veya deniz hâkimiyeti gibi teoriler sadece bir basamak teşkil etmekten ibarettir.

1.5.1.2. Kara Hâkimiyet Teorisi

Jeopolitiğin isim babası değilse de kurucusu sayılan Halford J. Mackinder (1861-1947) 1904'da Britanya Kraliyet Coğrafya Derneği'nin bir toplantısında

⁹⁷ Aynı yerde, s. 28

sunduğu; “Tarihin Coğrafi Mihveri” adlı bildirisi ile daha sonraları “Kara Hakimiyet Teorisi” yahut “Heartland/Kalpgah/Canevi Teorisi” diye anılacak olan görüşlerinin çerçevesini çizmiştir.⁹⁸ Daha sonra 1919 yılında yayınladığı Demokratik İdealler ve Gerçek adlı yapıtında bu teoriyi geliştirmiştir.⁹⁹

Mackinder, dünyayı üç bölgeye ayırmış ve Asya, Avrupa, Afrika bütünü Dünya Adası olarak tanımlamıştır. Batıda Volga, doğuda Sibiry, güneyde Himalayalar ve kuzeyde Buz Denizi arasındaki bölgeyi Heartland (Kalpgah) ya da merkez bölgesi olarak kabul etmiş ve Avrupa Rusya’sını da merkez bölgesinin içinde görmüştür. Mackinder, merkez bölgesinin etrafında bir iç kenar bölge ve bir de dış kenar bölge olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre Avrupa, Ortadoğu, Hindistan ve Çin iç kenar bölgeyi oluşturmaktadır. Dış kenar bölge ise İngiltere, Afrika, Avustralya, Japonya ve ABD’dir. Mackinder, Doğu Avrupa’nın önemine dikkat çekmiş ve Doğu Avrupa’yı kontrol eden merkez bölgesini (kalpgah) kontrol eder, merkezi kontrol eden de dünyayı kontrol eder diyerek Kara Hâkimiyeti’nin önemini vurgulamıştır.¹⁰⁰ Bu bilgileri kısaca özetlemek gerekirse;

1- İç; (Kenar) Kuşak (Inner or Marginal Crescent- Rimland- İç Kenar Ay): Merkez bölgesinin çevresinde, Almanya, Avusturya, Balkanlar, Türkiye, İran, Pakistan, Hindistan ve Çin’i kapsayan kuşaktır.

2- Dış (Kenar) Kuşak (Outer or Insular Crescent- Dış Kenar Ay): İngiltere, kuzeybatı Afrika, Avustralya, A.B.D. ve Kanada’dan oluşan kuşaktır.¹⁰¹

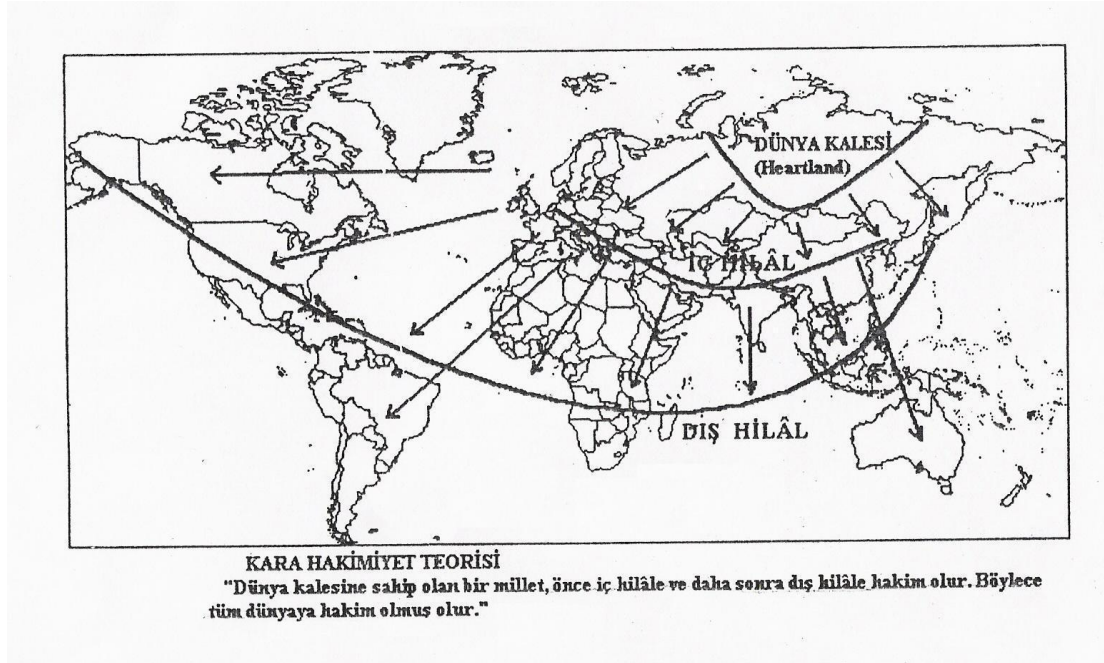
⁹⁸ Yılmaz Tezkan, Jeopolitikten Milli Güvenliğe, a.g.e., s. 35

⁹⁹ Bilal Karabulut, a.g.e., s. 54

¹⁰⁰ Göktürk Tüysüzoğlu, “İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Dış Politikası: İmparatorluk Yaşıyor mu? *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 26, 2011, s.6

¹⁰¹ İsmail Hakkı İşcan, a.g.m., s. 60

Harita 2: Kara Hâkimiyet Teorisi

Kaynak: Ömer Sağıroğlu, a.g.e.

Kara Hâkimiyet Teorisi bugünkü stratejilere en büyük etkisi olarak da kuşaklar arasındaki merkezleri gösterebilir. Merkezler açısından değerlendirildiğinde son zamanlardaki karışıklıkların nerelerde olduğu da göz önüne alınırsa, teorinin günümüze etkileri açıkça görülebilir.

1.5.1.3. Hava Hâkimiyet Teorisi

Hava taşımacılığı ve hava savaşı taraftarlığı yeni değildir. Wright kardeşlerle başlamış ve Lindbergh ve Billy Mitchell, Glenn Curtis, Eddie Rickenbacker ve dünya çapında daha birçok isimle devam etmiştir.¹⁰² Hava Hakimiyyet Teorisi ile ilgili olarak Albay Hausy Scitaklian'ın yayınları vardır. Bu görüşü benimseyenler bütün teorilerin gerçekleşmesinin hava hâkimiyeti ile mümkün olabileceğini savunmuşlardır.¹⁰³

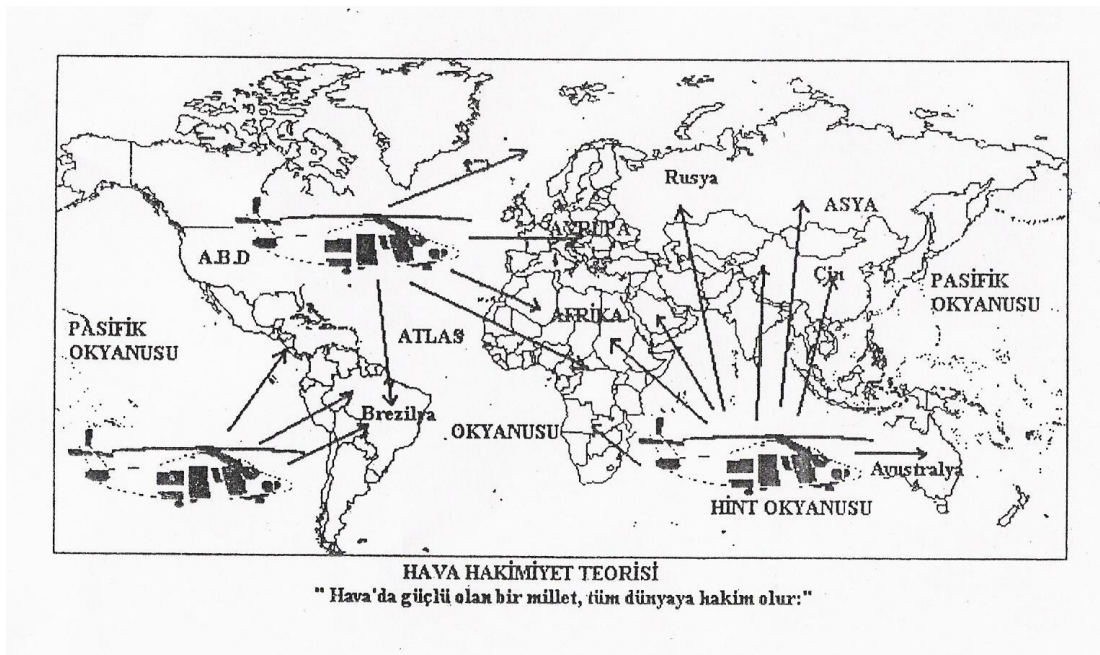
II. Dünya Savaşı sonunda ortaya atılan kuramın, savaşta yaşanan özellikle hava gücüne dayalı gelişmeleri ve elde edilen sonuçları esas aldığı söylenebilir. Şöyle ki; XX. Yüzyılın ikinci yarısında jeopolitik bilimi kurucularının fikirleri, yeni

¹⁰² Bilal Karabulut, a.g.e., s.59

¹⁰³ Suat İlhan, a.g.e., 47

oluşan koşullarla birlikte gelişmekteydi. Jeopolitik bilimi ve coğrafya arasında var olan etkileşim dolayısıyla jeopolitiğin gelişmesi ve uygulaması küresel seviyede oluşan sistemin gelişmesini ve bu gelişmenin koşullarını da etkiliyordu. Hava Hakimiyeti kuramcılarında Sachaklian'a göre eğer merkez bölgesinin dayandığı esas, kara ile deniz kuvvetleri arasındaki mücadele ise, bu kuvvetlerden birisi ile aynı nitelikte olan bir üçüncü kuvvetin göz önüne alınmaması için hiçbir neden yoktur.¹⁰⁴

Harita 3: Hava Hâkimiyet Teorisi

Kaynak: Ömer Sağıroğlu, a.g.e.

Jeopolitikle ilgili her görüşe, bir toprak parçası ile birlikte onu oluşturan deniz ve havanın ortak değerlendirilmesi sonucu ulaşılabilir.¹⁰⁵

1.5.1.4. Kenar Kuşak Teorisi

1941 yılının Aralık ayında Japonya'nın Pearl Harbour'daki ABD deniz üssüne saldırmasıyla ABD kendisini yirmi küsur sene sonra bir kere daha bir büyük savaşın içinde buldu. II. Dünya Savaşı, ABD'nin küresel stratejisinin ve küresel olaylara bakış açısının ne olması gerektiği üzerinde Amerikalı siyaset bilimcilerin çalışmalarını hızlandırdı. Bu bilim adamlarından biri de kendi adıyla ünlenecek bir

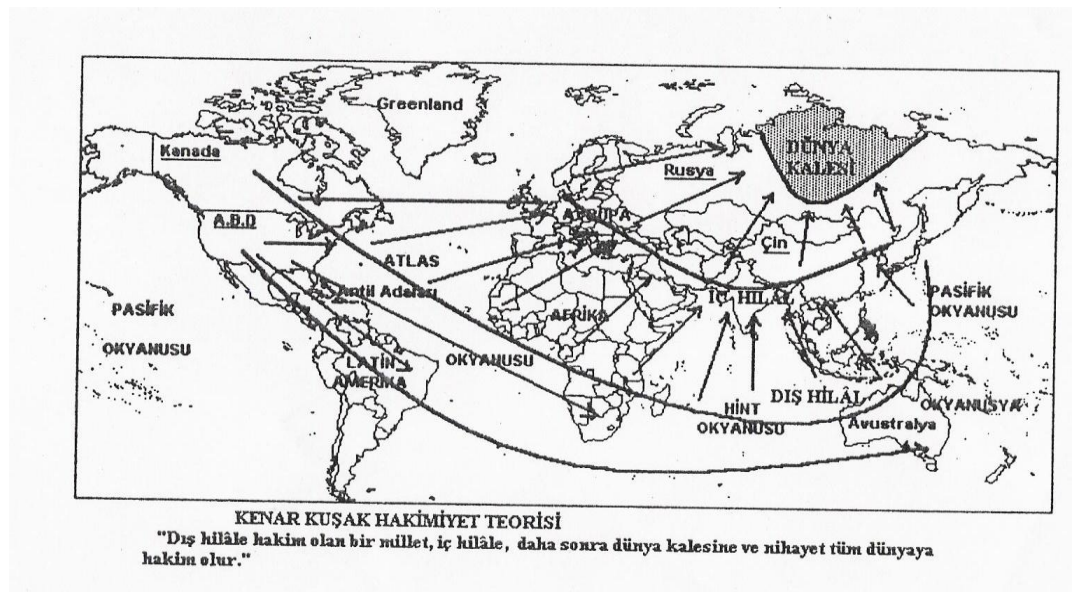
¹⁰⁴ İsmail Hakkı İşcan, a.g.m., s. 66

¹⁰⁵ Suat İlhan, a.g.e, s.49

jeopolitik tezin sahibi, Yale Üniversitesi Uluslararası Araştırmalar Enstitüsünün direktörü olan Nicholas J. Spykman (1893-1943) idi.¹⁰⁶

Spykman'ın kuramı bütünüyle Mackinder'in Kalpgah Teorisi'ne karşıt bir görüş olarak ortaya çıkmıştır. Spykman, Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisini eleştirmektedir. Şöyle der: "Mackinder'in tezi yanlıştır. Eğer Eski Dünya'nın güç siyaseti için bir slogan gerekiyorsa bu, olmalıdır." Bu anlamda bakıldığında, aslında Mackinder'in Heartland'ı ile Spykman'ın Avrasya'sı aynıdır. Aradaki fark, Mackinder'in teorisinde Heartland'ı kontrol etmek için Doğu Avrupa eksenli olarak, Heartland'dan dışarıya doğru bir gücün yayılması vurgulanırken, bu teoride Dünyanın Kalbinin kuşatılması öngörülmektedir. Spykman'ın en önemli eseri "Dünya Siyasetinde Amerika'nın Stratejisi, Birleşik Devletler ve Güç Dengesi" (America's Strategy in World Politics, The United States and Balance of Power) isimli yapıtı ve kapsamlı çalışmasıdır. Teorisyen bu eserinde güç kullanılarak yürütülen siyaset, güç dengeleri ve Amerika'nın bu kavramlar ile olan ilişkisini; İkinci Dünya Savaşı'na kadar dünya siyasetinde görülen değişimleri, devam etmekte olan savaşın koşulları olarak incelemektedir.¹⁰⁷

Harita 4: Kenar Kuşak Teorisi

Kaynak: Ömer Sağıroğlu, a.g.e.

¹⁰⁶ Yılmaz Tezkan, Jeopolitik Yazılar, a.g.e., s.19

¹⁰⁷ Yılmaz Tezkan, Jeopolitikten Milli Güvenliğe, a.g.e., s.41

Spykman'a göre, dünyanın kuzey yarıküresinde yer alan ülkeler tarih boyunca dünya siyasetinde daha etkili olmuşlardır. Ona göre, ABD çok önemli bir güçtür. Atlantik'in karşı kıyısında ise en önemli merkez Avrasya'nın bir yarımadası olan Avrupa'dır. ABD'nin izolasyonizm siyasetini terk etmesi gerektiğini ve İngiltere ile yakın ilişki kurması gerektiğini belirtir.

Kenar Kuşağın jeopolitik önemine dikkat çekerek bir bakıma revize eden Sykman, ABD'ye Sovyetleri kenar kuşağının içine hapsedecek ittifakları önermesi, deniz hakimiyet teorisinin öncüsü olan amiral Mahan'ın ABD'nin boğazları kontrol altına alması, SSCB'nin açık denizlerden uzak tutulması ve SSCB'nin denizlerden kuşatılması gerektiğini içeren görüşlerinin ABD'nin dış siyaseti ve deniz üstünlüğünün geliştirilmesinde yol gösterici bir nitelik taşıması, Jeopolitik teorilerin Soğuk Savaş döneminde de büyük güçlerin ideolojik düşmanlarına karşı stratejik ve taktik düzeydeki politikalarının geliştirilmesinde etkin olduğunu göstermektedir.¹⁰⁸ Davutoğlu'na göre; ABD'ye kenar kuşağını başka güçler tarafından ele geçirilmesini engelleyecek bir politika izlemesini tavsiye eden Sykman'ın bu tavsiyesine ABD'nin Sovyetleri kenar kuşağı üzerinde gerçekleştirdiği savunma paktları ile (NATO-CENTO-SEATO) uygulamaya koyduğu çevreleme stratejisi ile uyduğu görülmektedir.¹⁰⁹

Spykman bu tezi ileri sürdükten sonra Mackinder'in 1943'te görüşlerinde değişiklik yaptığını ve bölgede Alman gücünün önlenmesi için İngiltere- Rusya- ABD işbirliğinin elzem olduğunu kabul ettiğini belirtip tezini şu ifadelerle sonuçlandırmaktadır. “ Sovyet gücünün merkezi şimdi coğrafi olarak yoğunlaştığı yerde, Uralların batısındadır. Kalpgah, Kenar Kuşak'tan daha az önemli olmuştur. Avrupa'yı kontrol edecek olan güç, İngiltere, Rusya ve ABD'nin kara ve deniz gücünün işbirliğidir.”¹¹⁰

Spykman'ın teorisi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra yani Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'ne karşı izlenen siyasetin temelini oluşturmuştur. Bu siyaset “çevreleme” siyasetidir. Soğuk Savaş döneminde Heartland ve Doğu

¹⁰⁸ Suha Göney a.g.e, s.38-46

¹⁰⁹ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s.105

¹¹⁰ Yılmaz Tezkan, a.g.e., s.43

Avrupa'nın hakimi Sovyetler Birliği idi. Kendisini "Hür Dünya" olarak niteleyen Batı Bloku ise, Demir Perde'nin genişlemesini engellemek için ABD'nin öncülüğünde NATO ittifakını kurdu. 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan da bu ittifaka dahil oldu. Sonrasında da Türkiye-İran-Pakistan mihrinde CENTO kurularak, Kenar Kuşak ülkeleri üzerinde etkili oldu.

1.5.2. Soğuk Savaş Sonrası Jeopolitik Teoriler

Soğuk Savaş sonrasında ortaya atılan jeopolitik görüşlerin önemli bir kısmının yoğunlukla coğrafya olduğu görülmektedir. Diğer bir söyleyişle coğrafya ağırlığını korumakta, ama coğrafyanın yanında tesirini giderek daha çok hissettirmeye başlayan kültür farklılığı ve enerji kaynakları da yerini almaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası politikada Avrasya önemini artırarak korumaktadır.¹¹¹

Soğuk Savaş, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başladı ve 1980'lere kadar dünya siyasetine egemen oldu. Bu dönem boyunca dünya Doğu ve Batı veya Varşova Paktı ve NATO olarak şekillenen iki blok arasındaki, askerî, iktisadi, ideolojik ve aslında her çeşit rekabete sahne olmuştur. Bilhassa bu iki bloğun liderleri birbirlerini her bakımdan zayıflatmaya çalışmışlardır. 1962'deki Küba Füze Krizi, iki bloğun Soğuk Savaş döneminde sıcak savaşın eşiğine geldiği önemli bir durumdur. 1980'lerde Doğu Bloğu ve onun lideri SSCB, sosyalist ekonomiler özellikle de Sovyet iktisadı Batı ile rekabeti finanse edecek kadar etkili ve yeterli olmadığı için rekabete "hayır" demek zorunda kaldı. Bu sebeple Doğu Bloğu ülkeleri bloktan ayrıldı ve Sovyet üstünlüğü yavaş yavaş sona erdi. 1991'de SSCB dağıldı ve başlangıçta SSCB'yi oluşturan 15 ülke bağımsızlıklarını ilân etti.¹¹²

Küreselleşme ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ideolojik rekabet yanında jeopolitik yaklaşımların da sonunu getireceği düşünülürken, yeni dünya düzeni küresel iktisadi gelişmenin ulusal duvarları ortadan kaldıracağı ve dünyayı birbirine yakınlaştıracığı, zorunlu olduğunda askeri güce ulusal çıkardan uzak uluslararası koalisyonlar tarafından başvurulacağı ve hava gücünün ağır kayıplara uğramaksızın

¹¹¹ Yılmaz Tezkan, Jeopolitik Yazılar, a.g.e., s.31

¹¹² İdris Bal, "Jeopolitik Güç Merkezleri Arasında Güç Mücadelesi ve ABD Türkiye Ortaklığı", 2023 Dergisi, Ağustos, 2003, s. 36

uzak mesafelere müdahalede kullanılacağını öngören alternatifleri gündeme getirmiş, ancak sonuç beklendiği gibi olmamıştır.¹¹³

SSCB'nin parçalanması bir yandan iki süper güçten biri olan ABD'nin diğer bir süper güç Sovyetler Birliği karşısındaki galibiyetini simgelemiş, diğer yandan da Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısının sonu anlamına gelmiştir. Bilfiil ABD Başkanı Bush'un, 1990 Ağustosunda Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle ortaya çıkan Körfez Krizi sırasında kullandığı "yeni dünya düzeni" kavramı iki kutuplu yapının bittiğini ve uluslararası sistemde yeni bir düzenin yahut yapının ortaya çıktığını ifade etmiştir.¹¹⁴ Bu bağlamda, ABD'nin "yeni dünya düzeni" söylemi hem uluslararası arenada bir değişim-dönüşüm sürecini anlatmakta, hem de uluslararası jeopolitika ve jeostrateji de yeni açılımların ortaya çıkışını haber vermekteydi.

SSCB'nin dağılması, sosyalist sistemin çökmesi sayesinde yeryüzünde bloklar arası askeri, politik ve ideolojik çatışma dönemi sona erdi. Bu durum da dünyanın jeopolitik jeopolitik yaşamında ve sisteminde mekân kontrolü sisteminde ve diğer jeopolitik söylemleri hususlarında önemli değişikliklere neden oldu.¹¹⁵ Bu söylem değişikliklerini bir tabloda göstermekte faydalı olacaktır.

---

¹¹³ İhsan Bakar, a.g.e., 38-39

¹¹⁴ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 521

¹¹⁵ Ali Hasanov, a.g.e., s.276

Tablo 4: Jeopolitik Dönemler ve Söylemler

Jeopolitik Dünyalar	Jeopolitik Dünya Düzeni	Teknoloji Üssü	Jeopolitik Ekonomi	Jeopolitik Söylemler
Emperyal rekabet, 1870-1945	Dünyadaki konum ve nispi güce ilişkin büyük güçler arasındaki anlaşmazlık	İngiliz sömürge donanması ve diğer devletlerin ortaya çıkan deniz ve hava gücü tesisleri/kompleksleri. Elektrik, telegraf, telsiz-telefon ve radar ağları.	Kendi-kendine yeterliliğe vurgu yapan ulusal kapitalist modernleşmenin rekabetçi formları	Emperyalist söylem gücünün zayıf üzerine tahakkümünü doğrular şekilde dünya siyasetini ırksal ayırım ve medeniyet hiyerarşisi açısından ortaya koyar
Soğuk Savaş, 1945-1991	Dünya üzerindeki nüfuz alanı, ideoloji ve nispi güç konumu üzerinden süpergüç anlaşmazlığı	Süper güçlerin nükleer silah tesisler	Jeopolitik olarak organize edilmiş Batıdaki liberal kapitalist modernleşmesi ve Doğu Blokundaki Sovyet sitemi sosyalist modernleşme biçimleri tarafından hüküm sürülür	Dünya siyasetini “hür dünya-totaliter dünya” arasında dünya çapındaki mücadele şeklinde niteleyen Soğuk Savaş söylemi
Soğuk Savaş Sonrası Dönem, 1991-	ABD'nin nispi hakimiyeti, süregelen bölgesel düşmanlıklar	Eskiye nükleer tesisler. İnternet, telsiz iletişim, bilgisayar-kontrollü üst-yapı, terörist saldırılar ve bilgi sistemlerinin güvenlik açıkları	Neoliberal küreselleşme, özelleştirme, gelişmiş teknolojinin erdemleri. Küresel kirlenme ve büyüyen enerji krizi	Sınır tanımayan küresel tehdit ve tehlike. Tehdit niteliği ve ulusal güvenlik tartışmaları

Kaynak: İhsan Bakar, a.g.e., s.40-41

SSCB'nin dağılması ve bu baskıcı yapıların parçalanması Rus Çarlığı döneminde de etkili olan ve etnik ve dinsel kökenleri bilhassa Kafkasya'da yok edilemeyen merkez kaç güçleri özgür bırakmıştır. O dönemden sonra uluslararası sistemde birçok olay gerçekleşmiştir. Yerel çatışmaların yansıyan Balkanlaşma yada Lübnanlaşma bu çatışmalar sadece bölgesel düzlemde (Gürcistan, Azerbaycan,

Ermenistan) istikrarı yok etmemiş, aynı zamanda gerçek ve sembolik kozları dünya ölçeğinde olduğunda Çeçenistan da ki çatışmalar gibi uluslararası ilişkilerde gerilimlere neden olmuştur.¹¹⁶

Kültür ve medeniyetlere dayalı jeopolitika teorilerinin yanında strateji esaslı kuramlarda Soğuk Savaş sonrasında dünyanın yeniden yapılanma sürecini açıklamakta kullanılmıştır. Örneğin; Büyük Satranç Tahtası Teorisi'nde Brzezinski, dünyayı bir satranç tahtasına benzetmekte ve Avrasya'yı en verimli oyun alanı olarak tanımlamaktadır. Yeni düzende küresel güç olmanın koşulunu Avrasya'da etkin olmaktan geçtiğini iddia etmektedir. Uzay teknolojilerindeki gelişmeler, bu etkinliğin kapsamını genişletmiş ve uzay konusundaki çalışmalar askeri üstünlüğün öğelerinden biri olmuştur. Tüm bu kuramları sorgulamayı ve yeniden yorumlamayı amaçlayan eleştirel jeopolitika ise mevcut güç yapısına ve bu yapının çalışılmasına yeni bir anlayış getirmektedir.¹¹⁷

---

¹¹⁶ Alexandre Defay, a.g.e., s.60

¹¹⁷ Nejat Doğan, vd. *Türkiye'nin Jeoekonomisi ve Jeopolitikası Türkiye Geleceğin Neresinde?*, Nobel Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2007, s. 4

2. BALKAN COĞRAFYASININ JEOPOLİTİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

2.1. Literatürde Balkanlar ve Balkanlar Kavramı

Balkan kelimesi Türkçe bir kelimedir ve “sıradağ” veya “dağlık” anlamına gelmektedir.¹¹⁸ Tarihi ve edebi imgelerde Balkanlar ürkütücü lakin pek tanımlanamamış bir bölge gibi görünür. Sınıflandırmaya yönelik çoğu girişim, coğrafyaya (Balkan Dağları bölgeye uygun isim sağlar.) yahut XIX. yüzyıl ortasından itibaren yerel yahut yabancı gözlemcilerin bu söze yükledikleri bir dizi önyargıya odaklanır.¹¹⁹ Balkanlar, Avrupa ve Asya arasında bir “köprü” veya bir “kavşak”, bir “halk salatası” veya “karışım potası”, Avrupa’da bir “barut fıçısı” veya bir “düello alanı”dır.¹²⁰

Bununla birlikte Balkanlar kelimesiyle birlikte Balkanlaşma tabiri de bu bölge temellidir. Balkanlarda yaşanan uzun süreli etnisite ve din temelli çatışmalardan mülhem olan “Balkanlaşma” tabiri, “çok-uluslu bir devletin etnik olarak homojen yapılarıdaki devletlere parçalanması” olarak açıklanabilmektedir. Balkanlaşma, daha genel olarak, çok-uluslu devletlerde yaşanan etnik anlaşmazlıkları ve çatışmaları tanımlamak için de kullanılmaktadır. Ne var ki, bu sözlük anlamları “Balkanlaşma” tabirini açıklamaya yeterli değildir; çünkü “Balkanlaşma”, imparatorlukların ve/veya çok-uluslu devletlerin ulus-devletlere dönüşmesinden de, bir ülkede vuku bulan etnik çatışmalardan da daha geniş bir muhtevaya sahiptir.¹²¹ Bu tabire en iyi dayanak olarak Karpat’ın tanımını göstermek mümkündür.

“Tarihsel ulusçuluk, genellikle aslı olmayan öncüller üzerine kuruludur ve efsanelerle beslenir, fakat siyasal devletlerin yaratılmasında temel bir rol oynama ve insanlık tarihinin gidişini belirleyici bir biçimde etkileme kapasitesine sahip

¹¹⁸ Halil İnalçık, “Türkler ve Balkanlar”, *Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri*, Vakfi Yayınları (OBİV), Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993, s.9

¹¹⁹ Andrew Baruch Wachtel, *Dünya Tarihinde Balkanlar*, Doğan Kitap, İstanbul, 2009, s.15

¹²⁰ Georges Castellan, *Balkanların Tarihi 14.-20. Yüzyıl*, çev. Ayşegül Yaraman, Milliyet Yayınları, İstanbul: 2. Baskı, 1995, s. 15.

¹²¹ *Balkan Savaşları'nın 100. Yıldönümünde Balkan Tecrübeleri*, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfi, TASAV, Dış Politika Araştırmaları Merkezi, Rapor No: 1, Ekim, 2012, s.15

olağanüstü güçlü bir öğretiler. Bu savın doğruluğu Balkanlardan başka hiçbir yerde daha açık biçimde kanıtlanamaz.”¹²²

Literatürde buna benzer birçok tanım bulmak mümkündür. Todorova'nın *Balkanları Tahayyül Etmek* isimli eserinde bu konu şu cümlelerle açıklanmıştır.

“XX. Yüzyıl başlarında Avrupa'nın Schimpfwörter'ine (sövgü sözlerine), hakaret dağarcığına yeni bir sözcük eklendi, yeni türetilmiş olmakla birlikte bu kavram yüzyıllarca kullanıla gelenden daha kalıcı oldu. 'balkanlaşma' yalnızca büyük ve yaşayabilir siyasal birimlerin parçalanmasını ifade etmekle kalmayıp kabileciliğe, geriliğe, ilkelik ve barbarlığa dönüşle aynı anlama geldi. En son olarak da özellikle Amerikan akademisinde, kavram bağlamından tümüyle çıkartılarak paradigmatik olarak farklı sorunlarla bağlantılandırıldı. Balkanların Avrupa'nın 'ötesi' olarak tanımlandığını ispat için özel bir kanıt gerekmez. Balkanlarla ilgili vurgulanan nokta orada yaşayanların uygar dünya tarafından ve onun için tasarlanan davranış kalıplarına uymaya özen göstermedikleridir. Hemen hemen her genellemede olduğu gibi bu da indirgemeciliğe dayanmaktadır, ancak indirgemecilik ve Balkanların stereotipleştirilmesi öyle bir düzeye ve yoğunluğa vardırılmıştır ki, bu söylem özel bir çözümlemeyi gerektirir ve hak eder.”¹²³

2.2. Jeopolitik Bir Öge Olarak Coğrafya: Balkanlar Örneği

Avrupa'nın üzerinde durduğu üç büyük yarımada bir olan Balkan yarımadası, Avrupa'dan Asya'ya kara geçiş yolu üzerindedir. Balkanlar bir yarımada konumundadır.¹²⁴ Balkan coğrafyası; Kuzeyde bugün ki Romanya toprakları içinde uzanan hat boyunca Karpat Dağları ufkunu kaplamaktadır. Güneyde Bulgaristan, Balkan Dağları tarafından ikiye bölünmekte ve Rodop Dağları tarafından Yunanistan'dan ayrılmaktadır. Kuzeybatıda Karavanke ve Julia Alpleri'nde bir Sloven ve Hırvat nüfus ile karşılaşmaktadır. Güneye doğru Dinar Alpleri, Adriyatik

¹²² Kemal Karpat, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, çev. Recep Boztemur, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2004, s.7-8

¹²³ Maria Todorova, *Balkanları Tahayyül Etmek*, çev. Dilek Şendil, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.17-18

¹²⁴ Halil Akman, *Paylaşılamayan Balkanlar*, IQ Yayınevi, İstanbul, 2006, s.23

sahili ile Bosna Hersek'in hinterlandı arasında aşılmaz bir engel teşkil etmektedir. Daha güneye doğru ise Pindus Dağları Yunanistan boyunca gitmektedir.¹²⁵

Bölgenin temel nehir sistemini Tuna ile Tuna'ya dökülen Drava, Tisa, Sava, Morava, İsker, Seret ve Prut nehirleri oluşturmaktadır. Tuna tarih boyunca, askeri istila, ticaretin ve seyahatin başta gelen rotasını teşkil etmiştir. Bu büyük nehir sadece kayalıklarla kaplı ve seri akıntılarla dolu dar bir bölge olan demirkapıda geçiş için engel oluşturmuştur. Diğer önemli nehir olan Vardar, Sivastruma ve Meriç, Ege Denizine akmaktadır. Adriyatik sahil hattının dağlık yapıda olması nedeniyle bu denize boşalan nehirler gemi ile ticaret veya gemiyle seyahat elverişli değildir. Yine de Neretva, Dirin ve İşkombi nehirleri komşu bölgelerin gelişiminde önemli bir faktör olmuştur.¹²⁶

Dağların ve tepelerin hâkimiyeti altında olan bölgede görece az zengin tarım sahaları mevcuttur. İstisnaları; bugün ki Romanya'nın belli kesimleri ile Slovenya ve Voyvodinayı içeren Tuna Nehri vadisi oluşturmaktadır. Meriç ve İşkombi nehirlerin vadileri de değerli tarım bölgeleridir. Dağlar, büyük ormanlarıyla nüfus için destek temin etmektedir. Bölge'nin maden zenginliği Roma döneminde sömürülmüşse de günümüzde, ulaşılmış olduğu boyutlarıyla gerçekleşmemiştir.

Stratejik bakımdan Asya, Afrika ve Avrupa'nın kavşak noktasında bulunan Balkan yarımadası hem fetih açısından hem de diğer bölgelere uzanan bir geçit olarak cezbedici olduğunu ispatlamıştır. Bunun yanında Avrupa'dan Türk Boğazlarına, Süveyş Kanalı'na ve nihayet Ortadoğu'ya ulaşım konusunda üs ve destek bölgesi konumunda olan Balkanlar, ayrıca altı denize açılan bir bölgedir: Karadeniz, Akdeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi, Adriyatik Denizi ve Tiran Denizi. Bu konumuyla Balkanlar stratejik öneme sahip bir bölgedir.¹²⁷ Dağlar, Balkan halklarının birbirinden soyutlanmalarına ve farklı görüşlere sahip olmalarına neden olmakla beraber yabancı istilasına karşı bir kalkan görevi görmemişlerdir.

¹²⁵ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 18.ve 19. Yüzyıllar 1*, çev. İhsan Durdu vd., Küre Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2009, s. 1

¹²⁶ Aynı yerde, s. 3

¹²⁷ Hasret Çomak, "Balkanlar ve Bosna Hersek'in Jeopolitiği", *Türk Asya Stratejik Araştırmalar merkezi (TASAM)*, http://tasam.org/tr-TR/Icerik/3790/balkanlar_ve_bosna_-_hersekin_jeopolitigi, ET: 03.05.2013

Esasen büyük nehir vadileri ve dağa geçitleri boyunca uzanan belli başlı koridorlar yarımada'nın tamamını kesmektedir. Az sayıda olan bu büyük rotalar gerek atları ve sürüleriyle göçebe kabilelerin gerekse demiryolları arabaları kamyonları ve tankları ile modern büyük güçleri yarımada'ya kolayca girmelerine yardım etmiştir. İki belli başlı giriş yolu yarımada'yı dış nüfuza açık bırakmıştır. Tuna Nehri vadisi tarihsel olarak, Asya bozkırlarından gelen insanların sadece Balkanlara değil aynı zamanda Orta Avrupa'ya geçişte kullandıkları ana rota olmuştur. Karadeniz'in kuzeyinde Tuna vadisi boyunca Macaristan Ovası'na kadar uzanan topraklar üzerinde geçişe mani olacak hiçbir doğal engel yoktu. İşgalci kabileler ayrıca, güneye doğrudan ilerleyebilmekte veya uygun geçitlerden birini kullanarak Balkan dağlarını aşmakta yahut sahil hattını takip etmekteydiler. İkinci giriş yolu Belgrad'ta, Tuna ile Sava nehirlerinin birleştiği yerde başlayıp Morava Vadisi'ne doğru uzamaktaydı. Niş'te iki kol oluşmakta; bu kollardan biri Vardar vadisinden geçerek Ege'nin büyük bir liman kenti olan Selanik'e ulaşmakta, diğeri de Tercüman Geçidi'nden geçerek Sofya'ya Filibe'ye, Edirne'ye ve nihayet bölgenin en önemli kenti olan İstanbul'a varmaktaydı. Romalılar döneminde bir diğeri olan Via Egnatia'da büyük öneme sahipti. Bu önden gelen irtibat hattı, Adriyatik sahilindeki Draç'tan Ohri Gölü yoluyla İşkombi'ye ve Selanik'e, oradan da deniz yoluyla yahut Trakya yoluyla İstanbul'a ulaşmaktaydı. Diğeri nehir vadileri de önemliydi. Bugün ki Bulgaristan'ın başkenti Sofya'nın Bulgar bölgesi İsker Nehri aracılığıyla Tuna Nehri ile Struma vadisi aracılığıyla da Ege Denizi ile irtibat sağlamaktadır. Neretva Nehri, Adriyatik sahilini Bosna içlerine bağlamaktadır.¹²⁸

Doğudan güneye doğru uzanan uzun sahil şeridi, yanaşmaya elverişli limanları ve nehir ağızları ile dış güçlerin tesir ve egemenlik kurmasını kolaylaştırdı; Benzer şekilde Ege, Yunan ve Adriyatik denizlerinin adaları da denizden saldırıya açıktı. Örneğin Venedik, ticaret ve denizcilik sahasında üstünlüğü sayesinde bölgede etkileyici bir mevcudiyet meydana getirmişti. Daha yakın zamanlarda İngiltere'nin deniz gücü, bu ülkenin bölgede, özellikle Yunanistan'da ve Doğu Akdeniz'in tamamında büyük bir nüfus oluşturmasını mümkün kıldı.¹²⁹

¹²⁸ Barbara Jelavich, aynı yerde.

¹²⁹ Aynı yerde, s.4

Harita 5: Balkanlar

2.2.1. Balkan Devletleri

Harita 5'te Balkan coğrafyasının genel kabul edilen halini verilmiştir. Bunun dışında bu coğrafi tanımları farklı yapan görüşlerde mevcuttur. Balkan yarımadasının doğusu, batısı ve güney sınırları herkesçe kabul edilmesine rağmen kuzey sınırları tartışmalıdır. Bazı coğrafyacıları bölgenin kuzey sınırını Tuna ve Drava nehirleri olarak kabul etmelerine karşın, Romen ülkelerinin Rus bölgelerinin ve aynı zamanda Yugoslavya'nın topraklarının Tuna ötesinde de bulunmasından, sınırlara bu bölgelere katanlarda vardır.¹³⁰

Balkanların kapsamına giren hangilerinin olduğu tartışma konusudur. En dar görüşe göre Balkanlar üç ülkeden oluşur. Bu ülkeler; Yugoslavya, Bulgaristan ve Arnavuluk'tur. Bazı uzmanlarda Romanya ve Bulgaristan'ı bölge ülkeleri olarak eklemişlerdir. Bazı uzmanlar ise Türkiye'nin Avrupa'da kalan topraklarından dolayı, Türkiye'yi de eklemişlerdir çünkü Balkan tarihi Türklerle çok sıkı bağlantılıdır ve bu

¹³⁰ Halil Akman, a.g.e, s.23

tesir devam etmektedir. Avrupa siyasetinde gerek geçmişte gerekse günümüzde adından çok sık bahsedilen bir bölge olan Balkanlar, 1990'dan sonrası Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından yedi cumhuriyetin daha ortaya çıkmasıyla küçük devletçiklerden oluşan daha karmaşık ve daha sorumlu bir bölge haline gelmiştir.¹³¹

Bu şekilde siyasi coğrafya bakımından analiz edildiğinde bölge; Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Romanya, Sırbistan, Slovenya, Türkiye (Avrupa'da ki toprakları) Yunanistan (ana karası) ve 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan eden Kosova¹³² devletlerini kapsamaktadır.¹³³

Tablo 5: Balkan Devletleri Yüzölçümleri ve Nüfusu

	Ülke	Yüzölçümü km ²	Nüfusu	
1	Arnavutluk	28.748	3.619.778	2008 verileri
2	Bosna-Hersek	51.209	4.590.310	Temmuz 2008 verileri
3	Bulgaristan	110.910	7.262.675	Temmuz 2008 verileri
4	Hırvatistan	56.542	4.491.543	Temmuz 2008 verileri
5	Karadağ	14.026	672.000	2003
6	Kosova	10.887	2.126.708	2007
7	Makedonya	25.333	2.061.315	Temmuz 2008 verileri
8	Romanya	237.500	22.246.862	Temmuz 2008 verileri
9	Sırbistan	77.474	8.000.000	Tahmini
	Sancak/Sırbistan	4.499	530.000	2002 verileri 353.350 Boşnak Müslüman, 176.650 Sırp-Karadağlı ve Arnavut
	Toplam 8.687 km2 Sancak Karadağ	4.188		
10	Slovenya	20.273	2.007.711	Temmuz 2008 verileri
11	Yunanistan	131.940	10.722.816	Temmuz 2008 verileri
	Batı Trakya	8.578	350.000	
	Toplam (1)	753.359	65.061.940	
12	Trakya (Türkiye)	23.764		
13	Toplam (2)	777.123		
14	Türkiye/Anadolu	790.814		
15	Türkiye	814.578		

Kaynak: Tayfun Nasuhbeyoğlu, Balkan Tarihine Genel Bir Bakış,

http://pusuladernegi.org/wp-content/uploads/balkan_tarihi.pdf, ET:15.03.2013

¹³¹ Haydar Çakmak "Balkanlar", *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları*, Sayı:1, Cilt:1, Nisan, 1998, s.1

¹³² Kosovo, The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html#top>, ET:15.03.2013

¹³³ Halil Akman, a.g.e., s.24

Türkiye'nin dışındaki Balkan devletlerinin yüzölçümü Türkiye'nin yüzölçümünden (780.576 km²) daha küçüktür. (765.104 km²). Yüzölçümü küçük olan bu bölge jeopolitik konumu, iktisadi potansiyeli ve etnik yapısının karmaşık olması dolayısıyla Avrupa kıtasında önemli bir yeri vardır.¹³⁴

2.2.2. Ulusal Güç Olarak Milliyetçilik: Balkanlar'ın Etnik Dokusu

Stratejik konum, fiziksel coğrafya, etnik ve dinsel yapı açılarından, bölgenin stratejik ve jeopolitik çekirdeği eski Yugoslavya'dır.¹³⁵ Rus Çarlığı'nın emperyalistik dürtülerle Güney Slavlarını, kendi nüfuzu ve Sırp'ların egemenliği altında, bir Güney Slavları birliği halinde toplamak için kurulmasına çaba gösterdiği "Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı" ve daha sonraki iç ve dış sınırlarının, jeopolitik faktörler gözetilmeksizin çizilmesi, Yugoslavya Federasyonunun, etnik gruplarının amaç ve iradeleri gözetilmek suretiyle değil yukarıdan empoze edilerek kurulması, bölgenin kararsız ve karmaşık doğasının önemli nedenlerinden biri olmuştur.¹³⁶

Gelişmemiş, insani gücün alt yapısını kültür oluşturur. Beşeri gücün altyapısını kültür oluşturur. Kültür coğrafi gücün dışında kalan bütün diğer güçlere ruh ve şekil veren ortamı hazırlar ve diğer unsurların itici gücü olur. Coğrafi güç ise beşeri güç ile anlam kazanır ve coğrafi güç beşeri güçle birlikte ulusal gücü meydana getirirler.¹³⁷ Balkanlar, iç içe geçmiş kültürel gelenekleri, inançları ve görenekleriyle karışık bir etnoloji müzesi görünümündedir. Zor geçit veren dağlar çeşitli bölgeler arasında, bilhassa batıda irtibat güçleştirerek kültür, dil ve geleneklerin çok farklı biçimde gelişmesine sebep olmuştur.¹³⁸ Balkan coğrafyası, bulunduğu coğrafya, kültür ve uygarlık dairesi içerisinde tanımlanmaya ve anlamlandırılmaya çalışıldığında, tamamen zıt kutuplara ait kültürel yapıların olduğu görülmektedir. Bununla birlikte farklı iktisadi sistemlerin, birbirinden ayrı ve benzer olmayan

¹³⁴ Haydar Çakmak, a.g.e., s.1

¹³⁵ *Türkiye'nin Jeopolitik Önemi*, Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2009,s.57, <http://busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/turkiyenin-jeopolitik-onemi.pdf>, ET:15.03.2013

¹³⁶ Arzu Şaybak, *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkilerinde Güvenlik Olgusu ve Karşılıklı Çıkarlar*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Uluslararası İlişkiler ABD. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006, s.56

¹³⁷ Suat İlhan, a.g.e., s.152

¹³⁸ Kemal Karpat, "Balkanlar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:5, İstanbul, 1992, s.25

toplumsal sistemlerin ve büyük ölçüde farklı askeri anlayışların, coğrafi ilişki zorunluluğundan karşılaştıkları ve iç içe geçerek oldukça karışık ve bir o kadar da başka yeni bir yapı oluşturdukları bir bölge olarak anıla gelmiştir.¹³⁹

Aralarındaki dinsel ve siyasal çekişmelere karşın, Balkan ulusları bir kültür alışverişi içinde yoğrulmuşlardır. Balkan Yarımadasına çeşitli yönlerden kolayca girilebilmesi, etnik yapının karışık olmasında önemli bir etken olmuştur. Kuzeybatıdaki ovalar Orta Avrupa'dan, kuzeydoğudaki Boğdan koridoru Ukrayna bozkırlarından ve İstanbul Boğazı da Anadolu'dan Balkanlara girişi sağlar. Ayrıca Akdeniz ve Adriyatik Denizine bakan Yunanistan ve Dalmaçya kıyıları da Balkanlara girmeyi kolaylaştırır. Yüzyıllar boyunca bu yollardan Balkanlara giren insanlar, Güney ve Orta Avrupa'nın yanı sıra Asya ve Yakınoğu'nun etnik ve kültürel etkilerini de bölgeye taşımışlardır. Etnik gruplaşmalarda ırktan çok din ve dil farklılıkları belirleyici olmuştur.¹⁴⁰

Jeopolitik ulusal güç ögesini sadece coğrafya çerçevesinde anlatmaya çalışır ve sözde bilimsel laf cambazlığı şekline girerek dejenere bir hale dönüşür. Milliyetçilik ise ulusal gücü sadece veya her şeyden çok ulusal karakter bakımından anlatmaya çalışır ve siyasal bir metafizik olan ırkçılığa varır. Coğrafi konum nasıl jeopolitik için ulusal faktörün tek belirleyici ögesi ise, milliyetçilik içinde de bir ulusun unsuru olmak aynı şeydir. Bir ulusa üye olma dil, kültür, ortak köken ırk veya bireyin belli bir ulusa ait olma kararı gibi göstergelerle belirlenebilmektedir. Fakat ne şekilde belirlenmiş olursa olsun bir ulusal üyelik ulusal karakter denilen belli niteliklere sahip olmak anlamına; yani, bir ulusun üyelerinin ortaklaşa sahip oldukları değerlere sahip olmak ve diğer ulusların üyelerinden farklı olmak anlamına gelmektedir.¹⁴¹

Yukarıda ki bilgiler ışığında, X. yüzyıla kadar Balkan coğrafyası, Traklar, İlliryahılar ve Keltler (MÖ XIII. yüzyıl), Frigler, Troyanlar, Vitinitler, Getler, Daryahılar, Besler, Gotlar, Vizigotlar, Hunlar (III.-V. yüzyıllar), İdil Türkleri,

¹³⁹ Zülfikar Bayraktar, "Balkanlar'da Bir Arada Yaşama Kültürü Bağlamında Kimlik Çatışmasından Kültürel Entegrasyona Türk Dili ve Kültürünün Önemi", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı:36, Kış, 2013, s.225

¹⁴⁰ Arzu Şaybak, a.g.e, s.57

¹⁴¹ Hans Morgenthau, a.g.e., s.209

Avarlar, (VI-VII. yüzyıl), Makedonlar, Slavlar (V-VII. yüzyıl), Peçenek, Kumanlar, Uzlar, Gökoğuzlar, Kıpçaklar (XI. yüzyıl) vb. Birçok etnik topluluğun geçtiği ve/veya yerleştiği, çeşitli kültürlerini mozağini bulunduran özgün bir etno-dinsel bileşime sahip bir coğrafya olmuştur. Bu çok kültürlülük Orta Asya'dan Karadeniz'in kuzeyinden Batı'ya ulaştıran göç yolunun üzerinde bulunan Trakya, Moezia ve Makedonya bakımından söz konusu olmuş bu bölgeler kuzeyden ve güneyden Anadolu'dan gelen yoğun göçlere ve istilalara konu olmuştur.¹⁴²

M. S. III. yüzyıldan başlayarak Balkanlara göç eden ve bugün Slav dilleri konuşan halkların kuzey kökenli olduğu sanılmaktadır. Ama bugün yörede yaşayan Güney Slavlarının çoğu Dinar kökenlidir.

Osmanlı Devleti'nin 18 ay süren bir akınla Balkanlar'a ayak basması 1321'de (Osman Gazi Dönemi) mümkün olmuştur. Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçişi ile de Balkan fetihleri dönemi başlamıştır. Osmanlı Devleti; Avrupa'ya ayak bastıktan sonra fetih ettikleri yerlere Rumeli adı vermişler ve zamanla bu isim bütün Bakan yarımadasını kapsamıştır. Balkanlar'da Osmanlı fethi döneminin başlaması Türk kültür ve medeniyetinin yerleşip yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bir başka ifadeyle, Osmanlı Devleti'nin fetihleriyle Balkanlar da hoşgörü ve istimalet siyaseti yerleşmiştir. Bunun temelinde yatan asıl siyaset, Balkanlar da Pax –ottomana'yı geçerli kılan Osmanlı Devleti bunu hoşgörü ve koruma siyaseti olarak son derece gerçekçi bir dış siyaset izlemesiyle gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu gerileme dönemine girdiğinde bile Balkanlar da güçler arası dengeleri iyi kullanarak “Osmanlı Barışı” sürdürmeyi başarmıştır.¹⁴³

Yüzyıllar boyu büyük göçlere, işgallere ve savaflara sahne olan Balkanlar, özellikle Osmanlı'nın bölgedeki hâkimiyetinin kademeli olarak sona erdiği XIX. yüzyıldan bu yana, defalarca işgal yasadı. Rus Çarlığı'nın 1870 lerden itibaren Pancermen blokuna karşı takibe başladığı Panislavizm siyaseti nedeniyle, Balkanlardan kuzey-güney doğrultusunda inmeye çalışması, Balkan yarımadasında bir Avusturya- Rusya Mücadelesini ortaya atmakla beraber öte yandan Avusturya

¹⁴² Nurcan özgür, “Balkanların Etno Dinsel Gelişiminde Bogomilizm Hareketi” *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları*, Sayı:1, Cilt:1, Nisan, 1998,s. 48-49

¹⁴³ Sibel Turan, “Türkiye'nin Balkan Politikası Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkilerine Bir Bakış”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, 4, Mart, Prizren, 2006, s.60

Macaristan'ın, Bosna-Hersek topraklarını alarak Adriyatik Denizi'ne çıkmak istemesi, XIX. Yüzyılın sonlarına doğru kendisini, yine Adriyatik Denizi'ne Bosna-Hersek üzerinden çıkmak isteyen Sırbistan'la da daha şiddetli bir çatışma içine sokmuştur. Bu çatışma o kadar çok şiddetli olmuştur ki, I. Dünya Savaşı neredeyse 1914 yılında değil 1908 yılında çıkacaktı.¹⁴⁴

Bölgeyi işgal eden dış güçlerin hemen hepsi de, bölgedeki bazı halkları kendi müttefikleri ya da çıkar alanları olarak gördüler, bazılarını da düşman kabul ettiler. XIX. Yüzyılın patlamaya hazır milliyetçi hareketleri batı ve Orta Avrupa'yı sardığında ve Balkanları etkisi altına aldığı anda, Osmanlı hâkimiyetindeki Balkan bölgelerinde de çok sayıda taraftar buldu.¹⁴⁵

II. Dünya Savaşı'nın Avrupa'da Almanya'nın üstünlüğü dönemini yansıtan "Polonya-Norveç-Fransa- Balkanların" işgalini kapsayan 1939-1941 yılları ABD'nin savaşa girmesiyle yeni bir sürece sürüklenmiştir.¹⁴⁶ Nazi Almanya'sının 1941 yılında tüm Balkanları işgal ederek kendine yakın gördüğü ögelerle kukla devletler kurdurması, bunun en önemli örneğiydi. İşgalcilerin bu siyaseti, Balkan ulusları arasında zaten var olan geleneksel kin ve düşmanlıkları daha da körükledi ve kalıcı hale getirdi.¹⁴⁷

Bu tarihsel ve kültürün bir neması olan, etnik mozaik nedeniyle Balkanlar hep istikrarsızlığa ve savaşa açık bir bölge oldu. Bu sebeple defalarca Balkan haritalarının sınırlarında sürekli değişim yaşandı. (örnek olarak 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlığı) Balkanlar coğrafyasında etnik mozaikğin en kötü yanı ise, birbirlerine düşman söz konusu etnik grupların bir diğeri tarafından kurulan devletlerin içinde azınlık olarak yer almalarıdır. Balkanlar'daki hiçbir devlet, etnik ve dini yönden homojen değildir ve her biri rakip olduğu etnik ya da dini gruplara bağlı azınlıklar barındırmaktadır.

Balkanlarda etnik kimliğin en önemli belirleyicisi, öncelikle ırk ya da dil değil, dindir. Bunu değişik ülkelerin uygulamaları açısından göstermek mümkündür.

¹⁴⁴ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 17. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2010, s.80

¹⁴⁵ Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası*, 3. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2006, s.183-184

¹⁴⁶ Mesut Hakkı Çaşın, "Sovyetler Birliği'nin Tutumu" ed. Haydar Çakmak, *Türk Dış Politikası, 1919-2008*, Platin Yayınevi, Ankara, 2008, s.321

¹⁴⁷ Arzu Şaybak, a.g.e, s.58

Balkan coğrafyasının da üç büyük semavi din mevcuttur.¹⁴⁸ Bu coğrafyada dinden sonra etnik kimliğin en önemli belirleyicisi, dil olmuştur. Özellikle, “Modern Sırp İdeolojisi”ni oluşturan XIX. yüzyıl dil bilim reformisti Vuk Stefanoviç Karaddziç, “Merkezî Güney Slav Diyalekti”yle konuşan herkesi “Sırp” olarak tanımlamıştır.¹⁴⁹ Bölge’de bunun dışında on altı dil konuşulmaktadır.¹⁵⁰

Balkan coğrafyasında başlıca etnik gruplar şunlardır; Türkler, Güney Slavları (Bunların aralarında dil birliği ve siyasal bağlılık bulunurken, dinsel bakımdan farklılık gösterirler. Hırvatlar ve Slovenler, Katolik, Sırp ve Karadağlılar ise çoğunlukla Rum Ortodoks Kilisesine bağlıdır). Arnavutlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Rumenler (Ulahlar), Balkan Yahudileri ve Balkan Çingeneleri. Balkanların siyasi coğrafyasının bugünkü karmaşık durumunu yansıtan jeopolitik bölünmeler, bunlara paralel ulusal nitelikler ve demografik özelliklerin çeşitliliği, Balkanların tarih boyunca sayısız istilalara uğramasının sonucudur.¹⁵¹

2.3. Balkanların Siyasi Tarihi

Balkanlar, dünya siyasi tarih içerisinde değişik yöneticiler ve imparatorluklara sahne olmuştur. Bölgede yaşayan farklı toplulukların birbirleriyle rekabeti, Balkanlar’ın diğer güçlerin yönetimine girmesini kolaylaştıran etkenlerden olmuştur. Aynı zamanda önemli bir geçiş alanı olması, güçlü deniz bağlantıları ve coğrafi derinlik hasebiyle çoğu zaman kendi içindeki siyasal merkezlerin ötesinde bölgesel ve küresel hâkimiyet mücadelelerine sahne olan sorunlu bir coğrafyadır.¹⁵²

Değişik uygarlıkların yayılma sahası olarak Balkanlar, ilk siyasi ve kültürel değerler Ege Denizi’nin kıyısında ve adalarında belirmiştir lakin Balkan yarımadasının tamamını etkisi altına alan ilk güç Romalılardan gelmiştir. Yaklaşık M.Ö. 200 yılından itibaren Romalıların bölgedeki etkisi gittikçe yükselmiştir.¹⁵³

¹⁴⁸ Halil Akman, a.g.e., s.15

¹⁴⁹ Bilgehan A Gökdağ, *Balkanlar Etnik Karmaşasının Dilsel Boyutları*, http://www.karam.org.tr/Makaleler/1474266536_002%20batsiz.pdf, 21.03.2013

¹⁵⁰ Halil Akman, a.g.e., s.15

¹⁵¹ Arzu Şaybak, a.g.e., s.59

¹⁵² Zülküf oruç, “ Dünden Bugüne Balkan Türklüğü: Bir Analiz Denemesi”, *Journal of Azerbaijani Studies*, s.50, <http://jas-khazar.org/>, ET:22.03.2013

¹⁵³ Erhan Türbedari, *Güneydoğu Avrupa Ülkelerinde İktisadi Dönüşüm, Süreçleri: Bulgaristan ve Romanya Örnekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. İktisat ABD., Ankara, 2004, s.29

Romalılar, M.Ö. 201’de Kartaca’yı yenerek batı Akdeniz’i ele geçirdikten sonra, M.Ö.167’de doğu Akdeniz’i de egemenliğine almıştır. İskender’den sonra Roma, ikinci kez tüm Balkanları egemenliği altına alabilmiş ve egemenliğini 400 yıl gibi uzunca bir süre devam ettirmiştir.¹⁵⁴ Zamanla, dış baskılar ve iç sorunlar yüzünden, Roma İmparatorluğu dağılma sürecine girmiş ve M.S. 395 yılında bölünme yaşanmıştır. Böylece Balkanlar’ın önemli bir bölümü Bizans İmparatorluğu’nun sınırları içerisinde kendini bulmuştur.¹⁵⁵

İmparator Konstantin M.S. 323’te Edirne Zaferi ile tek imparator haline geldikten sonra 330’da Konstantinopolis’i alıp başkent yapınca Roma dünyanın merkezi İtalya’dan Balkanlara kaymış oldu. Bizans’ın Hristiyanlık inancı, Romalı yapısı ve Helen kültürü, uygarlığını güçlendirmiş ve bölgede derin tesir bırakmıştır. Bu dönemde Slavlar balkanlara yerleşmişlerdir. Hun İmparatoru Atilla’nın (434-453) Hunların başında doğuya yönelmesi Got ve Roma hâkimiyetini parçalamıştır. Kültürel olarak imparatorluğun Yunanlaşması, Heraclius’un yönetim dilini Latineden Yunancaya çevirmesiyle başlamıştır. Böylece Balkanlar, Yunan Slav bir yapı içinde kalmıştı.¹⁵⁶

Osmanlı Devleti’nin bir güç olarak sahneye çıkışından önce sürekli toprak kaybeden Bizans, Zayıflayıp güçten düşmeye başlamıştır. Her kaybettiği çatışma sonucunda telafi için Bizans İmparatoru, Halktan topladığı vergileri iyice arttırıp halkı bezdirmiştir. Bu dönemde bir kurtarıcı kuvvet beklenmekteydi.¹⁵⁷

Rusya Federasyonu jeopolitiğine yön veren Dugin’e göre; Türkler için tarih boyunca Osmanlı’nın Avrupa Kıtası’na açılımında Anadolu-Balkanlar düzlemi hayati öneme haiz bir coğrafya olmuştur.¹⁵⁸ Osmanlı Devleti, 1354 yılında ele geçirdikleri Gelibolu, Osmanlıların Avrupa’da sahip oldukları ilk şehir merkezi oldu. XIV. yüzyıl Osmanlı lehine belli çıkarlar sağlamaktaydı. O sıralarda Avrupa’da yayılmış olan veba nüfusun büyük bir kısmını kırıp geçirdi ve insanlar arasında

---

¹⁵⁴ Halil Akman, a.g.e., s.39

¹⁵⁵ Erhan Türbedari, a.g.e., s.29

¹⁵⁶ Halil Akman, a.g.e., s.40

¹⁵⁷ Aynı yerde, s.42

¹⁵⁸ Aleksandr Dugin, *Rus Jeopolitiği*, Avrasyacı Yaklaşım, Rus Küre Yayınları, İstanbul, 2003, s. XIV-XV

koru ve telaşa yol açtı. 1338 yılında 1453 yılına kadar süren 100 yıl savaşlarında İngiliz ve Fransızlar büyük ölçüde güç kaybetti.¹⁵⁹

1453'te İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethedilmesinin ardından, Bizans'ın sonu gelmiş ve Balkan tarihinde Osmanlı dönemi damgasını vurmuştur. Osmanlı yönetimindeki aksaklıklar, iç karışıklıklar ve savaş yıkımları yüzünden, XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı'nın bölgedeki egemenliği gittikçe zayıflamaya başlamış ve 1789 Fransız Devrimi'nin etkisiyle milliyetçi akımlar güç kazanmıştır. Böylece Orta Avrupa'dan çıktıktan sonra, 154 yıl süren ve 1912'de tamamlanan Balkanlar'dan geri çekiliş yaşanmıştır.

Tablo 6: Balkanlarda Osmanlı Egemenliği

Devlet	Tarih	Süre
Makedonya	1371-1913	542
Sırbistan	1389-1829	440
Bulgaristan	1396-1878	483
Yunanistan	1456-1830	374
Bosna	1463-1878	396
Arnavutluk	1468-1912	444
Eflak	1476-1829	353
Kırım	1478-1774	296
Hersek	1482-1878	396
Moldovya	1504-1829	325
Hırvatistan	1526-1699	173
Macaristan	1526-1699	173

Kaynak: Baskın Oran, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1980-2001, Cilt:2, 11. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.168

Bernath, Balkanları bir bütün, dünya siyasi tarihinin bir nesnesi olarak tanımlarken "Roma ve Bizans, Habsburglarla Osmanlılar, ayrıca doğu ve batıdaki çağdaş büyük devletlerin hâkimiyet kurma çabaları arasında doğan gerginlik ortamına" benzetmektedir.¹⁶⁰ Bu yorumdan da anlaşılacağı üzere, Balkanlar Osmanlı dışında Habsburg idaresi ile de tanışmışlardır. XV.-XX. yüzyıllar arasında

¹⁵⁹ Barbara Jelavich, a.g.e., s.32-33

¹⁶⁰ Maria Todorova, a.g.e., s.70

Avrupa’da hüküm süren başlıca hanedanlardan biri olan Habsburg, bir Alman krallık hanedanıdır.¹⁶¹

Habsburgluların en önemli özelliği, Alman Kralı III. Friedrich’ten (1314-1326) başlayarak, Alman krallığına hep kendi adaylarını seçtirebilmiş olmalarında yatmaktadır. Bunun temel nedeni, öteki Alman prensliklerinin hepsinden daha fazla toprağa sahip olmalarıydı.¹⁶² Habsburglular evlilikler yoluyla toprak kazanma politikasını başarılı bir şekilde kullanmışlardır. Toprak kaybetmek Alman krallığına seçilme şansını yitirme anlamına geldiği için, hanedanın Avusturya kolu uzun yıllar Macarlar ve Osmanlılarla savaşmıştır.

Habsburglar tarafından etrafı çevrilen I. Fransuva’nın saltanatı boyunca Osmanlı ile yaptığı ittifak o dönemin Fransız dış politikasının temel prensibi haline gelmiştir. Osmanlılar da bu ittifakı hiçbir zaman gündemlerinden düşürmeyerek, gerektiğinde Habsburglara karşı daima taarruz halinde olmuşlardır.¹⁶³ XV. ve XVI. yüzyıllarda Balkanlar ve Orta Avrupa’da Osmanlı Devleti’ne karşı koyabilen tek güç Habsburg İmparatorluğu olmuştur.

Osmanlı Devleti, Temmuz 1521’de başlayan ve 29 Ağustos 1521 de sona eren Belgrad fethi ve 29 Ağustos 1526’da Mohaç Savaşı’nda Macar Kralı II. Louis’i yenerek Budapeşte’yi ele geçirdikten sonra, hâkimiyetini Balkan sınırlarının dışına, Orta Avrupa’ya doğru taşımıştır.¹⁶⁴ O dönemde, Osmanlı Devleti’nin kontrolünde olmayan Macaristan’ın Hırvatistan ve Slavonia gibi eski egemenlik alanları, Habsburg İmparatorluğu’nun bir parçası haline gelmişti. Daha sonra ise Osmanlı’nın geri çekildiği yerlerden oluşan idare boşluğunu Habsburg İmparatorluğu doldurmuştur. Bu arada Habsburg monarşisinin 1867’den itibaren ikili monarşi halini aldığı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olarak anılmaya başladığı belirtilmelidir. Macarlar içindeki milliyetçi akımlar yüzünden 1867’de varılan anlaşma gereğince, Macaristan iç işlerinde özerklik kazanmış, dışişleri ve güvenlik

¹⁶¹ Erhan Türbedari, a.g.e., s. 30

¹⁶² Aynı yerde, s.31

¹⁶³ Sertuğ Galip İnan, “1494-1559 İtalyan Savaşları ve Osmanlı Devleti’nin Bu Savaşlara Katılması” *History Studies: International Journal of History*, sayı:4, Temmuz, 2012, s.193

¹⁶⁴ Okay Tiryakioğlu, “Osmanlı’nın Etkin Dış Siyaseti ve Mohaç Meydan Muharebesi”, *Semerkand Dergisi*, 2011, <http://semerkanddergisi.com/osmanlinin-etkin-dis-siyaseti-ve-mohac-meydan-muharebesi/>, ET:21.03.2013

konusunda ise Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'na bağlı kalmıştır. Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun bölgedeki etkinliği, kendisinin de dağıldığı Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiştir.¹⁶⁵

Balkanlar'ın bu şekilde yüzyıllarca dış güçlerin yönetimi altında yaşamış olması, yerel toplumların kendi devletlerine hiç sahip olamadıkları anlamına gelmez. Özellikle Bizans'ın zayıf düştüğü dönemlerde, Slavların, güçlü devletlerini kurabilmek için fırsatı değerlendirmeyi bildikleri görülmektedir.

XIX. yüzyılda Balkanlar'daki milli liderler tarihteki devletlerini öne sürerek, sınırlarını mümkün olduğunca daha çok genişletmeye çalışmışlardır. Makedonya bunun kesişme noktasında yer almıştır çünkü Türkler, Arnavutlar, Bulgarlar, Sırlar, Yunanlılar tarihin belli dönemlerinde Makedonya'yı kontrol etmişlerdir. Örneğin, Hristiyanlığı kabul eden Bulgar yöneticisi Boris'in (852-889) ikinci oğlu Simeon'un hükümdarlığında (893-927), Bulgarlar Balkanlar'ın en büyük gücüydü. O sıralarda günümüzün Makedonya'sı tamamen Bulgarların egemenliğindeydi. 969'da Ruslar, ardından da Bizanslılar bu Bulgar idaresini kırmış ise de, yeni Bulgar idarecisi Samuel (991-1014) Makedonya'nın Ohri kentini başkent seçerek, Bizanslılara karşı mücadele eden yeni bir hükümet kurmuştur. 1018'de Bizans ordusu Ohri'yi de ele geçirmeyi başarır. Bu şekilde Bulgar bağımsızlığı bozulunca, Sırlar yükselmeye başlamıştır. "Zeta" ve "Raşka" olmak üzere iki devlet oluşturan Sırlar, Nemanya hanedanlığı sırasında önce krallığa yükselmiş, Çar Duşan (1331-1355) yönetiminde ise, günümüzün Makedonya başkenti Üsküp'ü merkez seçen imparatorlukla Balkanlar'ın en büyük kuvveti haline gelmiştir. 1371'de Çar Duşan'ın ölümüyle, bu Sırp devleti de tıpkı Bulgar Ortaçağ devleti gibi dağılmıştır.¹⁶⁶

Bizanslılar, Bulgarlar ve Sırlar, merkezinde Makedonya'nın yer aldığı coğrafya da bölgesel kontrol üzerinde sürekli mücadele etmişlerdir. Bosna gibi Balkanlar'ın diğer bölgeleri için de değişik mücadelelere girilmiştir. Bunun sonucunda Balkanlar'daki değişik bölgeler tarih içerisinde değişik yöneticiler görmüştür. Bu yüzden Balkanlar'da etnik açıdan temiz bölgeler bulunamaz.

¹⁶⁵ Erhan Türbedari, a.g.e., s. 32

¹⁶⁶ Aynı yerde, s.33

2.4. Balkanlar'ın Jeopolitik Görünümü ve Oyun Alanı

XIV. yüzyıla kadar Balkanlar da rekabet eden Osmanlı Devleti ile Orta Avrupa devletleri arasında Ana cephe güneydoğuydu. I. Dünya Savaşı'ndan ve 1917 Ekim Devrimi'nden sonra durum değişmiştir. Osmanlı Devleti'ne karşı mücadelenin, onu Avrupa'dan, Balkanlardan atmak için ana cephenin yönü, güneydoğuya doğruydur lakin Osmanlı olgusu ortadan kalktıktan sonra bu sefer 1917 Ekim Devrimi gerçeği bölgeye yeni bir önem kazandırdı. Özellikle Fransız ve İngiliz emperyalizmi; SSCB'ye karşı bir güvenlik çemberi "cordon sanitaire" oluşturmak istiyordu. Bu çemberde Balkanların kuzeydoğusundan geçiyordu. Cordon sanitaire, Finlandiya'dan Karadeniz'e kadar uzanan bir tecrit etme koridoruydu.¹⁶⁷

Özellikle İngiliz emperyalizmin Balkanlarda ki jeopolitik planları tutmadı. Yugoslavya ve Alman faşizmini yendi ve bağımsızlığına kavuştu. İngiliz emperyalizmin planlarına göre 1944'te çıkarmanın, Normandi' de (Fransa) değil de Kuzey Yunanistan'da gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Böylece Sovyet Kızıl Ordu'nun yolu kesilecek, Orta Avrupa da bir "Tuna Konfederasyonu" kurulacak ve bundan ötürü Orta Avrupa' Kızıl Ordu'nun girmesi engellenecek, bir bütün olarak Sovyet nüfusunun yayılmasının önü alınacak ve bölge, Atlantik; Amerikan-İngiliz hâkimiyet alanı olarak kalacaktı. SSCB'nin itirazı ve ABD'nin İngiliz planlarına ilgisiz kalması sonucunda İngiliz Planı gerçekleşmedi.¹⁶⁸

Makro-Strateji düzeyinde, Balkanlar, ilk olarak Orta ve Doğu Avrupa'da başlayan ve Boğazlar ve Süveyş bölgeleriyle ana petrol alanlarını hedef alan askeri operasyonların üs ve destek bölgesi olma özelliğini taşımaktadır. İkinci olarak, Orta ve Doğu Avrupa'da cereyan eden bütün savaşlarda, Balkanlar, saldırgan ve savunan taraflar için daima büyük önem taşımıştır. Bu bakımdan, Balkanların, Avrupa'nın bütünleşmesi ve güvenliği olayında da önemli bir stratejik işlevi vardır. Balkanların stratejik konumu Avrupa kıtasına, Akdeniz ve Orta Doğu siyaset ve stratejisinde etkili olma olanağı sağlamaktadır.¹⁶⁹

¹⁶⁷ İbrahim Okçuoğlu, a.g.e., s. 147

¹⁶⁸ Aynı yerde, s.157

¹⁶⁹ Erhan Türbedari, a.g.e., s.33

Bu bağlamda Balkanlar, gerek tarihsel süreçte, gerekse günümüzde, Avrupa'nın güvenliği ile doğrudan ilgili bir coğrafya olmuştur. Tarihsel perspektiften bakıldığında geçmişte, doğudan gelen akınları ve istilaları ileriden karşılama bakımından; günümüzde ise, daha çok içerdiği istikrarsızlık ve krizler nedeniyle, Avrupa'nın güvenliğini yakından etkilemiştir.¹⁷⁰

Bu nedenle, bütünüyle veya büyük ölçüde, güçlü bir devletin kontrolüne girmesi, o devlete bu sayılan coğrafyalarda etkili olma olanağı verecektir. Balkanların, Karadeniz ve Ege Denizi ile birlikte Orta ve Doğu Akdeniz'i kontrol edebilen jeopolitik konumu dikkate alındığında; 1991 yılında SSCB'nin dağılması ile Balkanlar'ı öne çıkaran yeni bir faktör, Hazar Bölgesi ve Rus fosil enerji kaynaklarının Batı piyasalarına ulaştırılmasını mümkün kılan alternatif transit yolların Balkan ülkeleri üzerinden de geçiyor olmasıdır.¹⁷¹

Balkanların iktisadi ve stratejik değerlerine katkısı olan önemli coğrafi öğelerden birisi de 2.850 km uzunluğundaki Avrupa'nın Volga nehrinden sonra gelen ikinci uzun nehri olan Tuna Nehri'dir. Almanya'nın Kara Orman bölgesinden başlayıp, doğuya doğru ilerleyerek Orta ve Doğu Avrupa'yı kat etmekte ve nihayet Karadeniz'e dökülmektedir. Hatta söz konusu rotanın sahip olduğu potansiyel, Tuna-Karadeniz Kanalı ile daha da artıyor, zira bu kanal sayesinde nehir, Romanya'nın Köstence limanına bağlanmaktadır.¹⁷² Tuna, Doğu ve Orta Avrupa'nın 815.800 km² büyüklükteki havzasının sularını Karadeniz'e boşaltmaktadır. Karadeniz'le Kuzey Denizini birbirine bağlayan Tuna, içindeki en az 35 limanla bölgedeki birçok ülkeye hizmet vermektedir. Tuna üzerindeki barajlar ve her biri birden fazla ülkeye enerji sağlayan hidroelektrik santralleri de Tuna Nehri'nin diğer işlevleriyle birlikte analiz edildiğinde, ortaya çıkan tablo, bu nehrin stratejik ve ekonomik değerinin Balkanlarla sınırlanan bölgesel düzeyin çok daha üstünde olduğunu göstermektedir. Orta Avrupa'yı kısa yoldan dünyaya açan Tuna, Osmanlılar ve onlardan önceki

¹⁷⁰ Aynı yerde.

¹⁷¹ Erhan Türbedar, *Balkanlar ve Enerji*, TÜRSAM, 2004, <http://www.turksam.org/tr/yazdir99.html>, ET:24.03.2013

¹⁷² Natasa Radić, "Tuna Nehri Kıyılarında Turizm ve Ticaret", *Southeast European Times*, *SETimes.com*, <http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/articles/2012/01/09/reportage-01>, ET:24.03.2013

akıncılara Batı yolunu göstermiştir. Bölge çerçevesinde Tuna'nın temel işlevi, Balkan yarımadasının kuzey bölümünün başlıca tarihi ulaşım yolunu teşkil etmesi ve önemli hacimde enerji sağlamasıdır.¹⁷³

2.5. Jeopolitik Konum: Büyük Güçler ve Balkan Rekabeti

Avrupalı seyyahlar, Balkanlar'ı ayrı bir coğrafi, toplumsal ve kültürel kendilik olarak, ancak XVIII. Yüzyıl sonlarından itibaren keşfetmişlerdir. Osmanlı'nın Avrupa topraklarının kendine özgü bir fizyonomisinin olduğunun ve yalnızca Osmanlı vilayetleri ya da arkeolojik yöreler olarak değerlendirilmesinin ötesinde ayrı bir ilgiye layık olduğunun anlaşılması, bu keşif sürecinin başlangıcıdır.¹⁷⁴ Bu keşifler aslında bölgenin büyük güçler tarafından ilgisini arttırmıştır.

Büyük güçlerin Balkanlar'daki rekabeti de, bölgesel çatışmalara zemin hazırlanmıştır. Örneğin, Rusya daha XVI. yüzyılda, Balkanlar'ı kontrol altına almak amacıyla, Osmanlı Devleti ile rekabete girmeye başlamıştır. Dönemin Balkanların küresel aktörlerin değinmekte fayda vardır.

2.5.1.Rusya

Gerçekten hem Çarlık, hem de Sovyetler döneminde Rusya geleneksel olarak Balkanlarda meydana gelen gelişmelerle yakından ilgilenmiş ve Balkanlarda her zaman varlık göstermiştir.¹⁷⁵ Karadeniz, Rus ticareti bakımından bir çıkış kapısı görevindeydi çünkü Avrupa'nın en uzun akarsularından biri olan Volga, Petersburg'dan Hazar Denizi'ne doğru akmakta ve Karadeniz'e dökülen Don akarsuyuna bir noktada 70 kilometre yaklaşmaktadır.¹⁷⁶ Ayrıca Rusya için yalnız Karadeniz'in buz tutmadığı dikkate alınır, bu denizin Rusya için önemi daha iyi anlaşılacaktır. Rusya, Avrupa siyasetinde önemli bir rol oynamaya başladığından beri, Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamayı ana politikası olarak kabul etmişti.

¹⁷³ Erhan Türbedari, *Güneydoğu Avrupa Ülkelerinde İktisadi Dönüşüm*, Süreçleri: Bulgaristan ve Romanya Örnekleri, a.g.e., s.34

¹⁷⁴ Maria Todorova, a.g.e., s.237

¹⁷⁵ Orhan Dede ve Esra Diri, "Rus Dış Politikasında Balkanlar", *bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, BİLGESAM,

http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1693:rus-d-politikasinda-balkanlar&catid=174:analizler-balkanlar, ET:25.03.2013

¹⁷⁶ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789 - 1994)*, İstanbul,1995, s.184

Ruslar ve Balkanlıların etnik ve dini bağlarını da göz önüne almak gerekir. Petro döneminde, bu politika ile yüzünü Osmanlı topraklarına dikmiştir.¹⁷⁷ Bu politikanın mimarı II. Katherina'dır. Özellikle Katherina'nın Yunan projesi bir sır değildir.¹⁷⁸

Rusya XVIII. yüzyıldan itibaren önce Karadeniz'in kuzeyini ele geçirmiş, sonra da Kafkaslara, Boğazlara ve Balkanlar'a inme politikası gütmeye başlamıştır. 1768-74 Osmanlı-Rus savaşı sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması, bu amaçların gerçekleştirilmesinde önemli bir adım teşkil etmiştir. Bu antlaşma ile Rusya Ortodoks Hristiyanları himayesine alarak, Osmanlı'nın iç işlerine karışma fırsatını yakalamıştır. Rusya, bundan sonra Avrupa'da Osmanlı himayesindeki toplulukları ayaklanmaya teşvik etmiştir. Rusya bu şekilde "Akdeniz'e açılma" politikasını gerçekleştirmek amacıyla Balkan uluslarını himayesi altına almaya çalışırken, Osmanlı-Rus savaşlarının hemen hepsi Balkanlardan kaynaklandığı yadsınamaz bir gerçektir.

2.5.2. İngiltere

İngiltere'nin Balkanlar ile ilgisi hiçbir düşman ve güçlü devletin Akdeniz'e hâkim olmaması şeklinde idi. İngiltere'nin Yakındoğu ve Avrupa'daki çıkarları Osmanlı Devleti'nin kaderiyle yakından alakalıydı. İngiliz çıkarları, temelde Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü ilke edinen, statükonun devamını gerekli gören bir politikayı zorunlu kılmaktaydı. Diğer taraftan "Doğu Hristiyanları" konusunda İngiliz hükümeti, kamuoyuna karşı muhalefetin de baskısıyla sürekli olarak sorumluluk duygusu içinde bulundu.¹⁷⁹ Osmanlı Devleti bu yolun bekçiliğini yapıyordu lakin kuzeyde Rusya'nın güçlenmesi ve Fransa'nın Mısır'a asker çıkarması, İngiltere'nin 1878 Berlin Antlaşmasına kadar Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana olmasını sağlamıştır. Bununla birlikte bu tarihten sonra İngiltere, Balkanlar'da küçük ve güçsüz devletlerin bulunmasını politikası açısından daha uygun görmüştür.

¹⁷⁷ Halil Akman, a.g.e., s.70

¹⁷⁸ Barbara Jelavich, a.g.e., s.88

¹⁷⁹ Mithat Aydın, "Osmanlı-Sırp, Karadağ Savaşlarında İngiltere'nin Balkan Politikası", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi*, Sayı:15, 2004, s.146

2.5.3. Fransa

XVIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren Hollanda, İngiltere ve Fransa gibi devletler iktisatlarını güçlendirmek amacıyla sömürge yarışına hız vermişlerdir. Bir önceki yüzyılda birbirleri ile din ve veraset meselesinden dolayı birbirleri ile savaşan bu devletler, şimdi ise iktisadi çıkarları için mücadeleye başlamışlardır. Bu devletler ihracatlarını artırmaya başlarken ithalatlarını da azaltmaya çalışmışlardır.¹⁸⁰ Fransa, Atlantik ötesinde sömürgelerini XVIII. yüzyılda İngiltere'ye kaptırdıktan sonra Akdeniz'de, Kuzey Afrika'yı ve Orta Doğu'yu içine alan bir sömürge imparatorluğu kurma hayalindeydi.¹⁸¹ 1856 Paris Antlaşması'na kadar Fransa'nın Osmanlı'yı da içine alan bir sömürge imparatorluğu kurma hayali vardı. Fakat 1856 Paris Antlaşması'nda sonra Balkanlar'da özgürlük fikrini teşvik ederek, kurulacak milli devletlerin Fransa himayesinde kurulmasını ve kendi siyaseti etrafında toplanmalarını istiyordu.

2.5.4. Avusturya

1876 yılından itibaren Habsburg, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olarak anılmaya başlamıştır. Bir Orta Avrupa ülkesi olarak, Osmanlı Avrupası'nda doğuya doğru genişlemek ve denizlere inmek politikası güdüüyordu. XIX. yüzyılda ise Rusya'nın güçlenmesine karşı Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana olmuştu. Bu sebeple Balkanlar'da ilerlemeyi durdurdu. 1871 yılında Alman ve İtalyan birliklerinin kurulmasıyla faaliyetlerini Balkanlar'a yöneltti ve burada genişleme yoluna gitti.

2.5.5. Prusya

1871'den sonra Alman Birliği'ni kurdu. Ve Balkanlar'da asıl faaliyetleri bu şekilde başladı. 20. yüzyılda, özellikle Nazi İmparatorluğu döneminde, Balkanlara sahip olmak en önemli dış politikaları haline geldi. Tüm Alman kökenlileri birleştirme isteği bu politikanın uygulanma nedeniydi.

¹⁸⁰ Selim Hilmi Özkan, "XVII. Yüzyılın Sonlarında Hristiyan Birliği Projesi ve Osmanlı-Fransız İlişkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:19, Mayıs, 2009, s.70

¹⁸¹ Halil Akman, a.g.e., s.73

2.6. Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar'ın Jeopolitiği

Arnavutluk dışında, ağırlıklı olarak XIX. yüzyılın sonlarına doğru özgürlüklerine kavuşan Balkan devletleri, Soğuk Savaş döneminde farklı kutuplarda yer almışlardır.¹⁸² Balkan coğrafyası II. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük güçlerin nüfuz bölgelerine ayrılmıştı. Stalin ve Churchill arasında yapılan resmi olmayan uzlaşıyla görüşmede, bu paylaşımın esasları kararlaştırmıştır. Buna göre; Romanya %90 Sovyet etkisine maruz bırakılırken, Yunanistan'da ise tam tersi olarak %90 Batı Bloku'nun etkisi öngörülmüştür.¹⁸³

Balkanlar bakımından Soğuk Savaş Dönemi'nin temel özelliklerine değinecek olursak; iki blok arasında "sınır" görevi üstlenmesinin yanı sıra, SSCB'nin Akdeniz'e ve Ortadoğu'ya ilişkin planlarının sekteye uğratıldığı ve ayrıca Yugoslavya'da baş gösteren ayrılıkçı hareketlerin SSCB'nin dağılmasında kilit rol oynadığı görülür.¹⁸⁴

Romanya ve Bulgaristan SSCB'nin bir uydusu olarak Varşova Paketi içinde yer alırken, Türkiye ve Yunanistan birer NATO ülkesi olmuşlardır. Diğer taraftan, Yugoslavya Bağlantısızlar Hareketi'nin kurucusu, Arnavutluk ise neredeyse 1961'den itibaren 1990'ların başlarına kadar kendi içine en çok kapanan Avrupa ülkesiydi.¹⁸⁵

Soğuk Savaş döneminde sadece siyasi anlamda değil, iktisadi anlamda da bölgesel işbirliği en alt seviyedeydi. Tablo-?'de görüldüğü gibi, bir zamanlar iki kutuplu dünyanın kısılcacında bulunan ve bu kutuplara karşı tarafsız siyaset izleyen Yugoslavya'nın, Romanya ve Bulgaristan gibi komşularıyla olan dış ticareti, toplam dış ticaret hacminin çok küçük payını teşkil ediyordu. Örneğin, Soğuk Savaş döneminin sona erdiği 1990'da Yugoslavya'nın Bulgaristan'a olan ihracatı, toplam ihracatının yüzde 0,7'sine denk gelirken, bu ülkeden gerçekleştirdiği ithalat ise, toplam ithalatının yüzde 0,8'ini geçmiyordu. Benzer şekilde Bulgaristan ve

¹⁸² Erhan Türbedari, a.g.e.,s.34

¹⁸³ Tülin Yanıkdağ, "Uluslararası Sistemde Balkanlar", *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, BİLGESAM*, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1699:balkanlar&catid=174:analizler-balkanlar, ET: 28.03.2013

¹⁸⁴ Aynı yerde.

¹⁸⁵ Erhan Türbedari, a.g.e., s.35

Romanya'nın da bölgedeki ülkelerle olan dış ticareti düşük seviyelerde kalmıştır. Arnavutluk ise iktisadi anlamda da komşu ülkelerinden çok ciddi boyutlarda kopmuştur. Diğer taraftan, Tablo-7, SSCB'nin Balkan ülkelerinin dış ticaretinde önemli ortak olduğunu yansıtmaktadır. Tablo-7'de Sovyetler Birliği pazarına olan bağımlılığın en yüksek olduğu ülke Bulgaristan olarak gözükmekte, en az bağımlı ülke olarak da Yugoslavya olarak öne çıkmaktadır. Yugoslavya'nın dış ticaretinin önemi bir kısmını Batılı ülkelere yöneltmeyi başardığı görülmektedir.

Tablo 7: Balkan Ülkelerinin Dış Ticareti

(1990, toplam ihracat ve ithalatların yüzdesi olarak)

	Bulgaristan		Romanya		Yugoslavya	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
Bulgaristan	-	-	1,9	2,3	0,7	0,8
Romanya	3,9	1,3	-	-	1,2	0,6
Yugoslavya	1,0	0,9	-	-	-	-
Avusturya	0,5	1,6	1,2	1,7	4,0	5,8
Almanya	4,2	10,4	11,0	11,4	17,1	19,3
Yunanistan	0,8	0,3	1,5	0,7	1,5	1,1
Macaristan	1,2	0,7	2,6	2,4	1,4	2,6
İtalya	0,8	1,9	8,8	1,2	17,3	13,0
SSCB	64,0	56,5	25,2	23,6	18,6	13,0
Türkiye	0,4	0,2	-	-	-	-

Kaynak: Erhan Türbedari, a.g.e.,s.35

Bu tablodan anlaşılacağı üzere, aynı coğrafya da komşuluk ilişkilerine sahip devletlerin mevcut dönemde kutuplaşmış oldukları yadsınamaz bir gerçektir.

2.6.1. Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar ve Küresel Örgütler

Bu bölümde Soğuk Savaş döneminde balkanlar ve küresel örgütler incelenecektir. Bu bağlamda NATO, Balkan Federasyonu ve Balkan Paketi, Varşova Paketi kapsamında irdelenecektir.

2.6.1.1. NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

4 Nisan 1946' da on Batı Avrupa ülkesi ile ABD ve Kanada'nın katılımı sonucu, toplam on iki ülkenin imzaladıkları bir anlaşma ile kurulmuştur.¹⁸⁶ İttifak'ın temel amacı kolektif güvenlik yoluyla üyelerinin istikrar, refah ve özgürlüklerini güçlendirmektedir.¹⁸⁷ 1949 yılı ABD dış politikasında bir dönüm noktasıdır. Zira o ana kadar Batı Avrupa'nın savunulması konumunda doğrudan bir örgütlenme içerisinde yer almaya hazır gözükmeyen ABD bu yıl içerisinde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) kuruluşunda inisiyatif almıştır. Ardından ABD'nin SSCB'ye karşı çevreleme siyaseti çerçevesinde SEATO, Balkan Paketi ve Bağdat Paketi'nin kuruluşlarında rol oynadığı görülmektedir. Yine o yıllarda SSCB'ye karşı yürütülen siyasi mücadelenin kazanılabilmesi için gerekli görülen Avrupa'nın iktisadi bakımdan kalkındırılması görüşü çerçevesinde ABD Senatosu 6 Ekim 1949'da Karşılıklı Savunma Yardımı Kanunu'nu çıkararak, bu amaca yönelik olarak 500 milyon Dolar meblağında bir kaynak ayırmıştır. Türkiye ve Yunanistan, NATO'ya girene kadar ABD askeri yardımını bu kanun çerçevesinde oluşturulan bir düzenleme aracılığıyla almıştır.¹⁸⁸

Türkiye'nin NATO'ya katılmasının ittifak için bir kazanç olacağı görüldü. 17 Ekim 1951'de Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılması NATO konseyi tarafından kabul edildi.¹⁸⁹ 15 Şubat 1952'de TBMM'nin kabulü ile Türkiye resmen NATO'ya katılmış oldu. Böylelikle Türkiye SSCB tehdidine karşı hem ABD'nin hem de diğer 13 devletin ittifakını elde ederek güvenliğini sağlamış oldu. Türkiye için sadece NATO'nun desteği yetersiz kalmaktaydı. Komşu ülkeleriyle de ittifaklar kurarak hem kendisinin hem çevresinin güvenliğini sağlaması gerekiyordu. Bu nedenle ilk önce Balkanlar'a yönelin Türkiye, NATO'ya girerken aralarında kardeşlik rüzgarları esen Yunanistan ve NATO'ya girmemiş olduğundan Avrupa'nın göbeğinde bir boşluk olarak görülen Yugoslavya ile birleşerek 9 Ağustos 1954'te Balkan ittifakını kurmuştur. Ancak bu ittifakı kendisi için potansiyel tehlike gören SSCB

¹⁸⁶ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Der Yayınları, İstanbul, 2009, s.146

¹⁸⁷ Uğur Özgöker, *Uluslararası Siyasi, Askeri ve Ekonomik Örgütler*, Der Yayınları, İstanbul, 2006, s. 112

¹⁸⁸ Faruk Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, Der Yayınları, İstanbul, 2006, s.42

¹⁸⁹ NATO, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_17219.htm?selectedLocale=en, ET:02.04.2013

direkt olarak Türkiye'yi tehdit etmeye ve Yugoslavya'yı yanına çekerek ittifakı dağıtmaya çalışmıştır. Ayrıca, Yunanistan'ın Kıbrıs'ı tamamen ele geçirme ihtirası ile hareket etmesi neticesinde Türkiye ile çatışması Yugoslavya'nın işine gelmiş ve sonunda da ittifak dağılmıştır. Balkan ittifakını sağladıktan sonra Ortadoğu'ya yönelen Türkiye bu bölgede de muhtemel SSCB tehlikesine karşı bir ittifak kurma ihtiyacı hissetmiştir.

2.6.1.2. Balkan Federasyonu ve Balkan Paktı

1947 yılı Aralık ayında Bled Antlaşması genişleyerek, Yugoslavya'nın yanında Arnavutluk, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'ın bir araya gelmesiyle bir federasyon oluşmuştur. Bu federasyon Yugoslavya ile komşuları arasında imzalanan antlaşmalarla kurulmuştur. İlgili antlaşmalar, Almanya veya herhangi diğer bir devletten gelebilecek saldırıya karşı birbirlerine yardım yapmalarını öngörüyordu.¹⁹⁰

Balkan Federasyonu 24 Ocak 1948 tarihinde, Macaristan ile Romanya arasında imzalanan Macar-Romen Dostluk ve Karşılıklı Yardım Antlaşması ile bir adım daha ilerlemiştir. Böylece Balkan Federasyonu sadece Balkan Slavlarını içine almakla kalmayarak, Macaristan'ın da katılımıyla bir "Tuna-Balkan Bloku" kurulmuştur. 1955 Şubat 1948'de Romanya-SSCB, 18 Şubat 1948'de de Macaristan-SSCB Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşmaları imzalanmıştır. Yapılan antlaşmalar, taraflardan biri, Almanya veya Almanya ile birlikte hareket edecek olan herhangi bir devletle savaşa girecek olursa karşılıklı yardımda bulunacaklarını içermektedir. Bu şekilde Balkan Federasyonu üyeleri, yaptıkları antlaşmalar ile birer birer SSCB'ye bağlanmaya başlamışlardır.¹⁹¹

28 Şubat 1953'te Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Ankara'da imzalanan, politik, toplumsal ve iktisadi yardımlaşmayı amaçlayan antlaşma uygulamada işlerlik kazanamamıştır. Yugoslavya ile SSCB'nin arasının açılmasından sonra imzalanan antlaşmaya göre, üye ülkeler ortak çıkarları ile ilgili konular da birbirlerine danışacaklar ve dışişleri bakanları aracılığıyla yılda en az bir kez

¹⁹⁰ Muharrem Gürkaynak, *İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa'da Savunma ve Güvenlik*, yayınlamamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Uluslararası İlişkiler ABD., Ankara, 2004, s.61

¹⁹¹ Aynı yerde.

toplanacaklardı. Ayrıca üç ülkenin genelkurmay başkanları da hükümetlerine önerilerde bulunmak üzere ortak güvenlik sorunlarını inceleyeceklerdi. Diğer taraftan yandan Balkan Paktı, diğer Balkan devletlerinin katılmasına açık tutulmuştu. Antlaşma, dört yıllık bir süre-den sonra, tarafların bir yıl önceden haber vererek çekilebileceklerini öngörüyordu.¹⁹²

Bunu izleyen 1954 yılı ağustos ayında bir Yugoslavya kenti olan Bled’de imzalanan ittifak, “Siyasal İşbirliği ve Yardımlaşma Antlaşması” ise bölgesel bir savunma ittifakı olarak nitelendirilebilir ve süresi 20 yıl olarak belirlenmiştir.¹⁹³ Uluslararası politikada zamanla ortaya çıkan değişmeler, Yugoslavya ile SSCB arasındaki gerginliğin azalması ve üye ülke-ler arasında ideolojik farklılıkların belirgin-leşmesi sonucunda Balkan Paktı Haziran 1960’ta resmen sona erdi.¹⁹⁴

2.6.1.3. Varşova Paktı

II. dünya Savaşı sonrasında ABD ile SSCB arasındaki anlaşmazlığın giderek artması, federal Almanya Cumhuriyeti’nin Batı ile bütünleşmesi ve NATO’nun kurulması üzerine doğu bloğu ülkelerinin SSCB öncülüğünde 14 Mayıs 1955’te kurmuş oldukları siyasi ve askeri örgüttür. Örgütün kuruluşundaki antlaşmanın adı ise “Varşova Dostluk İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Atlaşması”dır.¹⁹⁵

Varşova Paktı üyesi Doğu Avrupa devletleri şunlardır: Bulgaristan, Çekoslovakya, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Romanya. Bu devletlerin yöneticileri kendi ülkelerinde askeri kuvvet kullanma ve eğitime ile ilgili bağımsız kararlar alamazlardı. Bu kararlar Sovyetler Birliği’nin kontrolündeki Varşova Paktı Ortak Komuta organı tarafından alınmaktaydı.¹⁹⁶

Soğuk Savaş döneminin bir ürünü olan Varşova Paktı, ortaya çıkan çatışma konularında taraf olmuştur. Bunlar; Kore ve Vietnam savaşları, Berlin sorunu, 1956-59 yılları arasında Ortadoğu’da ki çekişme, U-2 casus uçağı olayı, Küba krizi bu

¹⁹² “Balkanlarda Siyasi Birlik Girişimleri”, *Balkan Pazar*, http://balkanpazar.org/siyasi_birlik_girisimleri.htm, ET. 07.04.2013

¹⁹³ Sibel Turan, “Balkanlar ile İlişkiler”, a.g.e., s.474-475

¹⁹⁴ “Balkanlarda Siyasi Birlik Girişimleri”, aynı yerde.

¹⁹⁵ Uğur Özgöker, a.g.e., s.119-120

¹⁹⁶ Muharrem Gürkaynak, a.g.e., s.56

dönemin doruğunu oluşturmuştur. Soğuk Savaş döneminde blok liderlerinin kendi blokları içerisinde yer alan ülkelerinin iç işlerine karıştıklarına rastlanmıştır.¹⁹⁷

---

¹⁹⁷ Uğur Özgöker, a.g.e., s.121

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI BALKANLARIN JEOPOLİTİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

3.1. Soğuk Savaş Sonrası Balkanlar Coğrafyasına Genel Bir Bakış

1945-1989 yılları arası boy gösteren Soğuk Savaş'ın 1989 yılında sona ermesiyle birlikte iki kutuplu dünya sistemi yerini tek kutuplu sisteme bırakmış oldu. Bu süreç 1980'lerin başından başlayarak 1989 Soğuk Savaş'ın bitmesiyle son buldu. İki kutuplu düzen SSCB'nin başlattığı "yeniden yapılandırma" siyaseti ile sona doğru yaklaşıma başladı. Bilhassa 1985 yılında SSCB'nin başına geçen Gorboçov'un amacı iktisadi ve politik sistemi yeniden yapılandırma ve reform hareketleri gerçekleştirmektir lakin amaçlananın tam tersi oldu ve SSCB reform sürecine gireceğine dağılma sürecine girdi.¹⁹⁸

SSCB'nin dağılması ve bu ülkede ki sosyalist yönetim biçiminin sona ermesi sonucunda ortaya çıkan yeni durum uluslararası sistemde kırılma şeklinde bir değişikliği göstermektedir. Bu değişiklik nispetten ani, kısaca bir zaman sürecinde önceden tahmin edilmesi pek mümkün olmayan bir biçimde ortaya çıktığından, diğer değişikliklere oranla daha etkileyici ve daha sansasyonel bir nitelik taşımaktadır. Bu nedenle uluslararası kamuoyunun büyük dikkatini çekmiş birçoklarına göre XX. yüzyılın ikinci yarısına damgasını vurmuştur.¹⁹⁹

Bu dönemde Balkanlar, kaynayan kazan olma özelliği tekrardan ortaya çıkmıştır.²⁰⁰ Bilindiği üzere Balkan coğrafyası ırk, dil, lehçe, kültür, din, mezhep, adet ve millet bakımından çok kozmopolitik bir bölgedir. Bu nedenden, yüzyıllar boyunca bu yarımada da tarihi ihtiraslar azınlıklar ve bölgede ki büyük güçlerin çıkarları mücadeleye yol açmıştır. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı gibi büyük savaşların çıkmasına sebep olmuştur. Balkan coğrafyasının bu durumu 1990'dan sonra da değişmemiştir. Balkan devletleri arasında ki sorunlar devam etmiş ve onlara yenileri de eklenmiştir. Bu yeni anlaşmazlıklar içinde bu coğrafyayı etkileyen adeta

¹⁹⁸ M. Nail Alkan, "Uluslararası Durum", ed. Haydar Çakmak, *Türk Dış Politikası 1919-2008*, Platin Yayınları, Ankara, 2008, s.726

¹⁹⁹ Faruk Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, a.g.e., s.463

²⁰⁰ Halil Akman, a.g.e., s.106

barut fiçısına dönüştüren olay komünizmin çöküşünden sonra Eski Yugoslavya'da ki bazı cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle ortaya çıkmıştır.²⁰¹

Bulgaristan'da ki rejimin yıkılışının iki nedeni vardır. Glasnot Prestoyka ve Demostroyka çerçevesinde somutlaşan Gorbochev'in estirdiği rüzgarın SSCB'de büyük sorunlara yer açması neticesinde Moskova desteğini Sofya'dan çekmiştir. Diğer neden olarak ise Türk azınlığa yaptığı baskının iç ve dış kamuoyunda yarattığı tepkidir.²⁰²

Bulgaristan'da 35 yıl boyunca Todor Jivkov iktidarı sürmüştür.²⁰³ Todor Jivkov rejiminin devrilmesi girişimi 1989 Kasım ayından önce ekolojik sorunlar çerçevesinde başlamış ve hemen arkasından siyasal reform isteklerine dönüşmüştür. Todor Jivkov devrilince yerine geçici olarak Peter Mladenov getirildi ve 15 Ocak 1990 tarihinde Komünist Parti tekeli sona ermiştir.²⁰⁴

Romanya'da ise bu süreç biraz daha sert olmuştur. 25 yıl iktidar olan Ceausescu, kendisine karşı toplu ayaklanmalardan kaçarken, eşi Elena Ceausescu ile yakalanıp kurşuna dizilmiştir.²⁰⁵ 1990 seçimlerinde ise İlisku liderliğinde ılımlı bir parti olan, Ulusal Selamet Cephesi iktidara gelmiştir.²⁰⁶

Arnavutluk'ta da Enver Hoca'nın 1985 yılında ölümünden sonra başa geçen Ramiz Alia 1990 başından itibaren bir dizi iktisadi-politik tedbirler olarak bu değişmelerden etkilendiğini gösteriyordu. Arnavutluk'ta Nisan 1990'da başlayan gösteri ve ayaklanmalar sonucun hem dış siyasette SSCB ve ABD'yle münasebetler kurulmaya başlandı, hem de ülke içinde çok partili siyasal yaşama geçildi.²⁰⁷

Bu dönemde birçok Balkan devletinin sistemi ve sınırları değiştiği yadsınamaz bir gerçektir. Yukarıda Bulgaristan, Arnavutluk ve Romanya üzerinde kısaca durulmuştur. Bundan sonraki bölümde Balkan ülkelerinin jeopolitik durumları incelenirken daha ayrıntılı işlenecektir. Bunun dışında Soğuk Savaş sonrası dönemde

²⁰¹ Feriha Atasoy, "10 Kasım 1985-1995 Arası Bulgar Basımında Türkiye- Bosna-Hersek İlişkileri", *Trakya Üniversitesi, Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi*, Sayı:1, Cilt:1, Nisan, 1998, s.108

²⁰² Sibel Turan, "Türkiye'nin Balkan Politikası Bağlamında Türkiye-Bulgaristan İlişkilerine Bir Bakış, a.g.e., s.84

²⁰³ Baskın Oran, a.g.e., s.481

²⁰⁴ Sibel Turan, a.g.e., s.84

²⁰⁵ Baskın Oran, a.g.e., s.481

²⁰⁶ Halil Akman, a.g.e., s.106

²⁰⁷ Baskın oran, a.g.e., s.481

Balkan devletlerinin sınırları da değişmiştir. Bu yüzden Yugoslavya'nın önemli bir rolü vardır. Şimdi bölgede parçalanan tek devlet olan Yugoslavya üzerinde durmak gerekmektedir.

3.2. Yugoslavya Federasyonu Siyasi Tarihi Üzerine Kısa Bir İnceleme

Yugoslavya Balkan yarımadasının kuzeybatısında yer almaktadır. İstria, Slovenya, Sava ve Tuna nehirlerinin kuzeyinde kalan bölgeler, Balkan yarımadasından sayılmazlar. Bu bölgeler Orta Avrupa olarak kabul edilir. Coğrafi konumu itibariyle Asya ile Avrupa arasında köprü olan eski Yugoslavya, aynı zamanda İslam dünyası ile Hıristiyan dünyanın birbirine buluştuğu bir bölgedir.²⁰⁸

Harita 6: Yugoslavya Federasyonu Haritası

Kaynak: Yugoslavya haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 05.05.2013.

²⁰⁸ Murat Tasar, "Eski Yugoslavya'nın Kısa Tarihi", http://www.mmurat-tasar.net/Kitap_BH_I_bolum_eski_yugoslavyanin_kisa_tarihi.htm, ET:21.04.2013

Yugoslav önderi Josip Broz Tito, Stalin'in Doğu Avrupa'daki öteki yandaşları gibi değildi.²⁰⁹ Bir çete lideri olarak başladığı hareketten bir kahraman olarak çıkmıştı. Yugoslavya Nazi işgalinden, SSCB'nin Kızıl Ordusuna ihtiyaç duymadan kendi çabası ile kurulmuştur.²¹⁰ Ayrıca öteki Doğu Avrupa liderleri güçlerini seçkin guruplara dayarken, Kasım 1945 seçimlerinde oyların %90'ını Komünist Parti idaresindeki Halk Cephesi Koalisyonu aldı. 29 Kasım 1945 tarihinde Yeni meclis cumhuriyeti ilan etti ve Tito'yu cumhurbaşkanı seçti.²¹¹

Tito ülkesinin, Çekoslavakya'nın aksine, SSCB'ye sınırdış olması gerçeğini ve Yugoslavya'nın Akdeniz'e açılması gibi coğrafi özelliklerini çok iyi kullanmasını bilmiştir.²¹² Tito, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile bütün halkları bir araya getirerek Yugoslavya Federasyonu'nu kurmuş, Sırp'ların Bosna'nın Kosova veya Voyvodina gibi Sırbistan içinde bir bölge olması şeklindeki taleplerine karşın Bosna ve Hersek de Federasyonun kurucu cumhuriyetlerinden birisi olmuştur.²¹³

Tito'nun SSCB'den uzak bir anlayışa girmek istemesi Stalin'le aralarını açmıştır. 1948 yılında Kominform'dan çıkarılan Yugoslavya yeni yönetim ve yeni ekonomi anlayışına yönelmiştir.²¹⁴ Bu durum sonucunda, Ankara-Belgrad-Atina aksında bir paktın oluşturulması fikri ön plana çıkmaya başladı. Bu paktın oluşturulması fikri ön plana çıkmaya başladı. Bunlardan biri güvenlik kaygısı diğeri de iktisadi yardım gereksiniminin en üst düzeye çıkmasıydı.²¹⁵ SSCB etkisinden uzaklaşmasından sonra dış politikada da yeni anlayışa giren Tito yönetimi, 1953'te Balkan Paketi, 1955'te Bandung Konferansı sonrası giriştiği Bağlantısızlar hareketiyle bu yeni anlayış yönünde dış politika hamleleri uygulamıştır. Tito tarafsızlık politikası ve bloklar arası anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması fikrindedir.²¹⁶

1960'larda girişilen reformlarla hızlı bir ekonomik büyüme yakalayan Yugoslavya 1965 yılında devletin fiyat kontrolünü kaldırıp pazar ekonomisine

²⁰⁹ Oral Sander, a.g.e., s. 239

²¹⁰ Baskın Oran, s.482

²¹¹ "Yugoslavya Dönemi", *Sancak*, <http://sancak.ihh.org.tr/dinamikler/tarihselsurec/yugoslavya.html>, ET: 01.05.2013

²¹² Oral Sander, a.g.e., s.239

²¹³ "Yugoslavya Dönemi", aynı yerde.

²¹⁴ Halil Akman, a.g.e., s.171

²¹⁵ Sibel Turan, *Balkanlarla İlişkiler*, a.g.e., s.472

²¹⁶ Halil Akman, a.g.e., s.171

geçmeyi benimsedi. Ülkede geniş ekonomik reformlar yapıldı lakin 1970'lerde ekonomik bakımdan zor yıllar yaşadı. İşsizlik ve enflasyon yükseldi. 1980' yılında Tito'nun ölümüyle durum daha da kötüye gitti.²¹⁷

Ülke adını 1943 yılında Demokratik Federal Yugoslavya, 1946'da Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti ve nihayetinde 1963 yılında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti olarak değiştirdi.. Devletin bulunduğu alanda bugün Bosna-Hersek, Sırbistan, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Slovenya ve Kosova devletleri bulunmaktadır.

Yugoslavya'da en kalabalık millet (%36) Sırlardı. Bunları çoğunluğu Hırvatistan'da yaşayan (%19,8) Hırvatlar takip etmekteydi. Üçüncü sırada ise (%14) Bosna-Hersek'te ve Sancak'ta yaşayan Boşnaklar gelmekteydi. Daha sonra (%7,8) Slovenler, Kosova bölgesindeki Arnavutlar (%6,5) ve Makedonlar (%6) onları takip etmekteydi. Sıralamanın sonunda Karadağlılar (%2,6) ve Macarlar (%1,9) yer almaktaydılar. Bunun dışında Türkler, Çekler, Romenler, Ukraynalılar, Çingeneler, Bulgarlar %1'in altında nüfusa sahiptiler. Yaklaşık %5 oranında bir nüfus (çoğunluğu Yugoslav ordu mensubu ve entelektüeller olmak kaydıyla) kendini Yugoslav milletine dâhil ediyordu.²¹⁸

Bu etnik farklılığın sonucunda ülke de iç savaşlar yaşanmış bunun ötesinde soykırıma giden bir tablo seyretmiştir. Bu durum Yugoslavya'dan ayrılan devletlerin tarihçesinde geçecektir.

3.3. Balkan Devletlerinin Jeopolitik Analizleri

Bu bölümde Balkan devletlerinin jeopolitik analizleri yapılacaktır. Bu bağlamda jeopolitiğin değişmeyen ve değişen öğeleri üzerinde durulacaktır.

3.3.1. Bulgaristan Analizi

Bulgaristan coğrafyası, Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisine göre kalpgahın bitişiğinde ve ilk kenar kuşağın önemli bir noktasında bulunmaktadır. Coğrafi bölünmeye dayanan ikinci jeopolitik teori olan Spykman'ın Kenar Kuşak

²¹⁷ Aynı yerde.

²¹⁸ Murat Tasar, aynı yerde.

Teorisi de Mackinder'in yaptığı coğrafi bölümü esas almakta, fakat merkez bölgesini ikinci derecen önemli görmekte, coğrafi konumu nedeniyle kenar kuşağı daha önemli değerlendirilmektedir.

3.3.1.1. Konumu

Bulgaristan, güneydoğu Avrupa'da Balkan Yarımadası'nda yer alır Kuzeyinde Romanya, güneyinde Yunanistan, güneydoğusunda Türkiye, doğusunda Karadeniz, batısında Sırbistan, Karadağ ve Makedonya yer alır.²¹⁹ 41° 14' - 28°-36' boylamları arasındadır.²²⁰

Tuna Avrupası ile Akdeniz Avrupası arasında bir geçiş ülkesidir. Kabaca dikdörtgen şeklinde olup uzunluğu 450km genişliği ise 300 km kadardır. Bulgaristan Karadeniz'de 378 km kıyıya sahiptir. Toplam 1808 km kara sınırının; 240 km'si Türkiye'ye, 4494 km'si Yunanistan'a 148 km'si Makedonya'ya 318 km'si Yugoslavya'ya ve 608 km'si de Romanya'ya dır.²²¹ 1940 yılında Dobruca kısmında Bulgaristan'ın lehine yapılan bir sınır değişikliği sonrasında hudutlar içinde yüzölçümü 110.879 km² dir.²²²

²¹⁹ Ersin Güngördü, *Devletler Coğrafyası*, Gazi Kitapevi, 2.Baskı, Ankara, 2010, s. 201

²²⁰ Halil Akman, a.g.e., s.109

²²¹ Ersin Güngördü, a.g.e., s.201

²²² Bulgaristan Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/bulgaria?country=Bulgaria#geographyPeople, ET:04.06.2013

Harita 7: Bulgaristan Haritası

Kaynak: Bulgaristan haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 05.05.2013.

3.3.1.2. Nüfusu

Dünya Bankası 2011 verilerine göre Bulgaristan'ın nüfusu 7.348.300'dir.²²³ Bulgaristan Milli İstatistik Enstitüsü (NSİ) 1-28 Ocak 2011 tarihinde yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre, Bulgaristan etnik dağılım yapısına göre, 5.664.624 kişi kendini Bulgar ve 588.318 kişi de Türk olarak tanımlıyor. Ülkenin üçüncü büyük etnik grubunu oluşturan Romanların nüfusu ise 325.343 olarak açıklanmıştır.²²⁴ Bulgaristan'da en büyük azınlık genellikle Rodop bölgesinin kuzey ve doğu kısımlarında yaşayan Türkler'dir. Bulgar Hükümeti Makedonları etnik bir azınlık olarak görmemektedir ve onları Bulgar kökenli saymaktadır.²²⁵ Bulgaristan nüfusunun büyük bir oranı Ortodoks Hıristiyan'dır. 1 Mart 2001 tarihindeki kişi

²²³ Bulgaria, The World Bank, <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>, ET:07.04.2013

²²⁴ Bulgaristan'ın Nüfusu Belli Oldu, Samanyolu Haber, <http://www.samanyoluhaber.com/dunya/Bulgaristanin-nufusu-belli-oldu/620237/>, ET.07.04.2013

²²⁵ Halil Akman, a.g.e., s.111

sayımında Ortodoks: 6.552.751, Katolik: 43.811, Protestan: 42.308, Müslüman: 966.978, Diğerler: 14.937 olarak kaydedilmiştir.²²⁶

3.3.1.3. Coğrafi Özellikleri

Bulgaristan kuzeyden güneye doğru birbirlerine paralel ancak genişlikleri birbirinden farklı olan dört bölgeye ayrılmaktadır.

- I. Kuzey Bulgaristan platosu
- II. Balkan dağları
- III. Meriç depresyonu
- IV. Rodop Kütlesi²²⁷

Kuzey Bulgaristan platosu Tuna Nehri ile sıra dağları arasındaki ovalardır. Tuna Nehri kıyıları ülkenin en önemli yeridir. Burada buğday, mısır, ayçiçeği, şekerpancarı ve tütün üretilir.²²⁸

Balkan dağları bölgesi, Bulgaristan'ı baştan başa kesen Balkan Sıradağlarıdır. Her ne kadar bazı bölgeleri oldukça yüksekse de, geçilmek için gerçek bir engel teşkil etmezler. En önemli geçidi Şıpka Geçididir. Dağlar orman ve ot yetişmesi bakımından zengindir. Buralarda kömür yanında bakır, kurşun ve çinkoya da rastlanır. Bu bölgede tarihi Gabrovo, Kotel ve Tryavna şehirleri vardır. Sıradağlar arasında Bulgaristan'ın gül endüstrisinin merkezi olan ova mevcuttur.²²⁹

Meriç depresyonu bölgesi güneyde bulunan Trakya Ovasıdır. Meriç Nehri bu ovada akar. Bu bölge esas olarak meyve, sebze ve bağlarıyla meşhurdur. Ayrıca buğday, mısır, tütün ve pirinç yetiştirilir. Plovdiv ve Pazardjik en önemli şehirlerindedir.²³⁰

Rodop Kütlesi, Rila ve Pirin ve esas olarak Rodopları içine alır. Bu bölgede yalnız Bulgaristan'ın değil, Balkanların en yüksek tepesi bulunur. Kurşun, çinko, krom, manganez ve altın gibi madenler bakımından bölge zengindir. En yüksek tepe,

²²⁶ Regions of Bulgaria, <http://www.statoids.com/ubg.html>, ET.07.04.2013

²²⁷ Ersin Güngördü, a.g.e., s.209

²²⁸ Bulgaristan, Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/bulgaristan.htm>, ET.07.04.2013

²²⁹ Aynı yerde.

²³⁰ Aynı yerde.

daha sonra Stalin olarak bilinen Musula 2925 metredir. Başşehir Sofya, Vitoşa isimli bir büyük dağın eteğindedir. Bu şehir yeri icabı Meriç Vadisine ve Tuna Ovalarına kolayca ulaşabilmesi yönünden merkezidir.²³¹

3.3.1.4. Bulgaristan Siyasi Tarihi

VII. yüzyıl'da Güney Rusya Bozkırlarından Balkan Yarımadası'na geçen Bulgarlar, Türk halklarından olmalarına karşın çevredeki Slav halklar tarafından hızla asimile edilmişlerdi ve onların adını taşıyan modern devlet kültürel gelenek ile kimliğin bütün önemli noktaları açısından Slav'dır. Bulgarca, Rusça, Sırp-Hırvatçaya yakın bir Slav dilidir ve Bulgarların geleneksel inançları Ortodoksluktur.²³²

XIX. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti idaresinden şikâyetçi olmayan Bulgarların 1789 Fransız Devrimi'nin milliyetçilik ve Rusların Panslavizm politikası ile Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin Bulgarları istismarı isyan komitelerinin kurulmasına ve Bulgaristan'da ilk olayların bağlamasına neden olmuştur. İlk ciddi hareketleri ise, malî sebeplerden dolayı, 1841 yılında vuku bulmuştur. 1849, 1867 olayları, Hersek ve Karadağ meselesinden dolayı patlak veren ve 93 Harbi olarak bilinen 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı Bulgaristan için son derece önemli sonuçlar doğurmuştur. Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sona eren bu savaş sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması ile nihayet muhtar bir Bulgaristan Prensiği kurulmuştur. Aynı antlaşma ile ayrıca Doğu Rumeli vilâyeti oluşturulmuş, 1885'te ise Doğu Rumeli vilâyeti prensliğin hudutlarına dâhil edilmiştir.²³³

Bulgar Devleti'nin siyasi sınırları içerisinde Bulgar Prensiği olarak uzun süre yer alan Bulgarlar Osmanlı egemenliğinden kurtuluş ve resmi bağımsızlığını 5 Ekim 1908 tarihinde elde etmişlerdir.²³⁴

Bulgar Devleti'nin kuruluş aşamasında ülkede Türk nüfusu Bulgar nüfusundan fazladır. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasındaki ilişkiler Balkan Savaşları nedeniyle bozulmasına karşın I. Dünya Savaşı içerisinde Çanakkale

²³¹ Aynı yerde.

²³² Firoze Yasemi, "Bulgaristan'ın Türk Halkları", ed. Margaret Bainbridge, *Dünyada Türkler*, çev. Mehmet Harmancı, Say yayınları, İstanbul, 1995, s.55

²³³ Metin Hülagi, "1897 Osmanlı-Bulgar İttifakı", *Prof. Dr. Ramazan Şeşen Armağanı*, İstanbul, 2005, s.173

²³⁴ Firoze Yasemi, a.g.e., s.55

Savaşları sonrasında tekrar düzeler.²³⁵ Bunun nedeni Bulgaristan'ın İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girmesi ile Osmanlı Devleti'nin müttefiki olmasıdır. I.Dünya Savaşı'nda Rusya Romanya toprakları üzerinden Bulgaristan'a saldırınca Osmanlı Ordusu Dobruca ve Tuna bölgelerinde Bulgar ordusuna yardım ederek savunma savaşları yapar.²³⁶

Bulgaristan Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'a yaptığı bu yardım sonrasında ülkede Türk nüfusun isim kullanma hakkının serbest bırakır. Ayrıca I. Dünya Savaşı bitiminde 27 Kasım 1919 tarihinde Bulgaristan ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Neuilly Barış Antlaşması'yla ülkede tüm azınlıkların kültürel ve dini hakları teminat altına alınır.²³⁷

Bulgaristan'da 1942 yılında anti-faşist bir örgütlenme sahneye çıktı. "Vatan Cephesi" ismini alan bu örgüt Bulgaristan'ın Hitler Almanya'sı ile işbirliği yapmasına karşıydı. Adı geçen örgüt, 1943 yılında Bulgar Komünist partisi, BANU ve Zveno'dan temsilcilerin katılmasıyla genişledi. Daha sonra bu örgüte Sosyal Demokratlar ve Bağımsızlar da katıldı. Örgüt Hitler Almanya'sı ile içerde mücadele ederken 9 Eylül 1944'te Kızıl Ordu Bulgaristan'a girdi. Zaten SSCB, 8 Eylül 1944 tarihinde Bulgaristan'a savaş ilan etmişti. 16 Eylül'de Sovyet Birlikleri Başkan Sofya'ya girdiler.²³⁸

8 Eylül 1944 gecesi artık komünistlerin müttefiki olan Zveno'un önde gelenleri Giorgiev ve Velcev tarafından bir darbe gerçekleştirildi. 9 Eylül'den 23 Kasım 1946'ya kadar Bulgar Hükümeti başkanlığını Kimon Giorgiev üstlendi. Bu darbe sonrası Sosyal Demokratlar, köylüler ve Giorgiev tarafından geniş çaplı bir koalisyon hükümeti oluşturuldu.²³⁹

28 Ekim 1945 tarihinde Bulgaristan ile SSCB arasında bir ateşkes anlaşması imzalandı. Şubat 1945'te SSCB'nin örgütlenmelerini de tesiriyle askeri rejimde savaş suçları işleyenlere karşı tutuklama kampanyası başlatıldı. 1946 Eylül ayında

²³⁵ Yüksel Kaştan, "Atatürk Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı:72, Cilt: XXIV, Kasım, 2008, s. 134

²³⁶ Aynı yerde.

²³⁷ Aynı yerde.

²³⁸ Sibel Turan "Türkiye'nin Balkan Politikası Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkileri", a.g.e., s.76

²³⁹ Aynı yerde.

yapılan bir halk oylaması sonucunda monarşi kaldırıldı. Genç Çar Sieoman sınır dışı edildi ve komünistler büyük ölçüde idareyi ele aldı. 1946 yılındaki rejimler muhalefet tarafından boykot edildi. BANU yeni rejim ile işbirliği yapmayı kabul etmedi. Haziran 1947’de liderleri Nikola Petrov tutuklandı uluslararası sert protestolara rağmen Eylül 1947’de idam edildi. Bu olay komünist rejimin Bulgaristan’da tam anlamıyla kurulduğunun bir işaretiydi. Bulgaristan’da komünist rejimin kurulması ve bilhassa Temmuz 1949’da Dimitrov’un ölümüyle Stalinistler Bulgaristan’da yönetimi ele geçirdi. Artık Komünizm ideolojisi ile idare edilen Bulgaristan’la diğer NATO üyesi devletlerle arasında demir bir perde inecekti.²⁴⁰

Nisan 1956’da Todor Jivkov’un Bulgaristan Komünist Partisi üzerinde nüfuzunu güçlendirmesiyle birlikte, 2. Dünya Savaşı sonrasında Bulgaristan’da yürütülmeye çalışılan etnik unsurların göz ardı edilmesi ilkesi terk edilmiş; yerine Türk-İslam karşıtı söylemler gündeme gelmiş ve Sofya yönetimi ülkedeki Türk azınlığı bu söylemlerle asimilasyon politikalarına tabi tutmak istemiştir. Bu kapsamda, Jivkov idaresinin Bulgaristan Türkleri bakımından bir dönüm noktası olduğu ileri sürülebilir. Bu etkenlerle beraber ülkedeki Türk azınlığın genel durumunda bir değişkenlik ve gerileme söz konusu olmuştur. 1956 yılında Jivkov’un iktidara gelmesiyle birlikte gün ışığına çıkan asimilasyon hareketleri Aralık 1984-Mart 1985’e kadar sistematik bir şekilde sürdürülmüş ve bu dönemde doruk noktasına ulaşmıştır. Kısacası, Türkler geniş kapsamlı bir Bulgarlaştırma siyasetine maruz bırakılmışlardır. Türk adlarının Bulgar isimleriyle değiştirilmesi, dini görevlerin engellenmesi, komünizm gerekçesiyle camilerin kapılarına kilit vurulması vb uygulamalar kültürel asimilasyona; Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlere yatırım yapılmaması ve Türkçe konuşanlardan zorla para alınması iktisadi anlamda izole edilmişliğe; bu uygulamalara itiraz edip başkaldıranların işkenceye maruz bırakılmaları ise fiziki yaptırıma açık birer örnek teşkil etmektedir. Bulgaristan Türklerinin maruz kaldığı bu durum, komünist partinin hesapladığı sonucun aksine, azınlık grubu üyelerini dil, din ve aile bağları temelinde bir araya getirmiş ve

---

²⁴⁰ Aynı yerde, s.76-77

çoğunluktan uzaklaştırmıştır. Diğer bir deyişle, izlenen asimilasyon politikaları Türk azınlığın etnik kimliğini güçlendirmiştir.²⁴¹

1990'larda Bulgaristan Türklerinin siyasi temsilini sağlayan Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin varlığı büyük önem arz eder. Günümüzde ise yaşanan krizlerle ekonomik sorunlar daha ön plana çıkmış, siyaset komünist ve liberal partilere odaklanmışken, Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin etkinliği gitgide azalmıştır. Bu gün Bulgaristan'da siyaseti ki eksende şekillenmektedir; Avrupa Birliği politikaları ve iktisattır.

3.3.1.5. Bulgaristan'ın Politik Yapısı

Bulgaristan, kuvvetlerin yasama, yargı ve yürütmeye bölünmesi ilkesine dayanan bir parlamenter cumhuriyettir. Anayasa ülkenin en yüksek yasasıdır. Bulgaristan siyasi yapısına bakmak gerekirse;

Cumhurbaşkanı; devletin başıdır. Ordu başkomutanı ve milli güvenlik kurulu başkanı gibi genel yetkilere sahiptir. Yetkileri arasında rütbeleri vermek, kasaba, köy ve coğrafi yerlere ad vermek, erteleme vetosu uygulama hakkı olan Ulusal Mecliste kabul edilen yasaları Resmi Gazete 'de yayınlamak, vb. de yer almaktadır. Cumhurbaşkanı, çoğunluk temsili sistemiyle seçmenler tarafından her 5 yılda bir beş yıllık en fazla iki dönem için doğrudan seçilir. Bir cumhurbaşkanı yardımcısı cumhurbaşkanına yardım eder.²⁴²

Yürütme; başbakanın başkanlığındaki Bakanlar Kurulu'nun yetkisidir. Başbakan Ulusal Meclis tarafından dört yıllık bir görev süresi için seçilir ve Kabinayı önermekle görevlidir. Başbakan Ulusal Meclise kabinede üye değişiklikleri önerebilir. Başbakan, Yürütmenin ilgili idari birimlerdeki (bölgeler) organları olan bölge valilerini belirler ve atar. Kurul bütün bakanlardan bakanlıklara eşdeğer komitelerin başkanlarından oluşur. En yüksek yürütme organı olmasının dışında, kanun hükmündeki kararnamelerle ilgili belli eylemleri -kararlar, kurallar, yönetmelikler, bildirgeler ve talimatlar- onaylar ve duyurur ve yasa tasarılarını

²⁴¹ Azmi Mutlu, "Tarihsel Süreç İçinde Bulgaristan Türkleri", <http://www.durankoy.com/index.php/tarihimiz/balkanlar-ve-goec/18-tarhsel-suerec-cersnde-bulgaristan-tuerkler.pdf>, ET:21.04.2013

²⁴² Bulgaristan Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, aynı yerde.

hazırlamak, incelemek ve Ulusal Meclise sunmak yoluyla yasaların onay sürecini başlatma yetkisine sahiptir. Ulusal Meclis güven oylamasıyla kabineyi görevden alabilir.²⁴³

Yasama; nisbi temsil yöntemiyle evrensel yetişkin seçmen kitlesi tarafından dört yıllık bir görev süresi için seçilen Ulusal Meclis'te toplanmıştır. Ulusal Meclis Sofya'da bulunur ve Anayasa ve genel yetki yasaları tarafından kanuni önlem ve kararları geçirme, bildireleri kabul etme, vb. yetkileriyle donatılmıştır.²⁴⁴

Yargı; atamaları, terfileri, rütbe indirmeleri ve görevden alınmaları 25 üyeden oluşan Yüksek Yargı Konseyi (YYK) tarafından gerçekleştirilen hakimler, savcılar ve soruşturma hakimlerinden meydana gelir. YYK iki Yüksek Mahkeme'nin başkanları, Başsavcı ve yarısı Ulusal Meclis diğer yarısıysa yargı organları tarafından beş yıllık görev süresi için seçilen 22 üyeden meydana gelir. Üç adet dava inceleme seviyesi ve Yüksek Mahkemelerin hukuk ve ceza davaları (Yüksek Temyiz Mahkemesi) ve hükümet kararlarına ilişkin itirazlarda (Yüksek İdare Mahkemesi) son merci görevi gördüğü 182 mahkeme bulunur.²⁴⁵

3.3.2. Yunanistan Analizi

Yunanistan coğrafyası, Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisine göre kalpgahın bitişiğinde ve ilk kenar kuşağın önemli bir noktasında bulunmaktadır. Coğrafi bölünmeye dayanan ikinci jeopolitik teori olan Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi de Mackinder'in yaptığı coğrafi bölümü esas almakta, fakat merkez bölgesini ikinci derecen önemli görmekte, coğrafi konumu nedeniyle kenar kuşağı daha önemli değerlendirilmektedir. Yunanistan kuruluşundan bu yana her zaman Türkiye'yi ana tehdit olarak algılamıştır. Yeni jeopolitik çalışmalarında da Türkiye doğrudan ve ismen zikredilmese de Yunanistan ve Kıbrıs üzerindeki her çeşit tehdide karşı durmanın ana hedef olduğu yadsınamaz bir gerçektir.²⁴⁶

Bu bölümde Yunanistan'ın jeopolitik açıdan incelenmesi yapılacaktır.

²⁴³ Aynı yerde.

²⁴⁴ Aynı yerde.

²⁴⁵ Aynı yerde.

²⁴⁶ Ali Külebi, "Yunan Askeri Doktrini ve Askeri Önemsenne Arayışı", <http://www.alikulebi.com/Sayfa.asp?islem=2&SayfaNo=401>, ET:21.04.2013

3.3.2.1. Konumu

Yunanistan, güney Avrupa, İyon Denizi ve Akdeniz kıyısında yer alır.²⁴⁷ Kuzeybatısında Arnavutluk, kuzeyinde Makedonya ve Bulgaristan, doğusunda ise Türkiye ile komşudur ancak Türkiye ile kara sınırı, kuzey doğusunda yer almaktadır. Arnavutluk'la 282km, Makedonya ile 228 km, Bulgaristan'la 494 km ve Türkiye ile 206 km kara sınırı vardır.²⁴⁸ Coğrafi koordinatları; 39 00 Kuzey enlem ve 22 00 Doğu boylamıdır.²⁴⁹

Yaklaşık 131.944 km²'lik bir ülke olan Yunanistan'ın, 106.788 km²'si kıta Yunanistan'ında, 25.166 km²'si de adalardan meydana gelmektedir.²⁵⁰ Yunanistan'ın batı kıyısı, doğu kıyısına nazaran daha nemli olması sebebiyle daha ağaçlıktır. Bu sebepten balıkçılığa daha az imkan sağlar ve nüfus doğu kıyısına göre daha tenhadır. Doğu kıyısı daha girintili çıkıntılıdır. En büyüğü Girit olmak üzere, yaklaşık 1400 kadar adadan oluşan Yunanistan'ın, 149 kadar adasında yerleşim söz konusu değildir.²⁵¹ Söz konusu adalar ve adacıklarla, deniz ile kara iç içe girmiş durumdadır. Bu durumun doğal neticesi olarak ülkenin kara sınırının uzunluğu 15021 km²⁵² olarak karşımıza çıkmaktadır.

²⁴⁷ Ersin Güngördü, *Devletler Coğrafyası*, Gazi Kitapevi, 2.Baskı, Ankara, 2010, s. 39

²⁴⁸ Halil Akman, a.g.e., s.137

²⁴⁹ http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/greece?country=Greece, E.T: 05.05.2013.

²⁵⁰ Halil Akman, a.g.e., s.137

²⁵¹ Halil Akman, aynı yerde.

²⁵² Ersin Güngördü, a.g.e. s. 39

Harita 8: Yunanistan Haritası

Kaynak: Yunanistan haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 05.05.2013.

3.3.2.2. Nüfusu

The World Factbook'a göre 2013 yılı nüfus verileri Yunanistan'ın nüfusu 10.772.967 kişidir. Nüfusun % 93'ü Yunan ve %7'si diğer olarak belirtilmiştir. Ayrıca, dinsel dağılıma ilişkin nüfusun %98'ini Ortodoks Yunan, % 1,3'ünü Müslüman ve %0,7'sini de diğer olarak belirtilmiştir.²⁵³

3.3.2.3. Coğrafi Özellikleri

Yunanistan bir otonom olmak üzere toplam on dört bölgeye ayrılmıştır.

- I. Attika
- II. Orta Yunanistan
- III. Orta Makedonya

²⁵³ Greece, Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>, E.T: 05.05.2013.

- IV. Girit
- V. Doğu Makedonya ve Trakya
- VI. Epir
- VII. İyonya Adaları
- VIII. Kuzey Ege
- IX. Mora
- X. Güney Ege
- XI. Teselya
- XII. Batı Yunanistan
- XIII. Batı Makedonya
- XIV. Aynoroz (otonom bölge)²⁵⁴

Yunanistan, küçük bir ülke olmasına rağmen jeopolitik açıdan önemli bir mevkidedir. Avrupa ve Afrika kıtalarının en çok birbirine yaklaştığı yerlerden birinde bulunmaktadır. “Avrupa-Kıbrıs-Ortadoğu”, “Avrupa-Süveyş-Hint Okyanusu” ve “Rusya-Boğazlar-Ege Denizi-Akdeniz” su yollarını kontrol edebilecek coğrafi özelliğe sahiptir.²⁵⁵

Ülke'nin doğu bölgelerindeki geniş ovalarında ve adalarda zeytin, üzüm, tahıl, tütün, pamuk, pirinç, meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Hayvancılık pek gelişmediği için ithal edilmektedir.²⁵⁶ Bunun başlıca sebebi geniş otlakların olmamasıdır. Yunanistan'ın bulunduğu coğrafyanın iklimsel özelliklerinden ve tarihinin antik döneme uzanmasından önemli geçim kaynakları arasında turizm de yer almaktadır.

3.3.2.4. Yunanistan Siyasi Tarihi

Yunanistan tarihi antik dönemlere kadar uzanmaktadır. Bu tezin kapsamının dışına çıkacağından bağımsızlık döneminden başlatmak doğru olacaktır. Yaklaşık dört yüz yıl boyunca Osmanlı yönetiminde varlığını sürdüren Yunanistan XIX. Yüzyılda, bir taraftan da zamanın büyük güçleri İngiltere, Fransa ve Rusya'nın

²⁵⁴ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>, E.T: 05.05.2013.

²⁵⁵ Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/yunanistan.htm>

²⁵⁶ Aynı yerde.

çabalarıyla 3 Şubat 1830'da ilk defa bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmıştır.²⁵⁷ Yunanlılar; 1832'nin Mayıs ayında İngiltere, Fransa, Rusya ve Bavyera arasında Kral Otto'nun tahta geçmeyi kabul edeceği koşulları belirleyen ve Yunanistan'ı "Koruyucu Güçlerin" garantisi altına sokan anlaşmaya taraf alınmadılar.²⁵⁸ Böyle bir anlaşmada Yunanistan'ın taraf olmaması dönemin kukla devletlerinden biri olduğunu göstergesidir.

Kurulan Küçük Yunanistan'ın, Büyük Yunanistan olması gayreti her daim en büyük kamuoyunu oluşturmuştur. Bu amaçla, kurulduğu tarihten itibaren Megal-i İdea (Büyük Fikir) olarak isimlendirilen bu felsefe ile idare edilen Yunanistan'da hangi görüşten idareciler gelirse gelsin büyük devletler dünya koşulları ve bölge dengelerini kullanarak megal-i İdea'nın gerektirdiği Büyük Yunanistan'ı kuma hedefi için gayret harcamışlardır. Büyük Yunanistan'ın kurulması için aşama aşama Enosis (birleşme) yoluyla yayılma siyaseti izlenmiş ve Enosis, Yunanlıların toprak kazanma yönteminin adı olmuştur.²⁵⁹

Yunanlılar bu devletlerini kendilerine şiar edindikleri Megal-i İdaea'nın gerçekleşmesi için bir başlangıç saymışlar ve öylelikle kuruluş sınırlarının dışında olup ta Rumca konuşan toplulukları üzerinde yaşadıkları toprakla beraber kendi siyasi sınırları içine katarak beş denizli ve iki kıtalı büyük bir Yunanistan (Yunanistan'ın kıtası ile Anadolu ve Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi, Akdeniz, İyon Denizi) kurmak çabası ile hareket etmişlerdir.²⁶⁰ Bu durumu Jelavich Balkanlar Tarihi isimli eserinde şöyle özetlemiştir. " Yunan krallığı yalnızca Yunanistan demek değildir; O, onun sadece en ufak ve en fakir parçasıdır. Yunanlı ise sadece Krallıkta oturan kimse değildir; fakat aynı zamanda Yanya'da, Selanik'te, Serez'de, Edirne'de, İstanbul'da, Trabzon'da Girit'te veya Sisan'da yada Yunan tarihi ve ırkının herhangi bir ülkesinde yaşayan kimsedir... Helenizmin iki büyük

²⁵⁷ M. Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s.1

²⁵⁸ Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, çev. Dilek Şendil, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.65

²⁵⁹ Halil Akman, a.g.e., s.144-145

²⁶⁰ M. Murat Hatipoğlu, a.g.e., s. 1-2

merkezi vardır: Atina ve İstanbul. Atina sadece Krallığın başkentidir; İstanbul ise Büyük Yunanlıların ümidi ve cazibe merkezi olan şehirdir.”²⁶¹

Bu hedef doğrultusunda, 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir’den başlayarak Batı Anadolu’yu ve Trakya’yı işgal etmişlerdir. 1920 Sevr Barış Antlaşması çerçevesinde Yunanistan’a Batı Anadolu’dan toprak verilir. Görülen odur ki Yunanistan il kurulduğu 1830 yılından 1920’ye kadar 65.000 km² toprağını 170.000 km² civarına, 600.000 lük nüfusunu da hemen hemen 5.000.0000 yükseltmiştir.²⁶² Ancak Yunanistan’ın Anadolu üzerindeki istek ve emelleri, Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde Türk Milleti’nin verdiği Kurtuluş Savaşı sonucunda engellenmiştir. İzmir’de başlayan harekât, 9 Eylül 1922 tarihinde bozgunla sonuçlanmıştır.²⁶³

Yunanistan 1924’te halkoyu ile cumhuriyet kuruldu. Cumhuriyet yönetimi 1935 yılında yapılan bir askeri darbe ile son buldu. Krallık rejimi kurularak II.Yorgi kral oldu. Bu arada bir süre de General Metaksas Yunanistan’ı dikta rejimi ile idare etti. Bu diktatörlük Almanların Yunanistan’ı işgal yılı olan 1941’e kadar devam etmiştir.²⁶⁴

1967’ye kadar bir krallık olan Yunanistan’da, 21 Nisan 1967’de Albaylar Cuntası sivil hükümeti devirdiler. Başkanları Panayotis Kanelohulos idi. Potansiyel bir komünist müdahalesini bahane eden askeri yönetim, oldukça sert ve baskıcı, bir yönetim kurdu. 1952 Anayasası kaldırıldı. II. Konstantin ülkeden ayrılmak zorunda kaldı. Birçok siyasetçi hapsedildi.²⁶⁵

1974 yılında Albaylar Cuntasının yıkılmasının ardından II. Konstantin Karamanlis’in kurduğu Yeni Demokrasi Partisi 1974 seçimlerini kazandı. Daha sonra, gücünü yitiren bu hareket yerini, Andreas Papandreu’nun kurduğu Pan Hellenistik Sosyalist Hareket (Pasok)’e bıraktı. 1981’de Seçimleri kazanan

²⁶¹ Barbara Jelavich, a.g.e., s.288

²⁶² M. Murat Hatipoğlu, a.g.e., s.3

²⁶³ Esra Sarıkoyuncu Değerli, *Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:15, Ağustos, 2006, s.240

²⁶⁴ Halil Akman, a.g.e., s.148

²⁶⁵ Aynı yerde, s.149

Papandreu başbakan oldu. Yunanistan 1981'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye oldu.²⁶⁶

3.3.2.5. Yunanistan Politik Yapısı

Yunanistan politik yapısını incelemekte fayda vardır. Yunanistan yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrılığı ve dengesi ilkesine dayalı parlamenter bir cumhuriyettir. Anayasa Yunanistan Cumhuriyeti'ndeki en yüksek kanundur.²⁶⁷

Cumhurbaşkanı devlet güçlerinin işlevlerini düzenler. Meclis tarafından beş yıllık bir dönem için seçilir ve bu görev herhangi bir başka yetki, görev ya da işlevle kıyaslanamaz. Cumhurbaşkanı seçilebilmek için meclisteki toplam parlamenter sayısının en az üçte ikisinin oyunu sağlamak gerekir. Cumhurbaşkanı başbakanı atar ve başbakanın önerisi ile hükümetin diğer üyelerini ve bakan yardımcılarını da atar. Cumhurbaşkanı ayrıca diğer devletlerle olan ilişkilerde devleti temsil eder, savaş ilanına karar verebilir; barış, ittifak, ekonomik işbirliği ve uluslararası örgütlere ya da birliklere katılımı ilgili belgelere ilişkin antlaşmaları imzalayabilir ya da referanduma gidilmesini önerebilir. Cumhurbaşkanı'nın parlamentonun onayladığı yasaları veto etme hakkı vardır.²⁶⁸

Yürütme; hükümet başbakan ve bakanlardan oluşan kabineden meydana gelir. Hükümet anayasa ve diğer yasalarla uyum içinde devletin genel politikasını belirler. Başbakan hükümetin birliğini ve kamu düzeninin genel olarak ve yasalar çerçevesinde yürütülmesini sağlamakla yükümlüdür. Hükümet meclisin güvenine tabidir. Kabinenin üyeleri ve bakan yardımcıları hükümetin genel politikalarından ortak olarak sorumludurlar.²⁶⁹

Yasama, 1975'te yürürlüğe giren anayasa 1986'da yenilenmiştir. Anayasaya göre Yunanistan cumhurbaşkanının başkanlık ettiği parlamenter bir demokrasidir.

---

²⁶⁶ Aynı yerde, s.150

²⁶⁷ Yunanistan Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/greece?country=Greece#politics, ET:21.04.2013

²⁶⁸ Aynı yerde.

²⁶⁹ Aynı yerde.

Diğer bir deyişle sistem ülkedeki iki yasama odağından biri olan parlamentoyu merkeze alır. Diğer yasama odağı cumhurbaşkanıdır.²⁷⁰

Yargı, adalet kişisel ve işlevsel bağımsızlığı olan yargıçların bulunduğu mahkemelerce sağlanır. Ülkede ayrıca yüksek mahkeme, temyiz mahkemeleri ve bidayet mahkemeleri de vardır. Mahkemeler ve resmi birimler ile resmi yetkililer ya da devlet konseyi arasındaki anlaşmazlıklar, idari mahkemeler ile medeni mahkeme ya da ceza mahkemeleri arasındaki ya da Denetim Konseyi ile diğer mahkemeler arasında bas gösteren anlaşmazlıklar en üst mahkeme olan Özel Yüksek Mahkeme adli mahkeme tarafından çözümlenir.²⁷¹

3.3.3. Arnavutluk Analizi

XIX. yüzyılın sonlarında İtalya ile Avusturya Macaristan ve Rusya arasında ciddi bir rekabet konusu olan Adriyatik ve Balkanlarda üstünlük mücadelesinde Arnavutların özel bir yeri olmuştur. Böylesine önemli bir coğrafyada etkili olmak isteyen Büyük Devletler, doğrudan veya dolaylı yollarla Arnavutları destekleyerek yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Özellikle İngiltere ile Almanya arasındaki rekabetin kızıştığı bir dönemde İngiltere İtalya aracılığı ile Almanya da Avusturya-Macaristan aracılığı ile Arnavutlar üzerinde nüfuz mücadelesine girmişlerdir. Fakat bu devletlerin uzun süre Arnavutlar arasında toplumsal bir taban bulduklarını söylemek mümkün değildir. Arnavutların büyük bir kısmı Osmanlıya bağlı kalma konusunda ısrarlı olmuştur. Ancak 1878 Berlin Antlaşması sonrasında koşulların değişmeye başlaması, bazı Arnavut ileri gelenlerini gelecekteki konusunda endişelendirmeye başlayınca Batıdan destek sağlama arayışları başlamıştır. Böyle bir ortamda Rusya da Panslavizm politikası ile Balkan Slavlarını etkilemeye çalışmış ve bunda önemli ölçüde başarı sağlamıştır.

---

²⁷⁰ Aynı yerde .

²⁷¹ Aynı yerde.

3.3.3.1. Konumu

Arnavutluk, balkan yarımadasının en küçük ikinci devletidir. Kuzeyinde Karadağ, doğusunda Sırbistan ve Makedonya, güneydoğusunda Yunanistan bulunmaktadır. Ayrıca İyon Denizi ve Adriyatik Denizi'ne kıyısı vardır.²⁷²

42°-39° kuzey enlemlerinde, 19°-21° doğu boylamlarında yer alan Arnavutluk, toplam 28750 km², yüz ölçümüne sahiptir.²⁷³ Adriyatik Denizi'ne kıyısı 316 km, komşularıyla kara sınırları ise; Yunanistan 282 km, Makedonya 151 km²⁷⁴, Kosova 112 km, Karadağ 172 km'dir.²⁷⁵

Harita 9: Arnavutluk Haritası

Kaynak: Arnavutluk haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 06.05.2013.

²⁷² Halil Akman, a.g.e., s.150

²⁷³ Aynı yerde.

²⁷⁴ Aynı yerde. s. 106

²⁷⁵ The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/albania?country=Albania, E.T: 06.05.2013.

3.3.3.2. Nüfusu

The World Factbook'a göre 2013 yılı nüfus verileri Arnavutluk'un 3.011.405 kişi olduğu yönündedir. Nüfusun % 95'i Arnavut ve %3'ü Yunan, %2'si diğer olarak belirtilmiştir. Dinsel dağılıma ise, %70'i Müslüman, %20'si Ortodoks Arnavut ve %10'u Rumen Ortodoks olarak belirtilmiştir.²⁷⁶

3.3.3.3. Coğrafi Özellikleri

Arnavutluk genel anlamda dağlık bir yapıya sahiptir. Topraklarının üçte ikisi dağlar ve tepelerden oluşur. Kalan kısmı ise tarıma elverişli arazidir. Dinar Alpleri, Adriyatik Denizi'ne paralel olarak ülkenin batısında, kuzeyinde ise, Arnavutluk Alpleri uzanır. Çok sayıda akarsuyu vardır. Bunların en önemlileri; Drina, Vyosa, Şkumbi, Semani, Mati ve Erzen'dir. Topraklarının % 17'si tarım alanı, % 14'ü otlaktır.²⁷⁷

Ülkenin ortasında yer alan ovalarda daha çok buğday, mısır, tütün ve patates üretilirken, ayrıca şeker pancarı, zeytin ve turunçgiller de üretilmektedir. Hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık ülkenin önemli üretim kaynakları arasında yer almaktadır.²⁷⁸

3.3.3.4. Arnavutluk Siyasi Tarihi

Arnavutlar, Balkan coğrafyasındaki en eski millettir ve birbiriyle akraba olan İlliryalılar, Makedonyalılar ve Epirotlar tarafından tarihin çeşitli dönemlerinde temsil edilmiş ilk Ari göçmenlerin soyundan gelmektedirler.²⁷⁹

Osmanlı'dan ayrılıp Batılı devletler tarafından bağımsızlığını tanıdığı 10 Temmuz 1913 tarihinde ki durumu, ülkenin sürekli sorunlarla uğraşacağı sinyallerini vermekteydi. Balkanlarda yaşayan 1.500.000 Arnavut'tan ancak 800.000'i kurulan Arnavut devletin sınırları içindeydi. Kuruluşundan itibaren sancılı yıllar geçiren ülke,

²⁷⁶ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html>, E.T: 06.05.2013.

²⁷⁷ Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/arnavutluk.htm>, E.T: 06.05.2013.

²⁷⁸ Aynı yerde.

²⁷⁹ Gürhan Akyol, *Balkan Politikasında Arnavutluk, (1912 Sonrası)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Uluslararası İlişkiler ABD., Isparta, 2007,s.2

bağımsızlığının daha birinci yılında Yunan, İtalyan ve Sırp güçler tarafından işgale uğradı.²⁸⁰

II. Dünya Savaşı'nın 1939 yılında başlaması ile Arnavutluk için işgal yılları da başlamış olmuştur. 1936 yılında Habeşistan'ı işgal eden ve Milletler Cemiyeti'nin ağır eleştirisini alan İtalyan Faşist Lider Mussolini, 1939 yılında Arnavutluk'u işgal etmiştir.²⁸¹ 1980'ler boyunca üç komünist ülkeyle (Kuzey Kore, Laos, Vietnam) ilişkilerini sürdüren Arnavutluk, özellikle Türkiye, İtalya, Fransa, Almanya, Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya ile de ticari ve diplomatik ilişkiler kurmaya çalışmıştır.²⁸² 1985 yılında Enver Hoca'nın ölmesiyle Ramiz Alia Arnavutluk Komünist Partisinin liderliğine getirilmiştir. Ramiz Alia'nın devlet başkanı olduğu dönemde ülke içindeki baskı ortamını kısmen de olsa yumuşatan, dış dünyadan izolasyona son verme yolunda adımlar atan Arnavutluk; Türkiye, İtalya ve Yunanistan ile olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır.²⁸³

Arnavutluk yaklaşık 50 yıl süren ve ülkeyi dünyadan izole eden Enver Hoca rejiminin ardından 1991 yılında demokratik sisteme geçmiş, anayasal kurumların, hukukun üstünlüğünün ve serbest piyasa ekonomisinin kurulma aşamasında son yirmi yıl boyunca zorlu bir sınav vermiştir. Arnavutluk halkı, demokrasiye, hukuka, temel hak ve özgürlüklere inancı sayesinde bu zorlu sınavdan başarıyla çıkmış, günümüz dünyasında gerek barışçıl ve temkinli diplomatik ilişkileri, gerek liberal ekonomisi ve çok partili demokratik yapısıyla hak ettiği yerini almıştır.²⁸⁴

3.3.3.5. Arnavutluk Politik Yapısı

Arnavutluk yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrılığına dayalı parlamenter bir cumhuriyet rejimi ile yönetilir. Anayasa Arnavutluk Cumhuriyeti'nin en yüksek kanununu teşkil eder.

²⁸⁰ Halil Akman, a.g.e, s.221

²⁸¹ *Türkiye ve Arnavutluk İlişkileri*, TUIÇ Akademi, <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/balkanlar/4062-turkiye-ve-arnavutluk-iliskileri>, ET:27.04.2013

²⁸² Aynı yerde.

²⁸³ Aynı yerde.

²⁸⁴ *Arnavutluk Cumhuriyeti'nin Siyasi Görünümü*, TC Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/arnavutluk-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, ET:21.04.2013

Cumhurbaşkanı devletin de basıdır ve Arnavutluk halkının genel iradesini temsil eder. Cumhurbaşkanı aynı zamanda ordunun başkomutanı ve Milli Güvenlik Konseyi ile Yüksek Yargı Konseyi'nin başkanıdır. Cumhurbaşkanının mecliste konuşma yapmak, af ve vatandaşlıkla ilgili düzenlemeleri onaylamak, askeri atama ve nisan takma işlemlerini gerçekleştirmek ile Arnavutluk Cumhuriyeti'nin tam yetkili diplomatları ve uluslararası örgütlerdeki temsilcilerini atamak ya da geri çekmek gibi sorumlulukları vardır. Cumhurbaşkanı beş yıllık bir dönem için müzakeresiz olarak, meclis üye tam sayısının 3/5 çoğunluğu ve gizli oylama ile üst üste en fazla iki kez seçilir.²⁸⁵

Yasama, gücü Kuvendi denilen Arnavutluk Meclisi'ndedir. Bu meclis dört yıllık bir dönem için seçilen 140 üyeden oluşur. Yüz meclis üyesi doğrudan seçilirken, kırk üye partilerin oy oranlarına göre oluşturulmuş parti ya da partiler koalisyonu isim listesine göre belirlenir.²⁸⁶

Yürütme, Başbakanın başkanlık ettiği Bakanlar Kurulu devletin yürütme organıdır. Bakanlar Kurulu yerel yönetimlerin ya da devletin diğer organlarının sorumluluk alanı dışında kalan bütün yürütme işlevlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Cumhurbaşkanı mecliste çoğunluğu olan parti ya da partiler koalisyonunun yaptığı öneri doğrultusunda başbakanı atar. En yüksek yürütme organı olmasının yanında bakanlar kurul yasama ile ilgili değişik işlerin kararname, yönetmelikler, düzenlemeler, önergeler ve talimatnameler uyarlanması ile yürütülmesinden, yasa tasarıları hazırlayıp bunların meclise gönderilmesinden ve onaylanan yasaların yürürlüğe konmasından sorumludur.²⁸⁷

Yargı erki Yüksek Yargı Konseyi, Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme ve Savcılık Ofisi ile birlikte diğer mahkemelerde toplanmıştır. Yüksek Yargı Konseyi'ne başkanlık eden ve tüm mahkemelere yargıç atamalarında bulunan Cumhurbaşkanı'nın yargı üzerinde büyük etkisi vardır.²⁸⁸

²⁸⁵ Arnavutluk Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/albania?country=Albania#politics, ET: ET:21.04.2013

²⁸⁶ Aynı yerde.

²⁸⁷ Aynı yerde.

²⁸⁸ Aynı yerde.

Anayasa Mahkemesi anayasaya uyulmasını güvence altına alır ve anayasadaki hükümleri yorumlar. Anayasa Mahkemesi yalnızca anayasaya karşı sorumludur.²⁸⁹

3.3.4. Romanya Analizi

Uzun yıllar kıta hâkimiyeti için birbirleri ile savaştan Avrupa ülkeleri “Ortak Pazar” anlaşmasının ardından 1993’de yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması sonrasında AB’nin “Ortak Dış ve Savunma Politikası” adı altında dünyanın dört bir tarafı için politikalar geliştirmeye başladıklarını ilân etmişlerdi. Türkiye hariç Balkan coğrafyasındaki en çok nüfusa sahip olan ülke konumundadır. Jeopolitiğin değişen unsurları arasında yer alan nüfus ögesi bakımından Romanya önemli bir yere sahiptir. Romanya, küresel bir gücün üyesi olmakla Balkan coğrafyasında az sayıda AB üyesi ülkeden bir tanesi olması jeopolitiğini arttırmaktadır.

3.3.4.1. Konumu

Balkan yarımadasının kuzeyinde yer alan Romanya, Tuna Nehri’nin altında Karadeniz’e kıyısı olan bir ülkedir. 43°- 48° kuzey paralelleri, 20° - 29° doğu meridyenleri arasında yer alır.²⁹⁰

Toplam 238.391 km² yüzey alanına sahiptir. Karadeniz’e 290 km kıyısı vardır.²⁹¹ Kuzeydoğusunda Moldova ile 450 km, kuzeyinde ve kuzey doğusunda Ukrayna ile 362 km, kuzeybatısında Macaristan ile 443 km, güneybatısında Sırbistan ile 476 km, güneyinde ise Bulgaristan ile 608 km kara sınırı vardır.²⁹²

Karpat Dağları yine Romanya’nın içerisinde kalan en önemli yükselti olarak karşımıza çıkmıştır.

²⁸⁹ Aynı yerde.

²⁹⁰ Halil Akman, a.g.e., s.128

²⁹¹ Aynı yerde

²⁹² Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ro.html>, E.T: 07.05.2013.

Harita 10: Romanya Haritası

Kaynak: Romanya haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 07.05.2013.

3.3.4.2. Nüfusu

The World Factbook'ın 2013 yılı verilerine göre Romanya'nın nüfusu 21.790.479'dur. Nüfusun % 89,5'ini Rumen ve %6,6'sı Macar, %2,5'si Roma, %0,3'ü Ukraynalı, %0,3'ü Alman, %0,2'si Rus, %0,2'si Türk ve %0,4'ü diğer olarak kaydedilmiştir. Dinsel dağılımda, %86,8'i Ortodoks, %7,5'i Protestan, %4,7'si Katolik ve %1'i diğer olarak belirtilmiştir.²⁹³

3.3.4.3. Coğrafi Özellikleri

Romanya genel olarak dağlık bir bölgedir. Karpat Dağlarının doğu ve güney yamaçlarında Boğdan ve Eflak yayları bulunmaktadır. Ülkenin doğusunda Prut Nehri, güneyinde ise Tuna Nehri uzanmaktadır. Coğrafi olarak dört bölgeye ayrılmıştır. Bunlar;

²⁹³ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ro.html>, E.T: 07.05.2013.

- I. Eflak
- II. Boğdan
- III. Banat
- IV. Transilvanya²⁹⁴

Romanya ekonomisinin %80'ini tarım, %8'ini endüstri oluşturmaktadır. Topraklarının %90'ına yakını tarıma elverişli olan Romanya, dünyanın önde gelen tahıl üreticileri arasında yer alır. Önemli tarım ürünleri arasında mısır, arpa, buğday, şeker kamışı, üzüm ve meyve yer almaktadır. Endüstri genel olarak demir ve çelik üzerine kurulmuştur. Turizm ve balıkçılık da önemli geçim kaynakları arasında yer almaktadır.²⁹⁵

3.3.4.4. Romanya Siyasi Tarihi

Rumen milliyetçiliği geç ama hızlı gelişmiştir.²⁹⁶ 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması itibarıyla resmen bağımsızlığına kavuşan Romanya, 1881'de I.Carol döneminde kraliyet sistemine geçerken; bu tarihten sonra Romanya politik hayatı kademeli olarak Batı modeline uygun bir değişim sürecinden geçmiştir. 1912 'deki I. Balkan Savaşı'na katılmayan Romanya, Balkanlar'da patlak veren sıcak savaşın dışında kalmış ve dolayısıyla bölgedeki çok bilinmeyenli denklemden soyutlanmıştır. I. Balkan Savaşı esnasında Osmanlı Devleti'ne yönelik müttefiklik ilişkisi içinde bulunan diğer Balkan ülkeleri savaş sonrasında kendi aralarındaki anlaşmazlıklar sonucu, II. Balkan Savaşı'na neden olacaklar ve Romanya bu krizin içerisinde yayılcı bir politik yaklaşım sergileyerek yer alacaktır. Savaş sonrasında diplomatik bir sonucu olarak imzalanan 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Barış Antlaşması ile Güney Dobruca ve Silistre'nin Romanya'ya bırakılması öngörülmüştür.²⁹⁷

II. Dünya Savaşı esnasında Marsla Lon Anteonuscu, SSCB'ye karşı Almanya ile birleşme teşebbüsüne geçti. Askeri bir hareketi lideri olan Antenscu

²⁹⁴ Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/romanya.htm>, 07.06.2013

²⁹⁵ Aynı yerde.

²⁹⁶ Halil Akman, a.g.e., 132

²⁹⁷ Kader Özlem, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Romanya'nın Dış Politikasında Batı Dünyası ve Türkiye'yle İlişkiler", *Balkanlar da Türk Kültürü*, <http://btk.balgoc.org.tr/yazarlar/kaderezlem/kader2.html>, ET:01.05.2013

1944 yılında Sovyet entrikası ile kral Michael devrilerek, Romanya, Rusya'nın yanında yer aldı. Çok geçmeden Romanya komünizmin kucağına düştü. 1947 yılında bir halk cumhuriyeti halini aldı. 1965 yılındaki yeni anayasaya göre, Romanya artık halk cumhuriyeti olmaktan çıkmış ve bir sosyalist ülke durumuna düşmüştü. Tehlikeyi sezenler, 1966'da Rusya'ya karşı bir bağımsızlık hareketi geliştirmeye çalıştılar. 1970 -73 arasında Romanya devlet başkanı Nicolai Ceausescu ABD'yi ziyaret etti. ABD ile 1976 yılında 10 yıllık bir ticari anlaşma imzalanarak nispetten Rusya'dan uzak durmaya çalışıldı. 1982 yılında Romanya bir miktar daha Batı'ya yaklaştı, 3 milyar dolar civarındaki borçlarının ödenmesi süresini uzatılmasını batılı ülkelerden talep etti. Doğu Blok devletleri komünist rejimin hızla sarsıldığı 1989 sonralarında Romanya'da ilk gösterile başladı. Gösterilerin kanlı bir biçimde bastırılması, ülke çapında gerginliğin artmasına neden oldu.²⁹⁸

Ordunun, ayaklanan halkın yanında alması yanında Ülke'den kaçmak isteyen Ceausescu, yakalanarak eşyle beraber yargılandıktan sonra kurşuna dizilmiştir. Yönetimi üstlenen Ulusal Kurtuluş cephesi, sosyalist rejime son vererek, çok partili sisteme geçiş yolunu açmıştır. Nisan 1990 'da ilk serbest seçimler yapıldı.²⁹⁹

3.3.4.5. Romanya Politik Yapısı

Günümüzde Romanya'nın politik yapısını incelediğimizde; Romanya Anayasa'sı ülkenin parlamenter bir cumhuriyet olduğunu belirtir ve çok partili sistem, hükümet birimleri arasında güçler ayrımı, serbest piyasa ekonomisi ve insan haklarına saygı için temel sağlar.³⁰⁰

Romanya cumhurbaşkanı doğrudan halkoylaması ile ve dört yıllık bir dönem için üst üste en fazla iki kez seçilebilir. Ülkeyi dış ilişkilerle ilgili konularda temsil eder ve silahlı kuvvetlerin komutanıdır. 1991 anayasasına göre, cumhurbaşkanı hiçbir siyasi partiye üye olmayabilir.³⁰¹

²⁹⁸ Ersin Güngördü, a.g.e., s.284

²⁹⁹ Aynı yerde, a.g.e., s.285

³⁰⁰ Romanya Ülke Bilgisi, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/romania?country=Romania#politics, ET: 02.05.2013

³⁰¹ Aynı yerde.

Cumhurbaşkanı hükümeti yönetecek bir başbakan atar; başbakan genellikle mecliste en fazla sandalyesi bulunan partinin lideridir. Başbakan hükümet işlerini yürütecek bir kabine kurulmasından sorumludur.³⁰²

Yasama, Romanya'nın Ulusal Meclis adlı iki odadan oluşan bir meclisi vardır. Vekiller Odası denilen alt odada 15'i etnik azınlıklara ait olan 343 sandalye bulunur; Senato adı verilen üst odanın ise 143 sandalyesi vardır. Her iki odanın üyeleri de dört yıllık dönemler için nispi temsile göre uyarlanmış bir sistemle seçilir.³⁰³

Yargı, Yüksek Mahkeme Romanya'daki en yüksek yargı organıdır. Bu mahkemenin üyeleri Hâkimler Yüksek Kurulu tarafından önerilen kişiler arasından cumhurbaşkanınca seçilir. Romanya'nın 40 şehrinin her birinde ve Bükreş özel bölgesinde birer şehir mahkemesi ve birçok alt mahkeme ya da bidayet mahkemesi bulunur. Ülkede ayrıca yerel mahkemelerin verdiği cezalara yapılan itirazları ele almakla görevli 15 gezici temyiz mahkemesi vardır; temyiz mahkemelerine ve Yüksek Mahkeme'ye başvuru hakkı vardır. Romanya'da hükümet organları arasında güçler dengesini sağlamakla yükümlü bir Anayasa Mahkemesi mevcuttur. Başsavcı Romanya'nın en yüksek yargı yetkilisidir ve onu dört yıllık bir dönem için atayan Ulusal Meclis'e karşı sorumludur. Ölüm cezası 1989 yılının Aralık ayında kaldırılmış ve 1991 anayasası ile yasaklanmıştır.³⁰⁴

3.3.5. Türkiye Analizi

Türkiye; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirlerine en çok yaklaştığı bir konumda bulunmaktadır. Bundan dolayı Asya ve Avrupa arasında önemli bir köprü görevi üstlenir. Türkiye, dünyanın en büyük petrol rezervlerinin bulunduğu Orta Doğu'ya çok yakındır. Petrol halen dünyadaki en önemli enerji kaynaklarının başında gelmektedir Çanakkale ve İstanbul boğazları Türkiye'de yer almaktadır. Karadeniz, Akdeniz arasındaki su yolu kontrolünde Türkiye önemli bir yere sahiptir. Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrili ve ılıman bir iklime sahip olması zengin tarım üretimine olanak sağlamaktadır. Türkiye, dünyada savaşların eksik olmadığı Irak,

³⁰² Aynı yerde.

³⁰³ Aynı yerde.

³⁰⁴ Aynı yerde.

Orta Doğu, Balkanlar gibi bölgelere de çok yakındır. Ayrıca stratejik maddelere sahip Orta Asya'ya da çok yakındır. Bu durum, Türkiye'yi jeopolitik açıdan dünya güç dengesinde çok önemli bir konuma getirmektedir.

3.3.5.1. Konumu

Türkiye 36° - 42° Kuzey paralelleri ve 26° - 45° Doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. Toplam yüzölçümü 780.580 km² olup, 24.370 km²'si Avrupa kıtasında yer alır³⁰⁵. Türkiye'nin kara sınırlarının toplam uzunluğu 2.627 km olup, kuzeydoğusunda; 252 km Gürcistan, doğusunda; 268 km ile Ermenistan, 9 km Azerbaycan ve 499 km İran, güneydoğusunda; 331 km Irak ve 822 km Suriye, kuzeybatısında; 240 km Bulgaristan ve 206 km Yunanistan iledir. Ayrıca adalarla birlikte 8.333 kilometre sahil uzunluğuna sahiptir.³⁰⁶

Harita 11: Türkiye Haritası

Kaynak: Türkiye haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 08.05.2013.

³⁰⁵ The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/turkey?country=Turkey, E.T: 07.05.2013.

³⁰⁶ Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/turkiye.htm>, 07.06.2013

3.3.5.2. Nüfusu

The World Factbook'ın 2013 yılında verdiği bilgilere göre Türkiye'de 80.694.485 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun % 70-75'i Türk, %18'i Kürt ve %7-12'si diğer olarak, dinsel dağılımı ise; %99.8'i Müslüman, %0,2'si diğer olarak belirtilmiştir³⁰⁷

3.3.5.3. Coğrafi Özellikleri

Türkiye 6-21 Haziran 1941 tarih aralığında yapılan Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda coğrafi olarak yedi bölgeye ayrılmış ve bu bölgeler şöyledir;

- I. Marmara
- II. Ege
- III. Akdeniz
- IV. Karadeniz
- V. İç Anadolu
- VI. Doğu Anadolu
- VII. Güneydoğu Anadolu³⁰⁸

Ülkenin yükseltisinin en fazla olduğu bölge doğusunda yer almaktadır. En önemli yükseltiler olarak; Ağrı Dağı, Kuzey Anadolu Dağları ve Toros Dağları olarak kayda geçmiştir. Trakya'da ise, Yıldız dağları bölgenin en yüksek noktasını oluşturmaktadır. Tarımda önemli paylara sahip geniş düzlükler arasında; Çukurova, Konya Ovası ve Harran Ovası vardır. Ayrıca Trakya'da yer alan en önemli tarım alanı olarak Ergene Havzası kayda geçmiştir. Ergene Havzası, özellikle ülkenin çeltik üretiminde önemli bir yere sahiptir.³⁰⁹

3.3.5.4. Türkiye Siyasi Tarihi

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonrasında yıkılan, Osmanlı, Avusturya-Macaristan ve Rus Çarlığı, bölgede uzun yıllar kalmış, çok uluslu güçlerdir. Bu

³⁰⁷ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>, E.T: 07.05.2013

³⁰⁸ Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/turkiye.htm>, 07.06.2013

³⁰⁹ Aynı Yerde.

güçler uzun müddet çok uluslu bölgede istikrarı sağlamışlardır. Fakat yıkılmalarının ardından oluşan devletçikler için tam bir kesim sınır çizilememesi ve dağınık etnik yapılı azınlıklarının olması, ciddi bir azınlık sorunu oluşturmuştur. Savaşta yenik düşen Balkan devletlerinin topraklarını galip safında olanlara paylaşmasından ve komşu devletlerde kendi halkları oluşunu delil göstererek, sınırlarını genişletme çabalarından meydana gelen bu karışıklık, tüm balkan devletlerini etkilemiştir. Türkiye'nin 29 Ekim 1923 tarihinde kurulmasından itibaren ilk olarak yeni kurulan devletin varlığını korumak ve kendisine gelmesini sağlamak yönünde gerekli dış siyaset izlenmiştir. 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile sınırlar belli olmuş fakat tüm konularda taraflar arasında bir mutabakata varılamamıştı. İktisadi kısıtlamalar tam olarak kaldırılmamıştı. Örneğin Türkiye 1928 sensine kadar gümrük vergilerine arttırmayacaktı.³¹⁰

1950 yılından sonra Türkiye Ak Devrim yani Adnan Menderes liderliğinde Demokrat Parti ile çok partili siyasal rejime geçmiştir. Türkiye'de demokrasi kısa aralıklarla askeri müdahaleler ile durmuştur. Bunlar; 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 tarihinde yaşanan askeri müdahalelerdir. Genel olarak bölgenin en istikrarlı ülkesi konumundadır.

3.3.5.5. Türkiye'nin Politik Yapısı

Türkiye siyasal sisteminde güçler ayrılığını benimsemiştir. Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne aittir. Yürütme erki; başbakan ve bakanlar kuruluna aittir. Yargı erki ise bağımsız mahkemeler tarafından kullanılmaktadır.

3.3.6. Bosna-Hersek Analizi

1990 sonrasında Yugoslavya'nın parçalanmasıyla ortaya çıkan devletlere kapitalizme geçme aşamasında ABD ve AB tarafından büyük yardımlar yapıldı. Fakat bu yardımların borç ilişkisi doğurmasından ötürü merkez kapitalist ülkeler, Balkanlı eski sosyalist ülkeler üzerinde iktisadi ve siyasi hâkimiyet kurdular. "Sosyalizmden kapitalizme geçiş" biçiminde gerçekleşen "büyük dönüşüm" sürecinde tüm Balkan ülkelerinde aşırı milliyetçilik gelişti. Sosyalizm sonrası

³¹⁰ Halil Akman, a.g.e., s.250

dönemde yeni ulus devletlerin inşa edilmesi, kapitalizmin yeniden tesis edilmesi, bu süreç içerisinde artan iktisadi tezatlıklar, yoksulluk, işsizlik, belirsizlik-güvensizlik ortamı ve siyasetçilerin milliyetçi söylemleri aşırı milliyetçiliğin temellerini oluşturdu. Bu durumun en çok hissedildiği devletlerden biride Bosna-Hersek'tir. Gücün bir ögesi olarak milliyetçilikten birinci bölümde bahsedilmiştir.

3.3.6.1. Konumu

Bosna-Hersek, 44-00 kuzey enlemi ve 18-00 doğu boylamı coğrafi koordinatları arasındadır.³¹¹ Kuzey den ve batıdan Hırvatistan, doğudan Sırbistan, güneyden Karadağ ile çevrilidir. Güneyden Adriyatik Denizi'ne 20 km kıyısı vardır.³¹² Yüz ölçümü, 51.197 km²'dir.³¹³

Harita 12: Bosna-Hersek Haritası

Kaynak: Bosna-Hersek, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 08.05.2013.

³¹¹ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>, ET:08.05.2013

³¹² Bosna – Hersek, <http://www.enfal.de/bosnahersek.htm>, ET:08.05.2013

³¹³ Ülkelerin Nüfusları ve Başkentleri, http://www.skyturks.com/ulke_nufuslari2.asp, ET:08.05.2013

3.3.6.2. Nüfusu

Haziran 2010 tahminlerine göre nüfusu,4.621.598'dir.³¹⁴ Bu nüfusun, %43'ü Boşnak, %31'i Sırp, %18'i Hırvat ve %8'i diğer olarak belirlenmiştir.³¹⁵ Dinsel dağılım; %40'ı Müslüman, %31 Ortodoks, %15'i Katolik, %4'ü Protestan ve %10'u diğerleri olarak karşımıza çıkmaktadır.³¹⁶

3.3.6.3. Coğrafi Özellikleri

Bosna-Hersek, üçgene benzeyen dağlık bir arazi yapısına sahiptir. Dağlık arazi Sava ve Neretva nehirlerinin sularıyla parçalanır. Bosna-Hersek'in güneybatısının en belirgin özelliği olan yarıklar, çukurlar ve hendeklerle dolu kireçtaşlarından meydana gelen bir karst yüzey yapısıdır. Aralarda küçük çöküntüler halinde ekilebilir topraklar vardır. Ülkeye adını veren Bosna Irmağı, İğman Tepesi'nin eteğindeki bir kaynaktan doğduktan sonra 271 kilometrelik bir yol izledikten sonra Sava Nehri ile birleşir. Bosna-Hersek topraklarının kuzeyinde ekilebilir verimli topraklar vardır. Bosna-Hersek yazları sıcak, kışları soğuk geçen bir iklime sahiptir. 20 km'lik deniz kıyısında Akdeniz iklimi hüküm sürer. Dinar Alplerinde iklim daha serttir. Bosna'nın orta ve Sırbistan'a bakan doğu kesimleri ormanlarla kaplıdır. Ormanlar çam, kayın ve meşe ağaçlarından meydana gelir. Yer altı zenginliklerinin en önemlileri, kömür, demir, bakır, manganez, kurşun, cıva ve gümüştür.³¹⁷

3.3.6.4. Bosna-Hersek Siyasi Tarihi

Tito'nun ölümünden sonra ülkenin sürüklendiği istikrarsızlıktan, etnik dokusu çok karışık olan Bosna-Hersek de büyük oranda etkilenmiş ve daha sonraları bir felakete sürüklenmiştir. Bosnalı Müslümanlar, Sırp ve Hırvatlar 1990'da kendi

³¹⁴ BH Ülke Bilgileri, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/bih?country=BiH#geographyPeople, ET:08.05.2013

³¹⁵ Bosna Hersek'te Nüfus ve Etnik Yapı, <http://www.balkanskidom.com/showthread.php?t=1846>, ET:08.05.2013

³¹⁶ The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/bih?country=BiH#geographyPeople, E.T: 08.05.2013.

³¹⁷ Bosna Hersek, Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/bosna-hersek.htm>, ET.21.05.2013

milliyetçi partilerini kurmuşlardır. Bosna’da kurulan Sırp ve Hırvat partileri Sırbistan ve Hırvatistan’ın başkentleri olan Belgrat ve Zagreb’deki partilerle sıkı işbirliği içinde çalışmışlardır. 1990’nın sonunda yapılan çok partili seçimlerde, Müslümanların kurmuş olduğu “Demokratik Eylem Partisi” çoğunluğun oyunu almış, partinin başkanı Alija İzzetbegoviç Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Aslında bu seçim, bir bakıma Bosna-Hersek’in etnik dokusunu yansıtmış, oyların yüzde 36’sını Müslümanlar, yüzde 30’unu Sırp’lar, yüzde 18’ini ise Hırvatlar almıştır. Bu sonuç, bir bakıma cumhuriyetteki derin bölünmenin tablosu olarak da yorumlanabilir. Üç milliyetçi partinin koalisyon oluşturulmasıyla kurulan hükümet, bu partiler arasında program birliği olmamasından dolayı hiçbir ilerleme kaydedemediği gibi, parti üyeleri arasındaki rekabet, giderek devlet kurumlarına yansımaya başlamıştır. Bosna-Hersek Hükümeti’ni oluşturan milliyetçi partiler arasındaki fikir ayrılıkları, daha sonraları Slovenya ve Hırvatistan’ın federasyondan ayrılmalarına karşı gösterdikleri farklı tepkilerle daha net hâle gelmiştir.³¹⁸

Bosna-Hersek Parlamentosu 15 Ekim 1991’de bağımsızlık kararı almıştır. Bu karar 29 Şubat ve 1 Mart 1992’de yapılan referandumlar ile Müslümanların ve Hırvatların büyük çoğunluğu tarafından onaylanmış ve bundan iki gün sonra 3 Mart 1992’de Parlamento resmen bağımsızlık ilân etmiştir. Buna büyük tepki gösteren Bosnalı Sırp’lar ise 7 Nisan 1992’de “Bosna Sırp Cumhuriyeti”ni kurduklarını duyurmuşlardır.³¹⁹

Bağımsız Bosna-Hersek Cumhuriyeti, 6 Nisan 1992’de AT ve ABD tarafından tanınmıştır. Bosna’nın Birleşmiş Milletlere yaptığı üyelik başvurusu ise 22 Mayıs 1992’de kabul edilmiştir. Uluslararası politikacıların, Hırvatistan’ın tanınmasının savaşın bitmesine yol açtığı gibi, Bosna’daki çatışmaların da aynı şekilde engellenebileceği umuduna girmeleri bir yanılgı olmuş, Bosna-Hersek Cumhuriyeti’nin tanınmasından çok kısa bir süre sonra, ülkede çok büyük acılara ve kayıplara sebep olan savaşlar başlamıştır.³²⁰

³¹⁸ İsmet Giritli, *Bosna Dramı ve Batı’nın Aldırmazlığı*, Türkiye Gazetesi, 19 Eylül 1992 s. 8

³¹⁹ Fahir Armaoğlu, *Bosna-Hersek*, Tercüman Gazetesi, 25 Nisan 1992, s. 6

³²⁰ Halil Akman, a.g.e., s.71

3.3.6.5. Bosna Hersek Politik Yapısı

Bosna Hersek'te, üç üyeli (Boşnak, Hırvat ve Sırp) ve doğrudan halk oylaması ile dört yılda bir yenilenen bir cumhurbaşkanlığı sistemi vardır. Üçlü başkanlık sisteminin başkanı, sekiz ayda bir değişir. Üçlü sistemin başkanı, devletin de başıdır. Cumhurbaşkanının başlıca görev alanları arasında, dış siyaset, büyükelçi atamaları, uluslararası anlaşmalar, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları ile koordinasyon, v.s. yer almaktadır.³²¹

Cumhurbaşkanı: Haris Silajdzic. Üç üyeli ve (sekiz ayda bir başkanı değişen) dönüşümlü cumhurbaşkanlığı sisteminin diğer üyeleri: Zeljko Komšić (Hırvat), Nebojsa Radmanović'tir (Sırp).

Yasama; Bosna-Hersek'te yasama erkinin sahibi, Saraybosna'da bulunan, iki kamaralı Parlamenterler Meclisi'dir. Her bir kamaranın (biri Sırp, biri Hırvat ve biri de Boşnak olmak üzere) bir başkanı, iki de başkan yardımcısı bulunur. Temsilciler Meclisi, iki çok üyeli birimden (28 sandalyeli Bosna Hersek Federasyonu ile 14 sandalyeli Sırp Cumhuriyeti) parti listesi oylaması yoluyla, iki yıllığına seçilmiş 42 üyeden oluşan bir organdır. Halk Meclisi'nde ise, Federasyon'un Halk Meclisi ile SC Ulusal Meclisi tarafından dolaylı olarak ve iki yıllığına seçilmiş (5 Sırp, 5 Boşnak ve 5 Hırvat olmak üzere) 15 üye görev yapar.³²²

Yürütme; ulusal hükümet; dışişleri, ekonomi ve mali politikadan sorumlu Bakanlar Kurulu tarafından temsil edilir. Bakanlar Kurulunun başkanı (yani Başbakan), cumhurbaşkanı tarafından atanır ve bu atamanın, Temsilciler Meclisi tarafından onaylanması gerekir. Bakanlar ve bakan yardımcıları, Bakanlar Kurulu Başkanı tarafından seçilir ve bu atamalar da Temsilciler Meclisinin onayına tâbidir.³²³

Anayasaya göre bakanların en fazla üçte ikisi Federasyon'dan olabilir. Her bakanın iki yardımcısı olur ve bu yardımcılar, bakan ile aynı idari bölümden olamaz.

³²¹ BH Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/bih?country=BiH#politics, ET:05.05.2013

³²² Aynı yerde.

³²³ Aynı yerde.

Bakanlar Kurulu Başkanı, bakanlar ve bakan yardımcılarını kabineyi oluşturur. Mevcut kabinede altı bakan ve 12 bakan yardımcısı görev yapmaktadır.³²⁴

Cumhurbaşkanı; Her bir idari bölümün, yürütmeye mensup bir cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısı vardır. Bosna Hersek Federasyonu Cumhurbaşkanı: Borjana Krsto'dur. (not: cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısı altı ayda bir görev değiştirir.) Sırp Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı: Rajko Kuzmanović'dir. (görev süresi 2 yıl)³²⁵

Yasama; Bosna Hersek Federasyonu Parlamentosu, iki kamaralı bir yasama organı olup, her bir kamaranın bir başkanı ve bir başkan yardımcısı vardır. Temsilciler Meclisinin 140, Halk Meclisinin ise 80 üyesi bulunur. Halk Meclisinin üye dağılımı, 30 Hırvat, 30 Boşnak ve 20 Sırp şeklindedir. Federasyon Parlamentosu üyeleri iki yıllığına seçilir. Sırp Ulusal Meclisi, tek kamaralı, 83 üyeli bir organdır. Meclis üyeleri, Sırp Cumhuriyetinde yapılan halk oylaması ile nispi temsil ilkesine göre ve iki yıllığına seçilir. Mevcut Meclis başkanı Igor Radojčić'tir.³²⁶

Yürütme; Bosna Hersek Federasyonu hükümetine başbakan ve başbakan yardımcısı başkanlık eder. Hükümet, 12 bakan ve bu bakanların yardımcılarını ile iki sandalyesiz bakandan oluşur. Sırp Cumhuriyeti hükümetine başbakan başkanlık eder ve hükümet, dört başbakan yardımcısı ve 17 bakandan oluşur.³²⁷

Yargı; Anayasa Mahkemesi dokuz üyeden oluşur: üyelerin dördü Boşnak/Hırvat Federasyonun Temsilciler Meclisi, ikisi Sırp Cumhuriyeti Ulusal Meclisi, Boşnak olmayan üçü ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi başkanı tarafından seçilir.

İdare, Temyiz ve Ceza olmak üzere üç bölümden oluşan BH Devlet Mahkemesinde 44 yerli ve yedi yabancı hakim görev yapmaktadır. Mahkemenin yetki alanı, devlet düzeyindeki kanunlarla ilgili davalar ile idari bölümlerde açılmış, BH'nin egemenliğini, siyasi bağımsızlığını ya da ulusal güvenliğini sorgulayan veya ilgili idari bölüm ya da Brcko Bölgesinin ekonomisinin ötesinde, BH ekonomisi

³²⁴ Aynı yerde.

³²⁵ Aynı yerde.

³²⁶ Aynı yerde.

³²⁷ Aynı yerde.

açısından da ciddi sonuçlar doğuran ekonomik suçlarla ilgili davaları kapsar. Mahkeme bünyesinde Mart 2005'te bir Savaş Suçları Dairesi de açılmıştır. Her idari bölümde bir Yüksek Mahkeme ile bir dizi alt mahkeme vardır. Federasyon bünyesinde kanton ve belediye mahkemeleri bulunur. Sırp Cumhuriyetinde ise beş belediye mahkemesi mevcuttur.³²⁸

Uluslararası Yönetim; Yüksek Temsilcilik (YT), Dayton Anlaşmasının sivil yönden uygulanmasını denetler. YT, geniş müdahale yetkilerine sahip olup, örneğin, Dayton anlaşması hükümlerine uymayan siyasetçileri görevden alabilmektedir. Yüksek Temsilci, Barışı Uygulama Konseyi (PIC) Yönetim Kurulu tarafından aday gösterilir ve aday gösterilen isim Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından onaylanır. Bosna Hersek'teki AGİT misyonu, demokratik değerleri teşvik etmek, insan haklarını denetleyip geliştirmek, seçimleri düzenleyip izlemek ve silah denetimi ve güvenlik önlemlerini uygulamak amacıyla, Aralık 1995'te yetkilendirildi.³²⁹

3.3.7. Sırbistan Analizi

Sırbistan; sahip olduğu tarihsel, sosyo -kültürel ve jeopolitik değer, Bosna-Hersek ile Kosova gibi etno-kültürel ve toplumsal manada çatışma temeli üzerine kurgulanmış iki ülkenin geleceğine ciddi anlamda etki etme şansına sahip olması ve AB ile Rusya arasına sıkışmış ulusal çıkarları üzerinden yapılacak bir değerlendirme neticesinde Balkan coğrafyasının en kilit ülkelerinden biri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Sırbistan, uluslararası toplum tarafından Yugoslavya'nın dağılması esnasında yaşanan kanlı iç savaşın bir numaralı sorumlusu olarak görüldüğü için, gerek iç siyasette gerekse de dış siyasette görünümü açısından bu dönemin izlerini hala bünyesinde taşımaktadır. 1999 yılında NATO uçakları tarafından başkenti bombalanmış ve eski devlet başkanı Lahey'deki Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde "insanlığa karşı suç işlemek" suçundan yargılanmışlardır. Üstelik Bosna-Hersek ve özellikle Kosova'da yaşanan gelişmeler de bu ülke topraklarında hemen yankı bulmaktadır. Zira hem Bosna'da hem de Kosova'da kayda değer bir Sırp nüfus yaşamaktadır ve hepsinin siyasal iradesi de Belgrad'dır. Bosna-Hersek'in gevşek

³²⁸ Aynı yerde.

³²⁹ Aynı yerde.

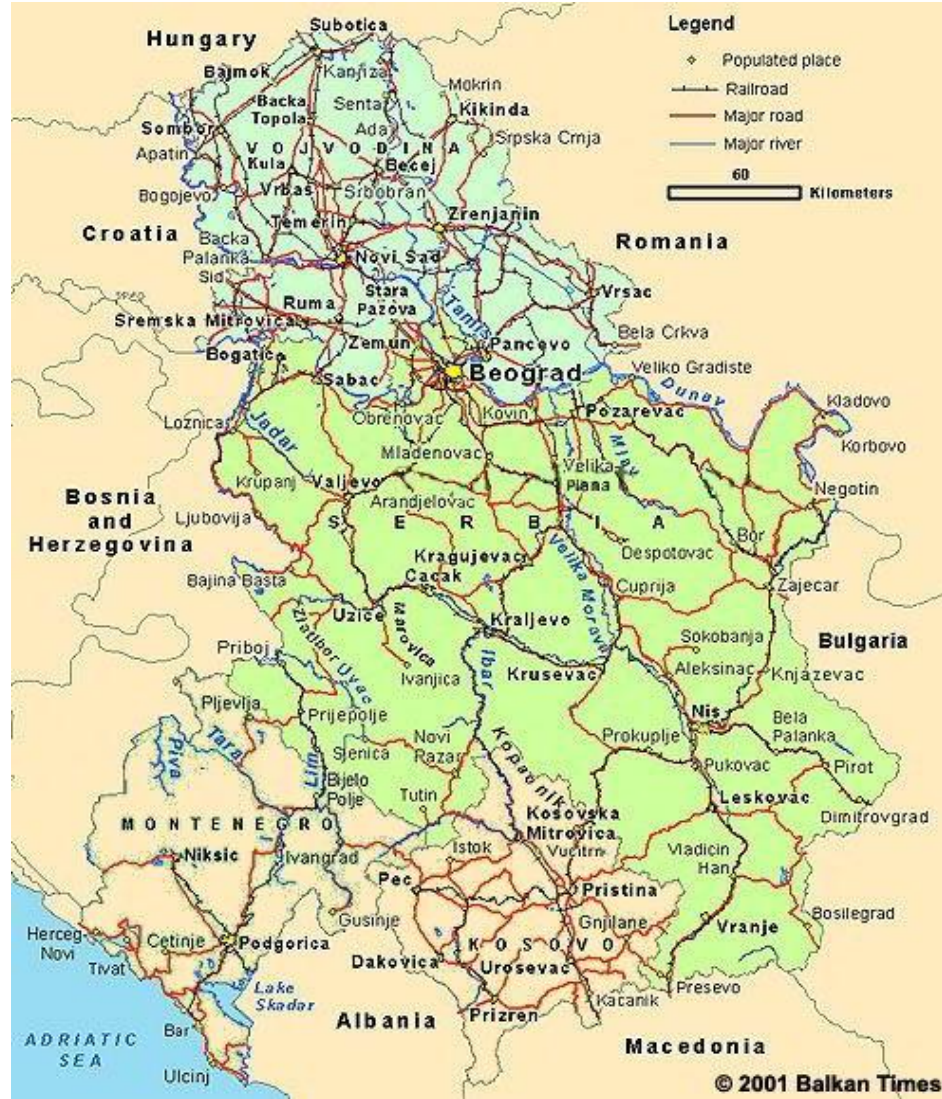
federatif yapısı içerisinde adeta kendilerine ait bağımsız bir devlet yaratmış olan Bosnalı Sırlar ile uluslararası hukuk anlamında tartışmalı bir bağımsızlık ilanında bulunan ve BM nezdinde bağımsız bir devlet olarak tanınmayan Kosova'nın kuzeyinde yaşayan Sırların anavatan Sırbistan ile olan bağlarının nasıl sürdürüleceği, Sırbistan'da bir iç politika meselesi olarak görülmekte ve tartışılmaktadır. AB yolunda ilerleyen ve üyelik sürecine resmen başlayan bir ülkenin komşu devletlere ilişkin yaklaşımı kabul edilemez olmasına karşın, Balkanlar'ın göbeğinde yeni bir yangının çıkmasına engel olabilmek ve Sırbistan'ın tamamıyla içe kapanarak Rusya'ya eklemlenmesini engelleyebilmek için AB'nin bu ülkeye karşı evrimsel bir denge mekanizması uyguladığını görüyoruz. Ne var ki, bu süreç Sırbistan'daki milliyetçi bloğun etkinliğinin azalmasını sağlayabilmiş değildir. AB'nin yaşadığı ekonomik krize paralel olarak bu ülkede de kendisini gösteren ekonomik kriz ve işsizliğin % 24 gibi çok yüksek oranlara yükselmesi, ülkede ayyuka çıkmış yolsuzluk dalgaları ile birleştiği noktada kapsayıcı bir ideoloji olan milliyetçiliğin konjonktürel yükselişine tanıklık etmemizi beraberinde getirmiştir. AB yanlısı ve Kosova Sorunu'nun müzakereler ile çözülmesi taraftarı olan mevcut cumhurbaşkanı Boris Tadic'in seçimlerden mağlup ayrılmasına neden olan en önemli gerekçe, ülkenin yaşadığı en ufak bir krizde dahi bir türlü soğutulamayan milliyetçi hezeyanların derhal harekete geçmesi ve toplumun geniş kesimlerini etkisi altına alabilmesidir. Bu bağlamda tarihsel bağları nedeniyle küresel bir güç olan Rusya'nın genelde oyun ve yaşam alanında olan Sırbistan, Rusya açısından her zaman önemli olmuştur.

3.3.7.1. Konumu

Sırbistan 44-48 kuzey enlemi ve 20-28 doğu boylamları coğrafi koordinatlarıdır. Kuzeyinde Macaristan, batısında Hırvatistan, Bosna Hersek ve Karadağ, güneyinde Makedonya ve Kosova, doğusunda Romanya ve Bulgaristan bulunur. Sırbistan'ın yüzölçümü 77.474 km² dir. Bosna- Hersek 302km, Bulgaristan

318 km, Hırvatistan 241 km, Macaristan 151 km, Kosova 352 km, Makedonya 62 km, Karadağ 124 km ve Romanya ile 476 km kara sınırı vardır.³³⁰

Harita 13: Sırbistan Haritası

Kaynak: Sırbistan haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 08.05.2013.

3.3.7.2. Nüfusu

2010 yılı verilerine göre Sırbistan'ın nüfusu, 7.292.600' dir.³³¹ Nüfusun etnik dağılımına baktığımızda; %63'ü Sırp, %17'si Arnavut, %5'i Karadağlı, %3'ü Macar, %13'ü diğer verileri ile karşılaşıyoruz.³³² Dinsel dağılımda ise; %65'i Ortodoks, %19'u Müslüman, %4'ü Roma Katolik, %1'i Protestan ve %11'i diğer olarak kaydedilmiştir.³³³

3.3.7.3. Coğrafi Özellikleri

Sırbistan'ın kuzeyinde Macaristan, batısında Hırvatistan ve Bosna Herkes, güneyinde Makedonya ve Kosova, doğusunda Romanya ve Bulgaristan bulunur. Karadağ'ın ayrılmasından sonra Sırbistan'ın deniz çıkış noktası kalmamıştır. Sırbistan'ın güçlü tarım sektörü ekilebilir toprak ve küçük çiftçi mülkiyetinin hâkimiyetinin getiricidir. Ülkedeki mevcut toprak yüzölçümünün yüzde 70'i tarım arazisidir. Toplam ekilebilir toprağın yüzde 85'i tarım arazisi olup 5.7m hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Sırbistan buğday, mısır, meyve, sebze ve bitkisel sıvı yağ üretiminde önemli rol oynamaktadır. Sırbistan mütevazı maden ve mineral kaynaklarına sahip olmakla beraber, demir, kömür ve bazı metaller bakımından zengin yatakları sınırları içerisinde barındırmaktadır. Tarihte kendi kömür rezervleriyle yetinebilen bir ülke olarak bilinen Sırbistan, NATO'nun 1999 yılındaki hava bombardımanından sonra gelen süreçte kömür çıkartma ve işleme konusunda başarılı olamamıştır.³³⁴

3.3.7.4. Sırbistan Siyasi Tarihi

8 Ekim 1912'de Balkan Savaşları patlak verdi. Sırbistan Üsküp ve Manastır'ı Osmanlı Devleti'nden ele geçirerek bu savaşlardan karlı çıktı. 28 Haziran 1914 tarihinde de Gavrilo Princip adında bir Sırpın Avusturya-Macaristan veliahtı Arşidük

³³¹ Dünya Bankası,

http://www.publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&met_y=sp_pop_totl&idim=country:SRB&dl=tr&hl=tr&q=s%C4%B1rbistan+n%C3%BCfusu

³³² The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/serbia?country=Serbia#geographyPeople, E.T: 08.05.2013

³³³ Aynı yerde.

³³⁴ Sırbistan Cumhuriyeti Ülke Raporu, *Konya Ticaret Odası, Dış Ticaret Servisi*, Ekim, Konya, 2011, s.4

Franz Ferdinand'ı bir saldırı sonucu öldürmesiyle I. Dünya Savaşı başladı. I. Dünya Savaşı'nda 1 milyonu aşkın Sırp öldü. Ancak toprak bakımından Sırbistan gene karlı çıktı. Savaşın bitiminde 1 Aralık 1918 tarihinde Yugoslavya Krallığı (Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı) kuruldu.³³⁵

Yugoslavya kurulduğu tarihten başlayarak içinde barındırdığı etnik grupların çatışmalarına sahne oldu. Yugoslavya'dan ayrılmak isteyen bazı Hırvatlar faşist eğilimli Ustaşa örgütünü kurarak terör eylemlerine giriştiler. 9 Ekim 1934'de Karacorceviç Hanedanından gelen kral I. Aleksandar bir Ustaşa militanı tarafından Fransa'da suikast sonucu öldürüldü. II. Dünya Savaşı başlayınca Yugoslavya komşularının tersine Mihver Devletlerine katılmadı. 1941 yılında Nazi Almanyası tarafından işgal edildi ve kısa bir süre içinde teslim olarak birkaç parçaya bölündü. Son Yugoslavya kralı II. Petar Londra'ya kaçtı. Slovenya'nın büyük bölümü ve Banat doğrudan Almanyaya bağlandı. İtalya daha önce hak iddia ettiği Slovenya'nın güneyi ile Dalmaçya'nın önemli bir bölümünü aldı. Karadağ'ı işgal eden İtalyan birlikleri göstermelik bir meclisle bağımsızlık ilan etti. Kosova Arnavutluk'a verildi. Vojvodina'nın büyük bölümü Macarlarca ilhak edildi. Sınırları iyice daralan Sırbistan'da kukla bir rejim başa geçirildi. Sırbistan ve Makedonya'nın geri kalan kesimi Bulgaristan'a bırakıldı. Bosna-Hersek'in bağlandığı Hırvatistan'da ise Ustaşa önderi Ante Pavelic'in yönetiminde faşist bir rejim kuruldu.³³⁶

1945 yılında kurulan ve altı Cumhuriyet (Bosna-Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Makedonya, Slovenya ve Sırbistan Sosyalist Cumhuriyetleri) ile iki özerk bölgeden (Kosova ve Vojvodina) oluşan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılma sürecine girmesi sonucu 27 Nisan 1992 tarihinde kabul edilen anayasa uyarınca Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyeti kurulmuştur. Sırbistan ve Karadağ'ın ilişkilerinin yeniden tanımlanması çerçevesinde 2002'de imzalanan Belgrad Anlaşması'nın ardından 4 Şubat 2003 tarihinde Anayasal Şart resmen kabul edilmiş, ülkenin adı Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği olmuştur. Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği'nin bir parçası olan

³³⁵ Sırbistan İslam Birliği, Sırbistan'ın Tarihi, Balkan Günlüğü, http://www.balkangunlugu.com/v3/index.php?option=com_content&view=article&id=6446:sirbistan-slam-brl-sirbistanin-tarih&catid=94:arama-celeme&Itemid=563, ET:21.05.2013

³³⁶ Sırbistan Cumhuriyeti Ülke Raporu, *Konya Ticaret Odası, Dış Ticaret Servisi*, Ekim, Konya, 2011, s.4

Karadağ, 21 Mayıs 2006 tarihinde düzenlenen referandumun ardından, 3 Haziran 2006 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Sırbistan parlamentosu ise 5 Haziran 2006 tarihinde aldığı bir kararla, Sırbistan Cumhuriyeti'nin, Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği'nin "Ardıl Devleti" olduğunu ilan etmiştir. Kosova 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlık ilan etmiştir.³³⁷

3.3.7.5. Sırbistan'ın Politik Yapısı

Sırbistan tek meclisli sisteme göre yönetilmektedir. Meclisin 250 üyesi 4 yılda bir yapılan seçimlerle belirlenmektedir.³³⁸ Sırbistan'da cumhurbaşkanı doğrudan seçim ve gizli oylama yoluyla seçilir. Cumhurbaşkanı, beş yıllık bir dönem için göreve gelir ve en fazla iki dönem hizmet edebilir. Cumhurbaşkanı, Ulusal Meclis'in de görüşünü alarak başbakanı atar.³³⁹

Yürütme; Sırbistan Hükümeti, başbakan, başbakan yardımcıları ve bakanlardan oluşur. Başbakan adayı, programını ve hükümetinin bakan listesini Ulusal Meclise sunar. Sunulan program ve liste, temsilcilerin çoğunluğunun oyu ile onaylanırsa hükümet seçilmiş olur. Başbakan, ulusal meclisin de onayıyla cumhurbaşkanı tarafından atanır ve hükümetin başıdır. Ulusal Meclis, 250 sandalyeli, tek kamaralı bir yasama organıdır. Ulusal meclis, başbakan ve bakanlar kurulunu onaylar. Milletvekilleri, parti listelerine göre ve dört yıllığına seçilir. Sırbistan'da yargı erki, asliye mahkemelerine (belediye mahkemeleri, bölge mahkemeleri, Temyiz Mahkemeleri, Yargıtay) ve özel mahkemelere (ticaret mahkemeleri, Yüksek Ticaret Mahkemesi, Yüksek Ceza Mahkemesi, İdare Mahkemesi) aittir.³⁴⁰

---

³³⁷ Aynı yerde.

³³⁸ Aynı yerde.

³³⁹ Sırbistan Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/serbia?country=Serbia#politics, s. 21.05.2011

³⁴⁰ Aynı yerde.

3.3.8. Kosova Analizi

Kosova ve Gürcistan, bu yeni Rus - Amerikan Mücadelesinin yeni Av Sahalarından ikisidir. İki güç, bu iki ülke üzerinden birbirleriyle mücadele içindedirler ve birbirlerini “avlamaya” çalışmaktadırlar.³⁴¹ Kosova, Gürcistan’daki 2003 yılındaki Turuncu Devrim’den yaklaşık 5 yıl sonra, ABD’nin yoğun desteği sayesinde Sırbistan’dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Rusya, BM Güvenlik Konseyi içinde sahip olduğu “veto yetkisini” kullanarak bağımsızlık ilanını ve Kosova’nın Sırbistan’dan ayrılışını engellemeye çalıştı. Fakat ABD’den aldığı destek ile Kosova Parlamentosu, 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlık kararı alarak Rusya’nın bu çabasını boşa çıkardı. Rusya, “Kosova Olayı”nı, ABD’nin kendisine karşı yürütmekte olduğu “Yeni Çevreleme Politikası”nın bir parçası olarak değerlendirdi. Ayrıca Rusya, Amerika’nın Kosova’da askeri üs kurmasını “savaş nedeni” olarak kabul edeceğini açıkladı³⁴².

3.3.8.1. Konumu

Balkan ülkeleri arasında en son bağımsızlığını kazanan ve en küçük kara parçasına sahip olan Kosova’nın coğrafi koordinatları 42° kuzey enlemi ve 21° doğu boylamıdır. Kuzeybatısında 79 km ile Karadağ, kuzey ve doğusunda 352 km ile Sırbistan, güneyinde 159 km ile Makedonya ve güneybatısında 112 km ile Arnavutluk ile toplam 702 km kara sınırı vardır³⁴³. Kosova’nın denizlerle bir bağlantısı yoktur.

³⁴¹ Caner Sancaktar, “Gürcistan ve Kosova, Rus-Amerikan Mücadelesinin Av Sahası”, *TASAM*, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/926/gurcistan_ve_kosova_rus_-_amerikan_mucadelesinin_av_sahasi, ET:21.04.2013

³⁴² Aynı yerde.

³⁴³ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>, ET:08.05.2013

Harita 14: Kosova Haritası

Kaynak: Kosova haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 08.05.2013.

3.3.8.2. Nüfusu

Nüfusu'nun, %92'si Arnavut, %5.3'ü Sırp ve %2.7'si diğer şeklinde yansıyan Kosova'da 2.200.000 kişi yaşamaktadır.³⁴⁴ Kosova nüfusunu oluşturan halkların dinsel inançlarına, Müslüman, Sırp Ortodoks ve Katolik olarak rastlanmış ancak net verilere yer ulaşılamamıştır.³⁴⁵

3.3.8.3. Coğrafi Özellikleri

Kosova'nın %36,5'ini havza araziler kaplamaktadır. Bu havzaları Lab, Kriva, Reka, İbar ve üst Marova'nın nehir vadileri kuşatmaktadır. Dağlık araziler ise yüzeyin %37'sini oluşturur. Arnavutluk'un kuzeyinden itibaren Kosova'nın güney sınırını çepeçevre kuşatan Sharri dağları (2640 m), batı kesiminde yine Arnavutluk'tan gelip, Karadağ içlerine kadar ilerleyen Bjeshket ve Nemuna dağları (2656 m), kuzeyde Sırbistan'dan uzanan Kapaonik dağları (2000 m) bulunur. Ayrıca

³⁴⁴

Kosova

Ülke

Bilgileri,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/kosovo?country=Kosovo#geographyPeople, ET:27.08.2011

³⁴⁵ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>, ET:08.05.2013

güneydoğu kesiminde yine sıra sıra ilerleyen tepeler bulunmaktadır. Kosova'nın iç kesimlerinde deniz seviyesinden yükseklik ortalama 500–600 m civarındır.³⁴⁶

Kosova'nın en büyük nehirleri İbar, Beyaz Drina, Lepenci, Sitnitza ve Binça Morava'dır. Bunlardan Beyaz Drina Adriyatik denizine, İbar ve Binça Morava Karadeniz'e, Lepenci de Ege denizine dökülmektedir. Gazivoda, Batllava ve Badovc yapay gölleri; Obiliç, Priştina ve Mitrovitza'daki içme suyu ve sulama ihtiyaçlarını karşılamanın yanında termoelektrik enerji elde etmek için kurulmuştur. Ormanlar meşe, kayın, kozalaklı ağaç ve kestane ağaçlarından oluşmaktadır. Su kaynakları yanında Kosova, zengin madenlere sahiptir.³⁴⁷

3.3.8.4. Kosova Siyasi Tarihi

1992 yılına gelindiğinde Yugoslavya Federal Cumhuriyetinden Bosna-Hersek, Slovenya, Hırvatistan bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Daha sonra Sırbistan ve Karadağ kendi aralarında yeni bir Yugoslavya Cumhuriyeti kurmuşlardır. Bu kurulma esnasında Kosova ve Voyvodina'da bu cumhuriyetler içerisinde özerk bölge olarak yer almışlardır.³⁴⁸

Kosova, 10 Haziran 1999 tarih ve 1244 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) Kararı ile kurulan Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetimi (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo- UNMIK) tarafından idare edilmekte iken, UNMIK bünyesinde kurulmuş olan Geçici Özyönetim Kurumları Meclisi, 17 Şubat 2008 tarihinde uluslararası toplumun desteklediği Ahtisaari planına istinaden Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmiştir. 2 Temmuz 2012 tarihinde Viyana'da toplanan Uluslararası Yönlendirme Grubu (UYG), USO'yu kapatma ve gözetimli bağımsızlığı sona erdirme kararı almıştır. UYG son kez 10-11 Eylül 2012'de toplanmış ve gözetimli bağımsızlığı sona erdirmiştir. Kosova

³⁴⁶ Coğrafi Konum, *Kosova Bağımsızlık Yolunda*,
<http://kosova.ihh.org.tr/genel/cografikonum/cografikonum.html>, ET:01.05.2013

³⁴⁷ Aynı yerde.

³⁴⁸ Burak Tangör, "Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri", Cilt 1, *Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s.97

parlamentosu tam bağımsızlık öncesinde yerine getirilmesi gereken bazı anayasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir.³⁴⁹

3.3.8.5. Kosova'nın Politik Yapısı

Kosova 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan etti ve egemenliği ABD ve bazı AB ülkelerinin de aralarında yer aldığı bir takım ülkeler tarafından tanındı. Sırbistan, Rusya ve bağımsızlık ilanının meşruiyetine karşı çıkan diğer ülkeler onu Sırbistan'ın bir eyaleti olarak görmeye devam ediyorlar.

BM'nin 1244 sayılı Kararıyla Kosova, placed Kosovo under the civilian control of the Birleşmiş Milletler Kosova İdari Misyonu'nun sivil idaresi altına alındı. Eyalette güvenliği NATO güdümlü bir uluslararası barış gücü olan KFOR sağlıyor. 18 Şubat'ta AB, polis ve yargı işlevlerinin yanı sıra kurum inşasında yardımcı olmak üzere Kosova'ya gönderilecek bir misyonu onayladı. Ağustos 2008'de Kosova anayasasının kabulü sonrasında, BM misyonu personel sayısında %70'e varan bir küçülme ve yetkilerinin büyük kısmının Kosova hükümeti veya EULEX adlı AB misyonuna devredilmesini içeren bir yeniden yapılandırmadan geçti.³⁵⁰

Kosova'nın yeni anayasası 9 Nisan 2008'de kabul edildi ve 15 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girdi. Anayasada Kosova hukukun üstünlüğüne dayanan çok ırklı bir toplum olarak tanımlanıyor ve güçlerin ayrılığı şart koşulmaktadır. Bu anayasa ile Kosova'nın toprak bütünlüğü onaylanıyor, Arnavutça ve Sırpça resmi diller olarak tanımlanıyor, uluslararası örgütlere katılım öngörülüyor ve başka bir devletle herhangi bir şekilde birleşme reddediliyor.³⁵¹

3.3.9. Hırvatistan Analizi

AB için 3 Ekim 2005'te Türkiye'yle aynı anda müzakerelere başlayan Hırvatistan, Birliğin en yeni üyesi olacaktır. Hırvatistan'ın AB ile bütünleşme sürecinin iki aşamadan geçtiği söylenebilir. Birinci aşama 2000'li yılların başına

³⁴⁹ *Kosova'nın Siyasi Görünümü*, TC Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/kosova-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, ET:21.05.2013

³⁵⁰ Kosova Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/kosovo?country=Kosovo#politics, ET:22.05.2013

³⁵¹ Aynı yerde.

kadar olan, ikinci aşama ise 2000’li yılların başından günümüze devam eden aşamadır. Birinci aşamada da Hırvatistan’ın AB’ye üyelik hedefi dile getirildi, ancak daha çok sözde kaldı. Birlik ile bütünleşme doğrultusundaki asıl adımlar 2000 sonrasında atıldı. Ancak AB ile bütünleşmenin bu aşaması da zorluklarla geçti. Her şeyden önce bazı Hırvat politikacılar AB’den gelen eleştirileri “Hırvat karşıtlığı” veya “ülkenin içişlerine karışma” olarak algılamaya devam etti.³⁵² Küresel bir güce üye olacak Hırvatistan’ın jeopolitiği şüphesiz önem kazanacaktır.

3.3.9.1. Konumu

Doğuda Sırbistan’la 241 km, güneydoğuda Bosna-Hersek’le 932 km, kuzeybatıda Slovenya’yla 455 km, kuzeydoğuda Macaristan’la 329 km ve güneyde Karadağ’la 25 km kara sınırı olan³⁵³ Hırvatistan’ın, Adriyatik Denizi’ne de kıyısı vardır. Hırvatistan konum itibariyle Orta ve Güneydoğu Avrupa’nın kesişim bölgesinde bulunur.³⁵⁴ 42°-47° kuzey paralelleri ile 13°-20° doğu meridyenleri arasında bulunan ülkenin en güneyde kalan bölümü Bosna-Hersek’in Neum kentinin araya girmesi nedeniyle ülkenin geri kalanıyla kara bağlantısına sahip değildir.³⁵⁵

³⁵² Erhan Türbedar, “Hırvatistan’ın AB Üyelikine Yeşil Işık”, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, TEPAV, Haziran, 2011, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1309349196-8.Hırvatistan_in_AB_Uyelikine_Yesil_Isik.pdf, , ET:08.05.2013

³⁵³ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html>, ET:08.05.2013

³⁵⁴ Hırvatistan, Türkçe bilgi, <http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/h%C4%B1rvatistan>, ET:27.08.2011

³⁵⁵ Hırvatistan Ülke Bilgileri, Setimes.com. http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/croatia?country=Croatia#geographyPeople, ET:27.08.2011

Harita 15: Hırvatistan Haritası

Kaynak: Hırvatistan haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 08.05.2013.

3.3.9.2. Nüfusu

2009 verilerine göre ülkenin nüfusu 4.489.409'dur.³⁵⁶ Hırvatistan'ın etnik yapısına bakıldığında %89.6'sı Hırvatlardan oluşmaktadır. Ardından%4.5 Sırlar ve % 5.9 oranıyla diğerlerinden oluşmaktadır.³⁵⁷ Ayrıca Hırvatistan'ın dinsel dağılımı %87.8 ile Roma Katolikleri, %4.4 ile Ortodoks, %1.3 ile Müslüman, %0.4 ile Protestan ve %6.1 'da diğerleridir.

³⁵⁶ Hırvatistan Ülke Rehberi, All.net., <http://www.ulkeler.net/hrvatistan.htm>, E.T: 08.05.2013.

³⁵⁷ Aynı yerde.

3.3.9.3. Coğrafi Özellikleri

Hırvatistan toprakları; Dalmaçya, I. Dünya Savaşı öncesinde Avusturya toprağı olan Istria'nın büyük bölümü ve eskiden Macaristan'a ait olan Slovenya topraklarını içine alır. Doğuda Tuna, Drova ve Sava ırmakları arasında kalan verimli ovalardan başlayıp, batıda Adriya Denizi boyunca Karadağ'a kadar bir hilal şeklinde uzanır. Dinar Alpleri güneybatı topraklarını engemelendirir. Dalmaçya kıyıları açıklarında kıyıya paralel birçok ada vardır. Istria Yarımadası ile Dalmaçya kıyılarında Akdeniz iklimi hüküm sürer. Buralarda yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. İç kesimler ve dağlık bölgelerde iklim daha serttir. Madenler: Medjimurjo ve Slovenya'da petrol, Dalmaçya'da ise kömür ve boksit yatakları vardır. Bitki örtüsü ve hayvanlar: Ülke topraklarının %37'si ormanlarla kaplıdır. Kıyı bölgesinde yaygın olarak maki örtüsü görülür. Ormanlarda çok çeşitli yabani hayvan yaşar.³⁵⁸

3.3.9.4. Hırvatistan Siyasi Tarihi

Balkanlar'a VII. yüzyılda yerleşen Hırvatlar, X. asrın sonunda bağımsız bir devlet kurmuşlar ve bugünkü Hırvatistan, Slovenya, Dalmaçya, Bosna topraklarının bir kısmını içine alan bölgelere egemen olmuşlardır.³⁵⁹ Ancak, bu devlet varlığını 1102'ye kadar sürdürebilmiş ve bu tarihten itibaren toprakları önce Macaristan Krallığı'na, daha sonra da Habsburg İmparatorluğu'na dâhil olmuştur. I. Dünya Savaşı'na kadar bu İmparatorluk yönetiminde kalmıştır. Bugünkü Hırvatistan toprakları, 1867'den itibaren ikili monarşi hâlini alan ve "Avusturya- Macaristan İmparatorluğu" olarak anılmaya başlayan Alman krallık hanedanlığı Habsburg'un sınırları içinde uzun süre kalmıştır. Bu şekilde Hırvatlar Alman kültürüyle nesiller yetiştirmiştir. Diğer taraftan 1918'de kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın yıkılması amacıyla örgütlenen Hırvat Ustaşalar, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Hitler'in en yakın müttefikleri arasında yer almışlardır. 1945 yılında komünist Tito Yugoslavya'sı resmî olarak kurulunca, Ustaşaların çoğu Almanya'ya göç etmek

³⁵⁸ Hırvatistan, Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/hrvatistan.htm>, ET: 01.05.2013

³⁵⁹ Hırvatistan, TC. Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=H%C4%B1rvatistan>, ET: 01.05.2013

zorunda kalmıştır. Günümüzde Almanya’da bulunan güçlü Hırvat lobisinin kaynağı buna dayanmaktadır.³⁶⁰

Hırvatistan'da da öncü Slovenya’yla eşzamanlı olarak 1990 Mayıs'ında çok partili seçimler ve ülkenin egemenliğini yasalaştıran anayasa değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Seçimleri Franjo Tudjman önderliğindeki Hırvat Demokratik Birliği (HDB) kazanıp parlamentodaki çoğunluğu sağladı. Franjo Tudjman 1990’da Hırvatistan Cumhurbaşkanı seçildi.³⁶¹

3.3.9.5. Hırvatistan Politik Yapısı

Hırvatistan Cumhuriyeti, Batı ve Orta Avrupa'daki çoğu ülke gibi parlamenter bir demokrasidir. Anayasasının 2000 yılının Kasım ayında değiştirilmesinin ardından, yarı-başkanlık sisteminden tamamı ile parlamenter sisteme geçilmiştir.³⁶²

3.3.10. Karadağ Analizi

Eski Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetini oluşturan altı cumhuriyetten (Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya ve Sırbistan Sosyalist Cumhuriyetleri) biri olan Karadağ, Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra 2006 yılına kadar Sırbistan ile Sırbistan-Karadağ adı altında esnek bir federasyon çatısında bir arada kalmıştır. Karadağ, 21 Mayıs 2006 tarihinde yapılan referandumda çıkan % 55,5'lik evet oyu ile bağımsız olma kararı almış ve 3 Haziran 2006'da referandumdan çıkan sonuca dayanarak Karadağ Parlamentosu tarafından alınan kararla bağımsızlığını ilân etmiştir.

3.3.10.1. Konumu

Karadağ, 42-30 kuzey enlemi ve 19-18 doğu boylamları arasında yer almaktadır. Doğu Arnavutluk’la 172 km ve Kosova’yla 79 km, kuzeyinde Sırbistan’la 124 km, batısında Hırvatistan’la 25 km, Bosna-Hersek’le 225 km,

³⁶⁰ Ercan Durdular, “Hırvatistan Cumhuriyeti”, *Bilgi, TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi*, Sayı: 6, Şubat 1993, s. 55.

³⁶¹ Hırvatistan, TC. Ekonomi Bakanlığı, aynı yerde.

³⁶² Hırvatistan Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/croatia?country=Croatia#politics, ET:03.05.2013

güneyinde de Adriyatik Denizi'yle 293³⁶³ km sınır vardır. Ülkenin yüz ölçümü 13.938 km² dir.³⁶⁴

Harita 16: Karadağ Haritası

Kaynak: Karadağ haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 08.05.2013.

3.3.10.2. Nüfusu

2010 yılı verilerine göre ülkenin nüfusu 631.490'dır.³⁶⁵ %43'ü Karadağlı, %32'si Sırp, %5.5'i Boşnak, %5.3'ü Arnavut ve 3.7'si diğer olarak verilen ülke

³⁶³ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mj.html>, ET:09.05.2013

³⁶⁴ Karadağ Ülke Bilgileri, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/montenegro?country=Montenegro#geographyPeople, E.T: 09.05.2013.

³⁶⁵ Dünya Bankası http://publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&met_y=sp_pop_totl&tdim=true&dl=tr&hl=tr&q=d%C3%BCnya+n%C3%BCfusu#!ctype=l&strail=false&bcs=d&nslm=h&met_y=sp_pop_totl&scale_y=li

nüfusunun, %74.2'si Ortodoks, % 17.7'si Müslüman, %3.5'i Katolik, %1'i Ateist ve %3.6'sı diğer olarak kayıtlara geçmiştir.³⁶⁶

3.3.10.3. Coğrafi Özellikleri

Karadağ arazi olarak oldukça değişken; kuzeye doğru zengin verimli ovalar; doğuya doğru, kireçli dağ sıraları ve havzalar; güneydoğuya doğru, eskiçağlardan kalma dağlar ve tepeler; güneybatıya doğru çok yüksek kıyı şerididir. En yüksek noktası Daravica olmakla birlikte yüksekliği 2.656 m.'dir. Karadağ iklimsel olarak; kuzeyde, karasal iklim (kışlar soğuk, yazlar sıcak, nemli ve eşit dağılımlı yağışlı); orta kesimlerde, karasal iklim ve Akdeniz iklimi; güneye doğru, kıyı şeridi boyunca Adriyatik iklimi, iç kesimlerde ise sıcak ve kurak yaz ve sonbahar mevsimleri ile ağır kar yağışlı kışlar olarak geçmektedir. Ülke doğal kaynakları olarak; petrol, gaz, kömür, antimon, bakır, kurşun, çinko, nikel, altın, pirit, krom, hidroelektrik potansiyeli olan sulardır³⁶⁷.

3.3.10.4. Karadağ Siyasi Tarihi

Karadağlılar, kendi siyasi örgütlenmelerinin temelinin VII. asrın başlarında, "Duklja" isimli toplumsal örgütlenmenin belirmesiyle atıldığını savunmaktadır. Sırp'lar ise bu yöndeki Karadağ tarihini "sonradan üretilmiş" olarak görmektedir. Duklja 1042 yılında Bizans İmparatorluğu tarafından bağımsız devlet olarak tanınmıştır. Daha sonra "Zeta" olarak adlandırılan bu devletin en meşhur yöneticisi, 1082-1101 yılları arasında iktidarda kalan Bodin'dir. Bodin'in dışında Balsic, Crnojeviç ve Petrovic Hanedanlıkları, Karadağ'ın tarihteki en önemli yöneticileridir.³⁶⁸

1945'ten itibaren Karadağ, kurulan federal Yugoslavya cumhuriyetlerinden biri olarak tekrar anılmaya başlamıştır. Komünist lider Josip Broz Tito'nun kurucusu

---

n&ind_y=false&rdim=country&idim=country:MNE&ifdim=country&tdim=true&hl=tr&dl=tr, ET:09.05.2013

³⁶⁶ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mj.html>, ET:09.05.2013

³⁶⁷ Karadağ Ülke Bilgileri, http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/montenegro?country=Montenegro, ET: 02.05.2013

³⁶⁸ Erhan Türbedar, *Büyük Finale Doğru Karadağ*, 23.02.2006, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat11=23&ID=980>, ET:02.01.2013

olduğu Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından, Sırbistan ile beraberliğe devam eden tek cumhuriyet Karadağ olmuştur. 1 Mart 1992'de Karadağ'da düzenlenen halkoylamasında, oy hakkını kullananların yüzde 95,5'i, Sırbistan ile bir arada kalınmasını talep etmiştir.³⁶⁹

Karadağ, 21 Mayıs 2006 günü yapılan referandumda çıkan % 55,5'lik evet oyu ile ise bağımsız olma kararı alarak Sırbistan'dan ayrılma yönünde önemli bir adım atılmıştır. 3 Haziran 2006'da ise Karadağ Parlamentosu, referandumda çıkan sonuca dayanarak Karadağ'ın bağımsızlığını ilân etti.³⁷⁰

3.3.10.5. Karadağ'ın Politik Yapısı

Karadağ'da cumhurbaşkanı seçimi, genel ve adil bir oy kullanma hakkı temeline dayalı olarak, doğrudan seçim ve gizli oylama esaslarına göre yapılır. Cumhurbaşkanı üst üste en fazla iki kez seçilebilir. Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkileri arasında şunlar vardır: Devleti yurtiçi ve yurtdışında temsil etmek; kanun hükmünde kararnameleri onaylamak; yeni bir meclis oluşturulması için seçim çağrısı yapmak; meclis üyelerine başbakan, anayasa mahkemesi başkanı ve yargıç adayları önermek; meclisi referandum kararı almaya çağırarak v.b. Cumhurbaşkanı aynı zamanda Yüksek Savunma Konseyi üyesidir.³⁷¹

Yürütme; Karadağ Hükümeti, cumhuriyetin iç ve dış işlerinden sorumludur. Başbakan, hükümetin başıdır ve onaylanması için meclise, Hükümet Programı ve üyelerini içeren bir liste sunar. Yasama; Karadağ Parlamentosu, 75 sandalyeli, tek kamaralı bir organdır. Cumhurbaşkanı ve iki yardımcısı ile hükümet üyelerini seçen milletvekillerinin görev süresi dört yıldır. Hükümet, meclise karşı doğrudan sorumludur. Kararlar, salt çoğunluk esasına dayanır. Yargı; Karadağ'da yargı erki yerel mahkemelerdedir. Anayasa ve yasalara uygunluk ilkesinin korunması, bu korumanın Federal Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkileri dışında kalması ve

³⁶⁹ http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/50333274.stm, ET:02.01.2013

³⁷⁰ Aynı yerde.

³⁷¹ Karadağ Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/montenegro?country=Montenegro#politics, ET:21.04.2013

başka bir yasal çözüm belirtilmemesi halinde, her bir cumhuriyetin anayasası ile güvence altına alınmış Anayasa Mahkemesi'nin sorumluluğundadır.³⁷²

3.3.11. Makedonya Analizi

Yugoslavya'nın dağılması sürecinde en sancısız ve kansız ayrılığı yaşayan Makedonya bu hususta oldukça şanslı bir konumdaydı. Ayrılık süreci sancılı olmasa da içerisinde barındırdığı etnik çeşitlilik Makedonya'yı Osmanlı'dan günümüze benzer sorunlarla uğraştırmıştır.³⁷³ Bu sorunlar kimi zaman azalma gösterse de örneğin Tito Dönemi genellikle patlamaya hazır bir volkan konumundaydı. Bağımsızlık sonrası etnik sorunların yanı sıra Makedonya'nın günümüzde dahi çözülemeyen bir isim sorunu bulunmaktadır. Yunanistan ile yaşadığı bu sorun Makedonya'nın uluslararası platformlarda kullanmayı tercih ettiği isim olan Makedonya Cumhuriyeti yerine Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya şeklinde kabul edilmesine neden olmaktadır. Ama bu durum son yıllarda değişiklik göstermekte belli başlı ülkeler Makedonya'yı doğrudan bu isim ile tanımaya başlamaktadır.³⁷⁴

3.3.11.1. Konumu

Balkan yarımadasının ortasında yer alan Makedonya, Coğrafi konumu 41-50 kuzey enlemi ve 22-00 doğu paralelleri arasında kalmaktadır.³⁷⁵ Kuzeyde 62 km ile Sırbistan ve 159 km ile Kosova, batıda 151 km ile Arnavutluk, güneyde 246 km ile Yunanistan, doğuda 148 km ile Bulgaristan ile komşudur. Toplamda 25.731 km² yüz ölçümüne sahiptir.³⁷⁶

³⁷² Aynı yerde.

³⁷³ “Makedonya’da Etnik Sorunların Tarihsel Gelişimi ve Günümüze Yansımaları”, <http://akademikperspektif.com/2013/05/03/makedonyada-etnik-sorunlarin-tarihsel-gelisimi-ve-gunumuze-yansimalari/>, ET:09.05.2013

³⁷⁴ Aynı yerde.

³⁷⁵

Makedonya	Ülke	Bilgileri,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/macedonia?country=Macedonia , ET:09.05.2013		

³⁷⁶ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>, ET:09.05.2013

Harita 17: Makedonya Haritası

Kaynak: Makedonya haritası, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, E.T: 08.05.2013.

3.3.11.2. Nüfusu

2.087.171 nüfusunun, %66.5'ini Makedonlar, %25.2'sini Arnavutlar, %3.9'unu Türkler, %2.7'sini Rumenler, %1.8'ini Sırp lar ve %2.2'sini diğer oluşturmaktadır. Dinsel olarak incelendiğinde; %64.7'sini Makedon Ortodoks, %33.3'ünü Müslüman, %0.37'si Hıristiyan ve %1.63'ü diğer olarak kayıtlara geçmiştir.³⁷⁷

3.3.11.3. Coğrafi Özellikleri

Genellikle engebeli araziden oluşan Makedonya topraklarında, iyi şekilde sulamacılık yapılarak Avrupa'da sebze ve meyvecilikte söz sahibi olunmuştur. Başlıca tarım ürünleri; Buğday, üzüm, mısır, patates, pamuk tütün susam, haşhaş,

³⁷⁷ Aynı yerde.

pirinç ve eriktir. Dağlık bölgelerde hayvancılık ve göllerde de balıkçılık yapılmaktadır.³⁷⁸

3.3.11.4. Makedonya Siyasi Tarihi

Yugoslavya'nın geri kalmış Cumhuriyetlerinin en küçüğü ve fakiri olan Makedonya, iktisadi ve siyasi bakımdan tek başına varlığını sürdürebilecek durumda değildi. Bu nedenle, Yugoslavya'nın geleceğine ilişkin tartışmalarda Makedonya'nın tercihi birlik içinde kalma şeklindeydi. Makedon liderliği, mevcut anlaşmazlıkların giderilmesi için Yugoslavya Cumhuriyetlerinin gevşek bir federasyon çatısı altında toplanmasını zorunlu görüyordu. Makedonya'da 1990'ın sonunda yapılan çok partili ilk genel seçimler sonrasında, komünistlerin azınlıkta olduğu bir koalisyon hükümeti oluşturulurken, Makedonya'nın hassas dengelerinin bilincinde olan ve milliyetçiliğe karşı ulus-ötesi bir söylemi öne çıkaran eski Makedonya Komünist Partisi Genel Sekreteri Kiro Gligrov Cumhurbaşkanı seçildi.³⁷⁹

Yugoslavya'nın 1991'de alevlenen iç çekişmelerinde Makedonya, genelde uzlaşmacı ve ılımlı bir siyaset takip etti. Makedonya'nın çıkarlarını federasyon içinde kalınarak daha iyi korunacağına düşüncesi toplumda genel kabul görüyordu. Ancak Makedonya'nın, Yugoslavya'nın diğer Cumhuriyetlerinde yaşanan gelişmelere daha fazla seyirci kalamayacağı da açıktı. Slovenya ve Hırvatistan'ın 1991 Haziran ayında bağımsızlıklarını ilan ederek Federasyondan ayrılmaları ve hemen ardından patlak veren çatışmalar Makedonya'da Sırp hegemonyası altına girme kaygısı yarattı. Makedonya liderliği ülkenin geleceğini belirlemek için halk oylaması yapmayı kararlaştırdı. 8 Eylül 1991'de, Arnavut azınlığın boykot ettiği referandumda, oylamaya katılanların %90'ı tercihlerini bağımsızlıktan yana kullandı.³⁸⁰

3.3.11.5. Makedonya Politik Yapısı

Makedonya yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrılığı ilkesine dayalı parlamenter bir demokrasidir. Anayasa ülkenin en yüksek yasasıdır. Cumhurbaşkanı

³⁷⁸ Dünya Coğrafyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/makedonya.htm>, E.T: 09.05.2013.

³⁷⁹ Serap Tamzaralı, "Makedonya Cumhuriyeti", *Bilgi, TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi*, Sayı: 6, Ankara Şubat 1993, s. 49.

³⁸⁰ Aynı yerde.

beş yıllık bir dönem için halkoyu ile seçilir. Cumhurbaşkanı başbakanı atar. Kabine ya da bakanlar kurulu Sobranje'de salt çoğunluk göre seçilir.³⁸¹

3.3.12. Slovenya Analizi

Aralık 1992'de Avrupa devletleri Slovenya'yı resmen tanıdı. İtalya ile eski anlaşmazlıkların giderilmesinden sonra Slovenya, Haziran 1996'da AB ile aday üyelik anlaşması imzalamış ve 2004 yılında tam üye olmuştur. Bu bağlamda bağımsızlığını kazandığı tarihten bu yana uluslararası örgütlerde işbirliği ve ortaklık ile jeopolitiğine önem kazandırmaktadır.

3.3.12.1. Konumu

46-03 kuzey enlem ve 14-30 doğu paralelleri arasında bulunmaktadır.³⁸² Slovenya, batısında İtalya ile 199km, güneybatısında Adriyatik Denizi'ne 46.6 km, güney ve doğusunda Hırvatistan'la 455 km, kuzeydoğusunda Macaristan'la 102 km ve kuzeyinde Avusturya'yla 330 km'lik sınır hattına sahiptir. Toplam yüzölçümü ise, 20.273 km²'dir.³⁸³

³⁸¹ Makedonya Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/macedonia?country=Macedonia#politics, ET:03.05.2013

³⁸² Halil Akman, a.g.e., s. 176

³⁸³ Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/si.html>, ET:09.05.2013

Harita 18: Slovenya Haritası

Kaynak: Slovenya haritası, <http://www.turkiye-rehberi.net/harita/Slovenya-Haritas%C4%B1>, E.T: 08.05.2013.

3.3.12.2. Nüfusu

1.992.690 nüfusu ile Slovenya, içerisinde %83.1'lik Sloven, %2'lik Sırp, %1.8'lik Hırvat, %1.1'lik Boşnak ve %12'lik diğer halklardan insan barındırmaktadır. Dinsel kimlik bazında ise, %57.8 Katolik, %2.4 Müslüman, %2.4 Ortodoks, %0.9 Hıristiyan ve %36.5 diğer verilerine ulaşılmıştır.³⁸⁴

3.3.12.3. Coğrafi Özellikleri

Topraklarının büyük kısmı dağlık olan Slovenya, Orta Avrupa'nın göbeğini Trieste Limanı ile Adriyatik denizine bağlamaktadır. Bölgenin önemli yükseltileri arasında Avusturya sınırı boyunca uzanan Karawanke Dağları ve güneyde ve güneydoğuda Komnik Dağları yer alır. Ülke ekonomisi tarıma dayalıdır. Başlıca

³⁸⁴ Aynı yerde.

tarım ürünleri tahıl, patates ve çeşitli meyvelerdir. Ormancılık ve hayvancılık da önemli gelir kaynaklarıdır. Sanayi alanında metalurji ve dokumacılık gelişmiştir. Kış sporları ülkeye çok sayıda turist çeker. Bu yüzden turizm önemli gelir kaynakları arasında yer alır.³⁸⁵

3.3.12.4. Slovenya Siyasi Tarihi

Tito'nun 1980'de ölmesi Yugoslavya'yı lidersiz ve başsız bırakmıştır. Karizmatik ve saygın liderin yokluğunda, Yugoslavya başkanlığın her yıl dönüşümlü olarak bir üyeye geçtiği dokuz kişilik bir konsey tarafından yönetildi. Bu mutabakat sağlanamayacak başkanlık sistemi merkezi hükümeti zayıflattı ve cumhuriyetler ile özerk bölgelerin hükümetlerinin güçlenmesini sağladı. Sloven liderler 80'li yıllar boyunca ekonomik sebeplerle Yugoslavya'dan ayrılmaya çalışmışlardır. 1989 yılının ortalarında Slovenya'da baş gösteren Komünist Parti'den Sosyal Demokrat Parti'ye geçiş olayı ilk defa plüralizmin Yugoslavya'da ortaya çıkmasına sebep oldu.³⁸⁶

Slovenya'da ilk çok partili seçimler sonucu iktidara gelen siyasi çizgisi demokrat olan parti koalisyonları önce siyasi yapıda demokratikleşme hedefini gerçekleştirdiler. Daha sonra serbest piyasaya geçiş reformlarını tamamladılar, kendilerini AB'ye uygun hale getirmeye çalışıyorlardı. Bu sırada meydana gelen çekişmeler, asıl hedef olan bağımsız ve AB'ye üye Slovenya için ortam oluşturdu. Slovenya, ülkesinde bağımsızlık referandumu düzenleyerek amacına giden yolda en son hamleyi gerçekleştirdi. Referandumun sonucu hiç şaşırtıcı değildi: federasyon birimlerinden en gelişmiş ve zengini olan, Avrupa'ya dinî/ kültürel yakınlığı ile bilinen Katolik Sloven halkı % 88,5 oy oranıyla bağımsızlığa "evet" dedi.³⁸⁷

25 Haziran 1991 tarihinde Slovenya bağımsızlığını ilan etti. Ülkede bulunan ve Yugoslav ordusuna ait olan kışla, Sloven tarihinin bu en önemli günlerinden birinin hemen sonrasındaki sabah, Belgrad'tan gelen direktiflerle Slovenya'nın federasyondan ayrılmaması için harekete geçti. Avrupa Topluluğu

³⁸⁵ Slovenya, Dünya Coğrafyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/slovenya.htm>, E.T: 09.05.2013.

³⁸⁶ http://www.biography.ms/History_of_Bosnia_and_Herzegovina.html#Bosnian_War., ET:01.05.2013

³⁸⁷

http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Legal_Cooperation/Police_And_Internal_Security/OHRID%20Agreement%2013august2001.Asp, ET:01.05.2013

Slovenya ile Sırbistan arasındaki savaş sırasında Yugoslavya'ya, Yugoslavya Ulusal Ordusu ile Slovenya arasında ateşkes sağlamak üzere o sıradaki, bir önceki ve bir sonraki dönem başkanı ülkelerin dışişleri bakanlarını göndermiştir. Ancak, Slovenlerin kararlılığı karşısında, bu diplomatik girişim başarısız olmuştur. On günün ardından savaş sona erdi ve Yugoslav birlikleri Slovenya'yı terk etti.³⁸⁸

3.3.12.5. Slovenya Politik Yapısı

23 Aralık 1991 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Slovenya Anayasası'na göre; Cumhurbaşkanı halk tarafından, en fazla iki defa ve beş yıllık dönemler için seçilebilmektedir. Son Cumhurbaşkanlığı seçimleri 2007 yılının sonunda gerçekleştirilmiş olup; Dr. Danilo Türk, 22 Aralık 2007 tarihinde yemin ederek görevine başlamıştır.³⁸⁹

Slovenya Parlamentosu, biri 90 üyeli Ulusal Meclis, diğeri 40 üyeli Ulusal Konsey'den oluşan iki kanatlı bir yapıya sahiptir. İşçi, işveren, tarım sektörü gibi çeşitli çıkar gruplarını temsil eden Ulusal Konsey, kanunları yeniden görüşülmek üzere Ulusal Meclis'e geri gönderme yetkisine sahiptir. Ulusal Meclis seçimleri dört yılda bir düzenlenmekte olup; Slovenya Cumhuriyeti tarihindeki ilk erken genel seçimler, 4 Aralık 2011 tarihinde yapılmıştır.³⁹⁰

³⁸⁸ <http://www.fco.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcenlerate/ShowPage&c=Page&cid=1007029394725.html>, ET: 01.05.2013

³⁸⁹ *Slovenya'nın Siyasi Görünümü*, TC.Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/slovenya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, ET: 01.05.2013

³⁹⁰ Aynı yerde.

SONUÇ

Yeryüzünün çok yönlü araştırılması demek olan jeopolitik, aynı zamanda siyasi coğrafya ile büyük ölçüde benzerlik gösterir. Jeopolitik, siyasi coğrafya ile birlikte şekillenen fakat ondan özellikle politika üretme aracı olarak kullanılması nedeniyle ayrılan ve XX. asrın başından itibaren Kullanımı son derece popüler olan bir kavramdır. XX. asrın ilk yarısında altın çağını yaşayan jeopolitik, yüzyılın sonuna doğru artan bir şekilde eleştiriye maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin olmasına rağmen jeopolitik her zaman önemini korumuş ve bununla birlikte farklı bakış açılarıyla birlikte kuramsal anlamda da gelişmiş ve gelişmeye devam etmektedir.

Tez çalışmasında jeopolitik ve jeopolitik kuramları irdelenmiştir. Bu çerçevede Balkan coğrafyası analiz edilmiştir. Balkan coğrafyası tarih boyunca birçok kavim, ulus ve orduların istila ve kitlesel göçüne hedef olmuştur. İstilacılar ve göçmenler, genellikle Boğazlar ve Trakya'dan; Güney Rusya ve Aşağı Tuna vadisinden ve Avusturya ve Macaristan'dan bölgeye girmişlerdir. Bu istila ve göçlerin bıraktığı izler ve kültür mirası bugün bile bu coğrafyada kendini hissettirmektedir. Bu açıdan gerek Balkanlar siyasi coğrafyasının bugünkü karmaşık durumunu yansıtan jeopolitik bölünmeler, gerekse bunlara paralel ulusal nitelikler ve demografik özelliklerin çeşitliliği Balkanların tarih boyunca ve topoğrafyasının belirtilen ayırıcı ve bölücü karakterinin doğal sonucu olarak, Balkan toplumları arasındaki münasebetler, daima rekabet ve mücadele karakteri taşımıştır. Yerel gerginlik ve sürtüşmeler, Balkanlar'daki iç kararsızlık ve Balkan devletlerinin kendi güvenlik algıları ve devletlerinin varlığını devam ettirmek için bölge dışından müttefik edinmeleri dış müdahaleleri davet etmiştir. Yugoslavya'nın kanlı bir şekilde parçalanması ile Balkanlar'da sayıları 10'a kadar çıkan devlet, en az 9-10 ayrı konuşma dili ve 3 tek Tanrılı dine bağlı milyonlarca insan bu coğrafyada yaşamaktadır.

Balkan coğrafyasında birçok etnik grup yaşamaktadır. Bölge de büyük olarak sayabileceğimiz beş etnik grup vardır. Bunlar; Arnavutlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Güney Slavları (Sırp, Hırvatlar, Slovenler, Karadağlılar) ve Türklerdir.

Balkan coğrafyası makro düzeyde, Orta ve Doğu Avrupa’da başlayan ve Boğazlar ve Süveyş bölgeleriyle ana petrol alanlarını hedef alan askeri operasyonların üs ve destek bölgesi olma özelliğini de taşımaktadır. Diğer taraftan Orta ve Doğu Avrupa’da cereyan eden bütün savaşlarda, Balkanlar bulunduğu jeopolitik konumu nedeniyle, gerek savunan ve gerekse taarruz eden taraflar için daima büyük önem taşımıştır.

Yukarıda Balkan coğrafyasının değişmeyen unsuru arazi ve değişen ögelerden biri olan millet ögesi ve bu ögelerin alt başlıkları üzerinde durulmuştur. Bütün bu ve diğer sebeplerle, iç sürtüşmeler ve dış müdahaleler ile bunların yarattığı kararsızlık, Balkan siyasetinin ve stratejisinin egemen niteliğini teşkil etmektedir. Bundan dolayı, bugünde, dün olduğu gibi, istikrarsız bütün Balkan devletleri arasında, ikili ya da çok yanlı, toprak, sınır ve azınlık sorunları devam etmekte ve hala bölgenin birçok noktasında uluslararası barış gücü hizmet vermektedir.

Eski Yugoslavya Federasyonu’nun kendine özgü karmaşık siyasal yapısı ve bundan kaynaklanan iç meseleleri 1989-1990 döneminin getirdiği mikro milliyetçi bağımsızlık istekleri ve Balkanlar’da da kuvvetle estirilen rüzgarların etkisiyle, bu devletin parçalanmasına kadar varan yeni koşullar yaratmıştır. Bu coğrafyada birbirine muhalif hatta düşman toplumlar meydana getirmesi, herhangi bir ülkenin kontrolünü ele geçirme ya da nüfuz altına almak amacıyla birbirine düşman parçalara bölmeyi hedef tutan ve hatta Balkan tanımı ile özdeşleştirilen “Balkanlaşma” kavramı da bu coğrafya üzerinde kalan bir etikettir.

Rusya’nın Balkan politikası, içinde bulunduğu duruma göre değişkenlik gösterse de Rusya, hiçbir zaman Balkanlar’ın önemini göz ardı etmemiştir. Karadeniz’in ve Akdeniz’in önemli bir parçası olan Balkan Yarımadası, Rusya’yı Avrupa’ya bağladığı gibi aynı zamanda da Rusya’nın en önemli dünya ticaret noktalarına çıkışını sağlamaktadır. Böylece Rusya’nın Balkanlar’a olan ilgisine hem jeostratejik hem de jeopolitik bakımdan bakmamız mümkündür.

Bir taraftan Balkanlar’ın güney cephelere olan yakınlığı Rusya’yı Güney Avrupa, Yakın Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine bağlamakta; diğer taraftan da Balkanlar, Güneydoğu Avrupa’nın merkezi konumu ile doğu yönüne olası bir saldırı

durumunda uygun bir stratejik alana sahiptir. Bu sebepten dolayı tarihten beri çeşitli ülke ve imparatorluklar için ilgi odağı olan Balkanlar, Rusya için de önemli bir stratejik faktördür. Şüphesiz yüzyıllardır kopmadan devam eden münasebetlerin altında ülkelerin kültürel ve dini yakınlığının önemi de büyüktür.

SSCB'nin dağılması veya Soğuk Savaş sonrasının siyasi coğrafyasının ihtilafları arttıracak şekilde en fazla değişiklik gösterdiği bölge Balkanlar coğrafyasıdır. Özellikle, Yugoslavya'nın dağılması ve Slovenya, Hırvatistan, Makedonya ve Bosna-Hersek'in bağımsız devletler olarak ortaya çıkmaları sonucunda en yaygın ve kanlı çatışmalar bu bölgede cereyan etmiştir ve hatta bu durum soykırıma kadar ulaşmıştır. Yugoslavya daha önce SSCB'ye mesafeli duran bir Federasyon iken parçalanma ile birlikte Sırbistan ile Rusya arasındaki tarihi bağlar yeniden canlanmıştır. Bu bağların canlanmasının da ki en büyük etken iki ulusunda ortak birlikteliği olan Ortodoksluk'tur.

Balkan coğrafyasında ki sorunlara, ABD, başlangıçta uzak durmasına karşın, Bosna-Hersek'teki Sırp katliamına karşı müdahalede başarılı olamayan ve hatta bilinçli olarak seyirci kalan Avrupa'nın tutumu ABD müdahalesini zorunlu kılmış ve 1995 yılında imzalanan Dayton Anlaşması ile savaş durdurulmuş ve Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğü ve hukuki statüsü karışık bir hal almış olsa da akan kan son bulmuştur. Yine 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Kosova'da ise ABD daha belirgin ve direkt bir rol almıştır.

Avrupa Birliği, askeri sorumluluğu üstlenecek vurucu güce, güç aktarma yeteneğine, uydu istihbarat olanaklarına ve gereken siyasi iradeye sahip olmadığı için ABD'nin müdahalesi kaçınılmaz olmuştur. Bu duruma paralel olarak "Avrupa Güvenlik Savunma Politikalarını" (AGSP) gözden geçirmek zorunda kalmıştır. Buna karşılık AB, iktisadi sahada öncülüğü almış durumdadır. Uzun süreli ve kapsamlı bir Avrupa vizyonu içinde Balkanlarda devamlı barışın sağlanması girişiminde, AB yine ön saflarda görülmektedir. Balkan coğrafyasında, bölgede barış ve istikrarın tesisi amacıyla bir dizi inisiyatifin odak noktası haline gelmiş bulunmaktadır.

Kosova'da Sırp'ların giriştiği geniş çaplı etnik temizlik hareketine oluşan tepkinin sonucu olan 1999 yılında NATO hava harekâtı (Allied Force Operasyonu) Sırp'ları çekilmeye mecbur bırakmıştır.

Marksizm'in en dogmatik uygulamasına maruz kalan Arnavutluk'ta modern ve demokratik bir devlet sistemini kurmak kolay olmamaktadır. 2007 yılında Romanya ve özellikle Bulgaristan Avrupa Birliği'ne üyesi olmaları bölge coğrafyaları için uzlaşma süreci olarak değerlendirmek doğru olacaktır.

Türkiye, Balkan coğrafyasında önemli bir konumda olup bölge ile gerek tarihsel, dinsel, etnik ve gerekse de ekonomik işbirliği gibi çeşitli bağları bulunmaktadır. Türkler dışında Balkan coğrafyasında Boşnak, Arnavut, Pomak ve Çerkez olmak üzere 8.500.000'a yakın bir Müslüman nüfus yaşamaktadır. Bu insanlarla Türkiye'nin ortak noktası Osmanlı tarihi ve kültürüdür. Balkan coğrafyasının barış ve istikrarı Türkiye'nin güvenliğini yakından ilgilendirmektedir.

Balkanlar denkleminde Türk-Yunan dengesi temel öğelerden birisidir. Türkiye ve Yunanistan özellikle Dışişleri Bakanlığı nezdinde 1999 yılı içinde ikili ve çok yönlü bir işbirliği sürecini başlatmışlardır. Bu ilişkiler dönem dönem inişler çıkışlar göstermesine karşın kopma yaşanmamıştır.

Sonuç olarak, Balkanlar jeopolitik konumundan dolayı büyük savaşların beşiği olmuştur. Belki de dünya tarihinin gördüğü en büyük dramlar bu coğrafyada yaşanmıştır. Yüz binlerce insan hayatını kaybetmiş, yaralanmış ve göçe mecbur bırakılmıştır. Avrupa'nın stratejik bir noktasında olan Balkan yarımadası büyük güçlerin çatışma noktası olmuştur. 1789 Fransız Devrimi'nin etkileri bölge de zaman zaman hala kendini hissettirmektedir. Jeopolitik bir öğe olarak milliyetçilik bölge de her daim sınır değişikliklerine neden olmuştur. Aynı şekilde Avrupa üyesi olmayan Balkan devletlerinin jeopolitik bir unsur olarak silah ve askeri gücü artırma çabaları yadsınamaz bir gerçektir. (Bkz. Ek:1) Son söz olarak Balkan coğrafyasının istikrarı Avrupa Birliği gibi birleştirici rol oynayan küresel örgütlere üyeliği sayesinde sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Alkan M. Nail, “Uluslararası Durum”, ed. Haydar Çakmak, Türk Dış Politikası 1919-2008, Platin Yayınları, Ankara, 2008

Akman Halil, Paylaşılamayan Balkanlar, IQ Yayınevi, İstanbul, 2006

Akengin Hamza, Siyasi Coğrafya Mekan ve İnsan Yönetimi, 2. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2012

Akyol Gürhan, Balkan Politikasında Arnavutluk, (1912 Sonrası), Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Uluslararası İlişkiler ABD., Isparta, 2007

Armaoğlu Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 17. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2010

Arı Tayyar, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004

Bakar İhsan, Jeopolitik Yaklaşımlar Çerçevesinde Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Rus Yönelişleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Ün. Sos. Bil. Ens., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD., Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul, 2006

Caşın Mesut Hakkı, “Sovyetler Birliği’nin Tutumu” ed. Haydar Çakmak, Türk Dış Politikası, 1919-2008, Platin Yayınevi, Ankara, 2008

Castellan Georges, Balkanların Tarihi 14.-20. Yüzyıl, çev. Ayşegül Yaraman, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, 1995

Clogg Richard, Modern Yunanistan Tarihi, çev. Dilek Şendil, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007

Davutoğlu Ahmet, Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, İstanbul, 2001

Defay Alexandre, Jeopolitik, Çev. İsmail Yerguz, 1. Baskı, Dost Yayınevi, Ankara, 2005

Dugin Aleksandr, Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım. çev. Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul, 2010

Durgun Sezgi, Memalik-i Şahane'den Vatan'a, İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2009

Doğan Nejat, vd. Türkiye'nin Jeoekonomisi ve Jeopolitikası Türkiye Geleceğin Neresinde? Nobel Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2007

Göney Suha, Siyasî Coğrafyada Başlıca Görüşler, Cilt: 2, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1979

Gün Suat, Klasik Jeopolitiğin Soğuk Savaş Dönemine Etkileri, (Stratejik ve Jeopolitik Analiz) İstanbul Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006

Güngördü Devletler Coğrafyası, Gazi Kitapevi, 2.Baskı, Ankara, 2010

Gürkaynak Muharrem, İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa'da Savunma ve Güvenlik, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Uluslararası İlişkiler ABD., Ankara, 2004

Hasanov Ali, Jeopolitik, Babıali Yayınevi, İstanbul, 2012

Hatipoğlu M. Murat, Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997

Hülagi Metin, "1897 Osmanlı-Bulgar İttifakı", Prof. Dr. Ramazan Şeşen Armağanı, İstanbul, 2005

İlhan Suat, Jeopolitik Duyarlılık, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003

İnalcık Halil, "Türkler ve Balkanlar", Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları (OBİV), Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993

Jelavich Barbara, Balkan Tarihi 18.ve 19. Yüzyıllar 1, çev. İhsan Durdu vd., Küre Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2009

Karabulut Bilal, Strateji Jeostrateji Jeopolitik, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi 1, Birinci Baskı, Platin Yayınevi, Ankara, 2005

Karpat Kemal, “Balkanlar”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:5, İstanbul, 1992

Karpat Kemal, Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk, çev. Recep Boztemur, 1. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2004

Külebi Ali, Türkçe jeopolitik, Türk jeopolitiğinde Sorunlar Olgular Kavramlar Stratejik Yaklaşımlar ve Tehdit Değerlendirmeleri, Berikan Yayınevi, Ankara, 2009

Mackinder, The Geographical Pivot of History,
<http://intersci.ss.uci.edu/wiki/eBooks/Articles/1904%20HEARTLAND%20THEORY%20HALFORD%20MACKINDER.pdf>, ET:21.03.2013

Morgenthau Hans J., Uluslararası Politika Güç ve Barış Mücadelesi, Cilt:1 çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970

Özey Ramazan, Merkezi Türk Hâkimiyet Teorisi, 21. Asır Yayınevi, İstanbul, 2010

Özgöker Uğur, Uluslararası Siyasi, Askeri ve Ekonomik Örgütler, Der Yayınları, İstanbul, 2006

Sander Oral, Türkiye'nin Dış Politikası, 3. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2006

Sağiroğlu Ömer, Dünya Hakimiyetine Giden Yol: Büyük Ortadoğu Projesi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara, 2005

Shantadze, Badri Gürcistan'ın Komşuları ile İlişkileri ve Jeopolitik Etkinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Ens. Uluslararası İlişkiler ABD. Bursa, 2006

Sönmezoğlu Faruk, Uluslararası İlişkilere Giriş, Der Yayınları, İstanbul, 2009

Sönmezoğlu Faruk, II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası, Der Yayınları, İstanbul, 2006

Şaybak Arzu, Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkilerinde Güvenlik Olgusu ve Karşılıklı Çıkarlar, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Uluslararası İlişkiler ABD. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006

Turan Sibel, "Balkanlar ile İlişkiler" ", ed. Haydar Çakmak, Türk Dış Politikası 1919-2008, Platin Yayınları, Ankara, 2008

Tangör Burak, "Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri", Cilt 1, Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008

Tezkan Yılmaz ve Taşar M. Murat, Dünden Bugüne Jeopolitik, Ülke Yayınevi, İstanbul, 2002

Tezkan Yılmaz, Jeopolitikten Milli Güvenliğe, Ülke Kitapları, İstanbul, 2005

Tezkan Yılmaz, Jeopolitik Yazılar, Ülke Kitapları, birinci Basım, İstanbul, 2007

Todorova Maria, Balkanları Tahayyül Etmek, çev. Dilek Şendil, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006

Türbedari Erhan, Güneydoğu Avrupa Ülkelerinde İktisadi Dönüşüm, Süreçleri: Bulgaristan ve Romanya Örnekleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. İktisat ABD., Ankara, 2004

Ulaş Bülent, Jeopolitik Türkiye'nin Milli Güvenliği ve Avrupa Birliği Süreci, Başlık Yayın Grubu, İstanbul, 2011

Wachtel Andrew Baruch , Dünya Tarihinde Balkanlar, Doğan Kitap, İstanbul, 2009

Yasemi Firoze, "Bulgaristan'ın Türk Halkları", ed. Margaret Bainbridge, Dünyada Türkler, çev. Mehmet Harmancı, Say yayınları, İstanbul, 1995

Makaleler

Agnew John, "Geography Past, Geography Future", Progress in Human Geography, Cilt:30, Sayı:1, 2006

"Aleksandr Dugin'e Göre 21. Yüzyılda Rusya'nın Avrasya Politikası Nasıl Olmalı?" Uluslararası Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/aleksandr-dugine-gore-21-yuzyilda-rusyanin-avrasya-politikasi-nasil-olmalı/>, 05.04.2013

Armaoğlu Fahir, Bosna-Hersek, Tercüman Gazetesi, 25 Nisan 1992

Arınç Kenan, "Coğrafi Metodoloji Açısından Bölgesel Coğrafya, Bölge Bilimi ve Coğrafi Bölgeler", Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 60: 13-24

Aydın Mithat, "Osmanlı-Sırp, Karadağ Savaşlarında İngiltere'nin Balkan Politikası", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi, Sayı:15, 2004

Atasoy Feriha, "10 Kasım 1985-1995 Arası Bulgar Basımında Türkiye-Bosna-Hersek İlişkileri", Trakya Üniversitesi, Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sayı:1, Cilt:1, Nisan, 1998

Bal İdris, "Jeopolitik Güç Merkezleri Arasında Güç Mücadelesi ve ABD Türkiye Ortaklığı", 2023 Dergisi, Ağustos, 2003

Balkan Savaşları'nın 100. Yıldönümünde Balkan Tecrübeleri, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, TASAV, Dış Politika Araştırmaları Merkezi, Rapor No: 1, Ekim, 2012

"Balkanlarda Siyasi Birlik Girişimleri", Balkan Pazar, http://balkanpazar.org/siyasi_birlik_girisimleri.htm, ET. 07.04.2013

Baydil Emin, "Sovyetlerin Yıkılmasından Sonra NATO'nun Yeni Hedefleri ile Ortadoğu Bölgesi Arasındaki İlişkiler Üzerinde Jeopolitik Bir Değerlendirme" Akademik Bakış Dergisi, Sayı:19, 2010

Bayraktar Zülfikar, "Balkanlar'da Bir Arada Yaşama Kültürü Bağlamında Kimlik Çatışmasından Kültürel Entegrasyona Türk Dili ve Kültürünün Önemi", Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı:36, Kış, 2013

Haydar Çakmak “Balkanlar”, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları, Sayı:1, Cilt:1, Nisan, 1998

Hasret Çomak, “Balkanlar ve Bosna Hersek’in Jeopolitiği”, Türk Asya Stratejik Araştırmalar merkezi (TASAM), http://tasam.org/tr-TR/Icerik/3790/balkanlar_ve_bosna_-_hersekin_jeopolitigi, ET: 03.05.2013

Dede Orhan ve Diri Esra,” Rus Dış Politikasında Balkanlar”, bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, BİLGESAM, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1693:rus-d-politikasnda-balkanlar&catid=174:analizler-balkanlar, ET:25.03.2013

Değerli Sarıkoyuncu Esra, Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:15, Ağustos, 2006

Demiray Muhittin ve İşcan İsmail Hakkı, “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik Ve Jeopolitik Arka Planı” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi ,Sayı:28, Ağustos, 2008

Durdular Ercan, “Hırvatistan Cumhuriyeti”, Bilgi, TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi, Sayı: 6, Şubat 1993

Erbaş Baha, “ Avrasya’nın Geleceği ve Türkiye” USA SABAH, http://www.usasabah.com/Yazarlar/baha_erbas/2011/05/16/avrasyanın-gelecegi-ve-turkiye, ET:22.02.2013

Erendil Muzaffer, ”Milli Gücün Ana Ögesi: Ekonomik Güç”, Stratejik Etütler Bülteni, Gen. Kur. ATESE. Başkanlığı Yayını, No:66, 1979

Giritli İsmet, Bosna Dramı ve Batı’nın Aldırmazlığı, Türkiye Gazetesi, 19 Eylül 1992

Gökdağ Bilgehan A., Balkanlar Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları, http://www.karam.org.tr/Makaleler/1474266536_002%20batsiz.pdf, ET:21.03.2013

Hacısalıoğlu Yaşar “Kuramsal ve Kavramsal Bir Çözümleme: Mekân-Güç-Çatışma ve Jeopolitik”, Stratejik Araştırmalar Dergisi / Journal of Strategic Studies 1(2), 2008

İnan Sertuğ Galip, “1494-1559 İtalyan Savaşları ve Osmanlı Devleti’nin Bu Savaşlara Katılması” History Studies: International Journal of History, sayı:4, Temmuz, 2012

İşcan İsmail Hakkı, “Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı: 2, Yaz, 2004

Kaştan Yüksel, “Atatürk Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı:72, Cilt: XXIV, Kasım, 2008

Külebi Ali, “Yunan Askeri Doktrini ve Askeri Önemslenme Arayışı”, <http://www.alikulebi.com/Sayfa.asp?islem=2&SayfaNo=401>, ET:21.04.2013

Mutlu Azmi, ”Tarihsel Süreç İçinde Bulgaristan Türkleri”, <http://www.durankoy.com/index.php/tarihimiz/balkanlar-ve-goec/18-tarhsel-suereccersnde-bulgarstan-tuerkler.pdf>, ET:21.04.2013M

Oruç Zülküf, “ Dünden Bugüne Balkan Türklüğü: Bir Analiz Denemesi”, Journal of Azerbaijani Studies, , <http://jas-khazar.org/>, ET:22.03.2013

Özey Ramazan, İslam Dünyası’ndan, Şubat, 1994, Sayı: 096, http://dergi.altinoluk.com/index2.php#sayfa=yazarlar&yazar_no=540&MakaleNo=d096s037m1&AdBasHarf=R&limit=45-15-5, ET: 01.02.2013

Özgür Nurcan, “Balkanların Etno Dinsel Gelişiminde Bogomilizm Hareketi” Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları, Sayı:1, Cilt:1, Nisan, 1998

Özkan Selim Hilmi, “XVII. Yüzyılın Sonlarında Hıristiyan Birliği Projesi ve Osmanlı-Fransız İlişkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:19, Mayıs, 2009

Özlem Kader, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Romanya’nın Dış Politikasında Batı Dünyası ve Türkiye’yle İlişkiler”, Balkanlar da Türk Kültürü, <http://btk.balgoc.org.tr/yazarlar/kaderozlem/kader2.html>, ET:01.05.2013

Öztürk Armağan, “Düzenin Meşruluğu Sorunu Bağlamında İbni Haldun Felsefesinin Değerlendirilmesi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı: 63-1

Radić Natasa, "Tuna Nehri Kıyılarında Turizm ve Ticaret", Southeast European Times, SETimes.com, <http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/articles/2012/01/09/reportage-01>, ET:24.03.2013

Rahimbayeva Rabia, "Kalpgah ve Kenar Kuşak Teorileri", <http://www.turkishnews.com/tr/content/2010/12/08/kalpgah-ve-kenar-kusak-teorileri-2/>, ET:21.03.2013

Sancaktar Caner, "Gürcistan ve Kosova, Rus-Amerikan Mücadelesinin Av Sahası", TASAM, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/926/gurcistan_ve_kosova_rus_-_amerikan_mucadelesinin_av_sahasi, ET:21.04.2013

Tasar Murat, "Eski Yugoslavya'nın Kısa Tarihi", http://www.mmurat-tasar.net/Kitap_BH_I_bolum_eski_yugoslavyanin_kisa_tarihi.htm, ET:21.04.2013

Tamzaralı Serap, "Makedonya Cumhuriyeti", Bilgi, TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi, Sayı: 6, Ankara Şubat 1993

Temur Ferit, "Jeopolitik Gerçekler ve Küre Hâkimiyet Kuramı", Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi, BİLGESAM, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=449:jeopolitik-gercekler-ve-kuere-hakimiyet-kuram&catid=122, ET: 21.10.2012

Tiryakioğlu Okay, "Osmanlı'nın Etkin Dış Siyaseti ve Mohaç Meydan Muharebesi", Semerkand Dergisi, 2011, <http://semerkanddergisi.com/osmanlinin-etkin-dis-siyaseti-ve-mohac-meydan-muharebesi/>, ET:21.03.2013

Turan Sibel, "Türkiye'nin Balkan Politikası Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkilerine Bir Bakış", BAL-TAM Türklük Bilgisi, 4, Mart, Prizren, 2006

Türbedar Erhan, "Balkanlar ve Enerji", TÜRKSAM, 2004, <http://www.turksam.org/tr/yazdir99.html>, ET:24.03.2013

Türbedar Erhan, "Hırvatistan'ın AB Üyeliğine Yeşil Işık", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, TEPAV, Haziran, 2011,

<http://www.tepav.org.tr/upload/files/1309349196->

8.Hirvatistan___in_AB_Uyeligine_Yesil_Isik.pdf, ET:08.05.2013

Türkiye'nin Jeopolitik Önemi, Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2009,s.57,
<http://busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/turkiyenin-jeopolitik-onemi.pdf>,
 ET:15.03.2013

Tüysüzöğlü Göktürk, “İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Dış Politikası: İmparatorluk Yaşıyor mu? Akademik Bakış Dergisi, Sayı 26, 2011

Yanıkdağ Tülin, “Uluslararası Sistemde Balkanlar”, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, BİLGESAM,
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1699:balkanlar&catid=174:analizler-balkanlar, ET: 28.03.2013

Yıldız Mustafa, “İbn Haldun'un Tarihselci Devlet Kuramı”, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, Güz, Sayı: 10, 2010

Yılmaz Sait, Jeopolitik ve Strateji, s.1,
[http://usam.aydin.edu.tr/JEOPOLITIKVESTRATEJI\(3a4a\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/JEOPOLITIKVESTRATEJI(3a4a).pdf), ET:01.02.2013

İnternet Kaynakları

Arnavutluk Cumhuriyeti'nin Siyasi Görünümü, TC Dışişleri Bakanlığı,
<http://www.mfa.gov.tr/arnavutluk-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, ET:21.04.2013

Arnavutluk Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/albania?country=Albania#politics, ET: ET:21.04.2013

BH Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/bih?country=BiH#politics, ET:05.05.2013

Bosna – Hersek, <http://www.enfal.de/bosnahersek.htm>, ET:08.05.2013

Bosna Hersek, Coğrafya Dünyası,

<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/bosna-hersek.htm>, ET:21.05.2013

Bosna Hersek'te Nüfus ve Etnik Yapı,

<http://www.balkanskidom.com/showthread.php?t=1846>, ET:08.05.2013

Bulgaria, The World Bank,

<http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>, ET:07.04.2013

Bulgaristan, Coğrafya Dünyası,

<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/bulgaristan.htm>, ET:07.04.2013

Bulgaristan'ın Nüfusu Belli Oldu, Samanyolu Haber,

<http://www.samanyoluhaber.com/dunya/Bulgaristanin-nufusu-belli-oldu/620237/>,
ET:07.04.2013

Bulgaristan Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe,

Setimes.com,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/bulgaria?country=Bulgaria#geographyPeople, ET:04.06.2013

Büyük Finale Doğru Karadağ, 23.02.2006,

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat11=23&ID=980>, ET:02.01.2013

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mj.html>, ET:09.05.2013

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>, ET:08.05.2013

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>, E.T: 05.05.2013.

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html>, ET:08.05.2013

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mj.html>, ET:09.05.2013

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html>, E.T: 06.05.2013.

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/si.html>, ET:09.05.2013

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ro.html>, E.T: 07.05.2013.

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ro.html>, E.T: 07.05.2013.

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>, E.T: 07.05.2013

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>, ET:08.05.2013

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>, ET:08.05.2013

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>, ET:09.05.2013

Coğrafya Dünyası,
<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/arnavutluk.htm>, E.T: 06.05.2013

Coğrafya Dünyası,
<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/romanya.htm>, 07.06.2013

Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/turkiye.htm>,
07.06.2013

Coğrafya Dünyası,
<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/yunanistan.htm>, E.T: 06.05.2013

Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/turkiye.htm>,
07.06.2013

Coğrafi Konum, Kosova Bağımsızlık Yolunda,
<http://kosova.ihh.org.tr/genel/cografikonum/cografikonum.html>, ET:01.05.2013

Dünya Coğrafyası,

<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/makedonya.htm>, E.T: 09.05.2013

Dünya Bankası,

http://www.publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&met_y=sp_pop_totl&idim=country:SRB&dl=tr&hl=tr&q=s%C4%B1rbistan+n%C3%BCfusu, ET:21.03.2013

Dünya Bankası

http://publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&met_y=sp_pop_totl&tdim=true&dl=tr&hl=tr&q=d%C3%BCnya+n%C3%BCfusu#!ctype=1&strail=false&bcs=d&nسلم=h&met_y=sp_pop_totl&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=country&idim=country:MN E&ifdim=country&tdim=true&hl=tr&dl=tr, ET:09.05.2013

Greece, Central Intelligence Agency,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>, E.T: 05.05.2013.

Hırvatistan, Türkçe bilgi,

<http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/h%C4%B1rvatistan>, ET:27.05.2013

Hırvatistan Ülke Bilgileri, Setimes.com.

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/croatia?country=Croatia#geographyPeople, ET:27.05.2013

Hırvatistan Ülke Rehberi, All.net., <http://www.ulkeler.net/hrvatistan.htm>,

E.T: 08.05.2013.

Hırvatistan, Coğrafya Dünyası,

<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/hrvatistan.htm>, ET: ET:01.05.2013

Hırvatistan, TC. Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=H%C4%B1rvatistan>,

ET: 01.05.2013

Hırvatistan Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe,

Setimes.com,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/croatia?country=Croatia#politics, ET:03.05.2013

http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/50333274.stm,
ET:02.01.2013

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/greece?country=Greece, E.T: 05.05.2013.

http://www2.lse.ac.uk/researchAndExpertise/units/mackinder/pdf/08_0420%20Template_2.pdf, ET:21.03.2013

http://www.biography.ms/History_of_Bosnia_and_Herzegovina.html#Bosnian_War., ET:01.05.2013

http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Legal_Cooperation/Police_And_Internal_Security/OHRID%20Agreement%2013august2001.Asp, ET:01.05.2013

http://www.fco.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcenlerate/ShowPage&c=Page&cid=100_7029394725.html,ET: 01.05.2013

Karadağ Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/montenegro?country=Montenegro#politics, ET:21.04.2013

Kosovo, The World Factbook,
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html#top>,
ET:15.03.2013

Kosova Ülke Bilgileri,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/kosovo?country=Kosovo#geographyPeople, ET:27.08.2011

Kosova'nın Siyasi Görünümü, TC Dışişleri Bakanlığı,
<http://www.mfa.gov.tr/kosova-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, ET:21.05.2013

Kosova Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/kosovo?country=Kosovo#politics, ET:22.05.2013

Karadağ Ülke Bilgileri, Setimes.com,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/montenegro?country=Montenegro#geographyPeople, E.T: 09.05.2013.

Karadağ Ülke Bilgileri,

http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/montenegro?country=Montenegro, ET: 02.05.2013

Makedonya'da Etnik Sorunların Tarihsel Gelişimi ve Günümüze Yansımaları, <http://akademikperspektif.com/2013/05/03/makedonyada-etnik-sorunlarin-tarihsel-gelisimi-ve-gunumuze-yansimalari/>, ET:09.05.2013

Makedonya Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/macedonia?country=Macedonia#politics, ET:03.05.2013

NATO,

http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_17219.htm?selectedLocale=en, ET:02.04.2013

Regions of Bulgaria, <http://www.statoids.com/ubg.html>, ET.07.04.2013

Romanya Ülke Bilgisi, The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/romania?country=Romania#politics, ET: 02.05.2013

Sırbistan Ülke Bilgileri, Settimes,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/serbia?country=Serbia#geographyPeople ET:27.08.2011

Sırbistan Cumhuriyeti Ülke Raporu, Konya Ticaret Odası, Dış Ticaret Servisi, Ekim, Konya, 2011, s.4

Sırbistan İslam Birliği, Sırbistan'ın Tarihi, Balkan Günlüğü, http://www.balkangunlugu.com/v3/index.php?option=com_content&view=article&i

d=6446:sirbstan-slam-brl-sirbstanin-tarh&catid=94:arama-celeme&Itemid=563,
ET:21.05.2013

Sırbistan Cumhuriyeti Ülke Raporu, Konya Ticaret Odası, Dış Ticaret
Servisi, Ekim, Konya, 2011, s.4

Sırbistan Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe,
Setimes.com,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/serbia?country=Serbia#politics, s. 21.05.2011

Slovenya'nın Siyasi Görünümü, TC.Dışişleri Bakanlığı,
<http://www.mfa.gov.tr/slovenya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, ET: 01.05.2013

Slovenya, Dünya Coğrafyası,
<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/slovenya.htm>, E.T: 09.05.2013.

Stockholm International Peace Research Institute,
<http://www.sipri.org/yearbook/2013>, E.T: 28.05.2013

The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/bih?country=BiH#geographyPeople, E.T: 08.05.2013

The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/serbia?country=Serbia#geographyPeople, E.T: 08.05.2013

The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/turkey?country=Turkey, E.T: 07.05.2013.

The News and wies of Southeast Europe, Setimes.com,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/albania?country=Albania, E.T: 06.05.2013

Türkiye ve Arnavutluk İlişkileri, TUIÇ Akademi,
<http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/balkanlar/4062-turkiye-ve-arnavutluk-iliskileri>, ET:27.04.2013

Ülkelerin Nüfusları ve Başkentleri,

http://www.skyturks.com/ulke_nufuslari2.asp, ET:08.05.2013

Yunanistan Ülke Bilgileri, The News and wies of Southeast Europe,

Setimes.com,

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/greece?country=Greece#politics, ET:21.04.2013

Yugoslavya Dönemi, Sancak,

<http://sancak.ihh.org.tr/dinamikler/tarihselsurec/yugoslavya.html>, ET: 01.05.2013

Ek-1: Balkan ülkelerinin yerel para birimleri açısından yıllara göre, yıllık silah harcamaları 1991-2012.

(Her bir veri için finansal yılın başlangıcı olarak Ocak ayı baz alınmıştır.)

Ülkeler	Arnavutluk	Bosna-Hersek	Bulgaristan	Hırvatistan	Yunanistan	Makedonya	Karadağ	Romanya	Sırbistan	Slovenya	Türkiye
Para Birimi (milyon)	Leki	Mark	Leva	Kuna	Euro	Dinar	Euro	Leyi	Dinar	Euro	Türk Lirası
1991	..	xxx	4,1	xxx	1683	xxx	xxx	10,5	xxx	xxx	23,7
1992	2475	..	6	206	2027	..	xxx	25,7	..	95,5	42,3
1993	4010	..	7,8	4184	2264	..	xxx	55,1	..	109	77,7
1994	4698	..	13,1	9748	2554	..	xxx	155	..	128	157
1995	4719	..	20,9	10777	2842	..	xxx	200	..	166	303
1996	4777	..	38	10535	3259	5223	xxx	270	3950	186	612
1997	4442	..	411	11072	3665	4163	xxx	770	5406	194	1183
1998	5067	..	564	9082	4184	4302	xxx	1113	6441	209	2289
1999	5891	..	656	7367	4496	3769	xxx	1465	8600	208	4168
2000	6519	..	746	5461	4895	4602	xxx	2031	21292	207	6248
2001	7638	..	887	5251	4948	15397	xxx	2864	33060	275	8844
2002	8220	501	947	5775	5030	6841	xxx	3491	43695	328	13641
2003	9279	351	986	4757	4462	6292	xxx	4151	42070	360	15426
2004	10373	315	1025	4410	5048	6683	xxx	4994	43154	396	15568
2005	11000	273	1101	4754	5652	6259	xxx	5757	41996	413	16232
2006	13831	278	1171	4959	6064	6149	49,7	6324	47342	485	18747
2007	17619	279	1475	5251	6235	7272	46,9	6358	56792	506	19664
2008	21450	311	1388	6396	7219	7229	58,1	7558	61944	566	21983
2009	23633	341	1355	5966	7612	7000	55,2	6785	65843	575	25033
2010	19749	325	1320	5587	6171	6044	56,8	6630	67806	583	26706
2011	19865	295	1166	5832	4824	5859	63,1	7255	72377	478	29631
2012	19910	351	1132	5612	5087	6346	62	7577	72651	415	32659

Mavi renkle belirtilmiş veriler SIPRI hesaplamalarını, kırmızı ile belirtilmiş veriler hesaplanması kesin olmayan verileri içermektedir. Ayrıca “..” sembolü veri olmadığında, “xxx” sembolü ise, bütün yıl veya yılın belli dönemlerinde bilginin paylaşılmasının engellendiği veya paylaşımına kapalı olduğu durumda kullanılmıştır.

Kaynak: Stockholm International Peace Research Institute, <http://www.sipri.org/yearbook/2013>, E.T: 28.05.2013.